

LiGet

2020-3
március

TARTALOMJEGYZÉK [XXXIII. évfolyam 3. szám]

A VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN – folytatásos regény

Kapitány Máté | **VÍRUS VAGY CSODA?** 3

Bíró Judit | **A NEGYVENEMELETES HÁZ** 11

Bene Zoltán | **AZ ÁLVIETNAMI** 21

INTÉS AZ ŐRZŐKHÖZ

Kiss Lajos András | **FÉLELEM ÉS POLITIKA –** 29

ROSSZ KÖZÉRTET A DEMOKRÁCIÁBAN [6]

Péter Ágnes | **A MAGYARORSZÁGI MÍTOSZKUTATÁS ÉS** 49

A BLAKE-RECEPCIÓ

Nacsinák Gergely András | **MADÁRTALANUL** 90

Csongor Andrea | **SEBESVONAT** 107

Taizs Gergely | **elcsendesülés** 109

Inczédy Tamás | **KIUGROTT PAP IS HOLTIG TANUL** 111

„AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM”

Vörös István AZ ÁM!	119
Handi Péter GRÁCIUSZ	127
Hegyi Ede BÉKÉS EGYÜTTÁLLÁS	132
Versényi Anna A BÖRÖNDHAL TITKOS REKESZE	135
Fecske Csaba ZÁRÓRA	142
Ács József NEM VETTÜK ÉSZRE	144

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Alapító szerkesztők | Levendel Júlia, Horgas Béla
Felelős szerkesztő | Horgas Judit
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kiss Lajos András, Victor András

Kapitány Máté

VÍRUS VAGY CSODA?

[A VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN – REGÉNYFOLYAM 15.]

2020-03-01 | **A VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN, REGÉNYFOLYAM**

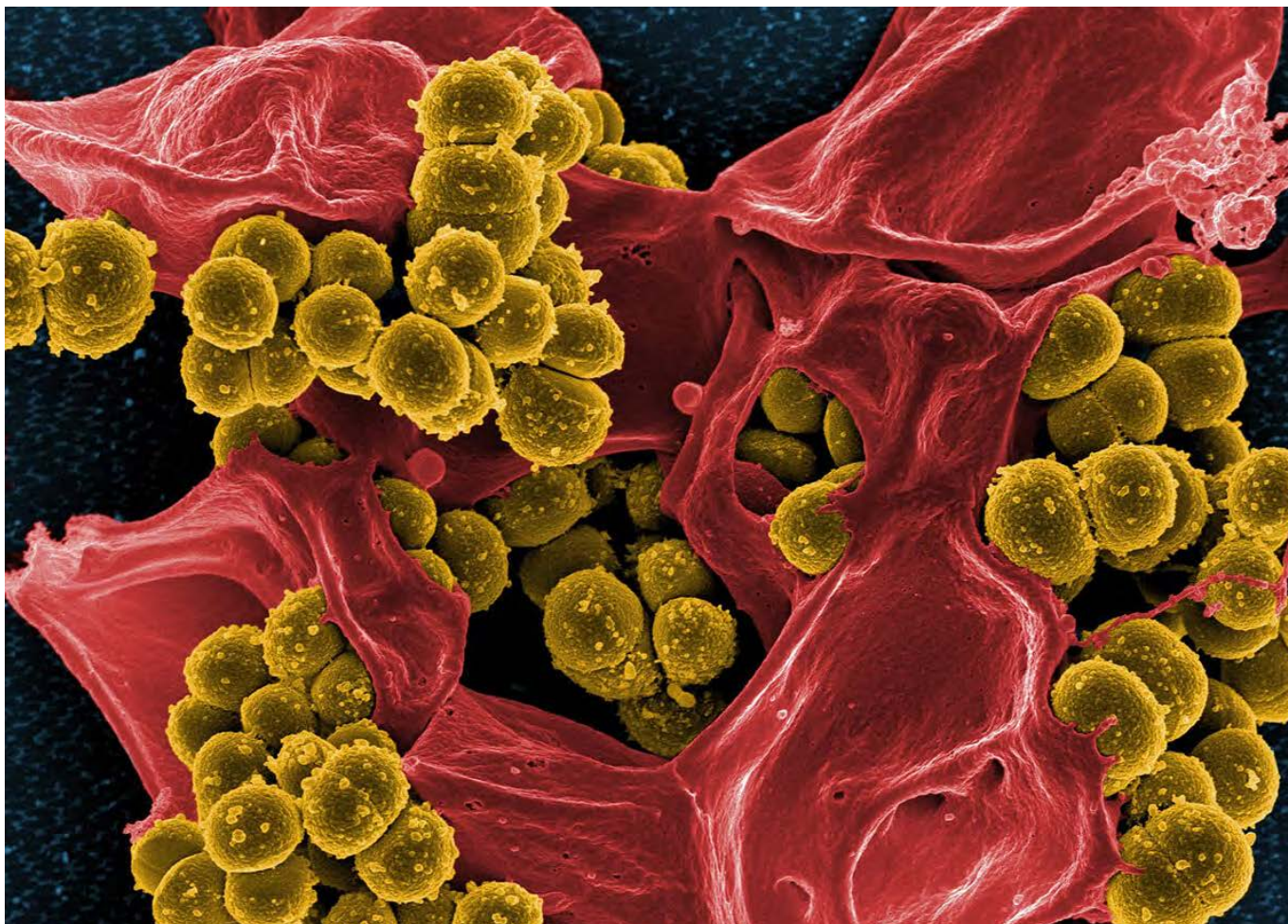

Csalka feleszmélt. Hideg ágyon feküdt, kórházi ágyon, csuklóját, bokáját szíjak szorították. Különös, gondolta, most valamiért ez is izgat... Újra érezte azt a bizsergést, végig a combján, amitől úgy felhevült még a hasa is. Ez a kiszolgáltatottság, van ebben valami, tűnődött. Nyugodtan feküdt, szemével a rideg termet pásztázta. Így, hogy körülötte minden olyan fagyos, olyan élettelen volt, beleértve a kékfényű lámpákat, a fehér csempéket, a műszereket és fémeszközöket, így csak még inkább elevennek és forrónak érezte önmagát. Mintha e zárt világ egyedüli öröme és melege az ő öléből fakadt volna. Mintha ő szülné meg az életet ide, bőrrel és szőrrel, könnyel és jajszóval, foggal és nevetéssel töltve meg a labort. Csalka élvezte, hogy töpreng, élvezte, hogy nincs szüksége helyváltoztatásra ahhoz, hogy megtapasztalja a mozgás élményét, mert fejében csak úgy cikáztak a gondolatok, majdnem beleszédült. Itt fekszem, gondolta, ismeretlen helyen, leszíjazva, mégsem éreztem soha ilyen erőt. Magamba szívom a világot, magamba minden pórusommal, nyitott vagyok, mint egy szétnyílt seb. Valami megváltozott bennem. Csalka az elmúlt napokat könyvek és újságok társaságában töltötte, és e rövidke idő alatt is annyifélet megtudott a világ működéséről, hogy már mindent érteni vélt. Valami történt velem. A macska megharapott, nyála véremmel keveredett. Mit jelent ez? Eszébe ötlött, hogy e tudásszomjas napokban olvasott egy amerikai orvosról, aki beteg tyúkból vett szűrlet segítségével sikeresen megfertőzött egy egészséges csirkét. A fertőzés tehát terjeszthető. Akár állatról emberre vándorolhat. És azt is felidézte, hogy a fertőzések hordozói az emberi szem számára láthatatlanok. Ezeket a titokzatos hordozókat nevezte el egy holland botanikus vírusoknak. Csalka okos fejében összeállt a kép. Engem is vírus fertőzött meg. Szinte élvezettel ízlelgette a *vírus* szót. A beavatottak büszkeségével.

egyetlen szűrés

Lépéseket hallott. A laborba görnyedt férfiak siettek be, apró léptekkel. Köztük volt Akito Sakurai és a felemásarcú fővegyész is. Csalka széttárta combját. A férfiak zavartan forgatták fejüket. Ez még szinte gyermek. Mégis olyan átható a pillantása, és valami vadító illat dől belőle, amitől dzsungellé válik a labor. A fővegyész egyik szeme epekedve figyelte a lány minden mozdulatát, másik szeme azonban csak a vizsgálendő mintát vette észre benne. A

férfi úgy döntött, a száraz szakmaiság majd segít leküzdeni szégyellt vágyait, ezért a lehető legszíntelenebb hangon közölte Csalkával: kisasszony, ön most beteg, de ne féljen, ismerjük a gyógymódot. Minthogy meglehetősen előrehaladott az állapota, a lebegtetés, átvilágítás, gőzölés itt már nem segít. Egyetlen szúrás lesz az egész. Egyetlen szúrás, ismételte Sakurai, és elvörösödött. A férfiak álltak, és várták, hogy a lány mondjon valamit. Csalka azonban sokáig csak mosolygott rájuk. Tetszett neki, hogy felnőtt férfiakat is ilyen könnyen zavarba tud hozni. Nemcsak én fertőzöttem meg, igaz?, szólalt meg akkor a lány. A férfiak összenéztek. Nem szükséges aggódnia, kisasszony, dörmögte Sakurai, mindent kézben tartunk. Lófaszt tartanak kézben, mosolygott a lány. A felháborodott férfiak kikerekedett szemmel hápogtak. Csalka nem törődött velük. Folytatta. Mások is elkapták, tudom. Szép lassan szertefut a világban. Az asszonyok vére felizzik tőle, bőrük csatakos lesz a kéjtől, a férfiak szívében harag ébred, nem akarnak majd mást, mint embert ölni és nőket erőszakolni. Csak egy szúrás az egész, mondta újra a japán, hátha ezzel semmissé teheti a lány mondatait. Mi van, ha nem akarom?, kérdezte Csalka. Ha nem akarok gyógymódot? Olyan nincs, szögezte le a fővegyész. Csalka mélyen a szemébe nézett. Tudja, ki vagyok én? A fővegyész kezdte elveszíteni türelmét. Megrázta a fejét. A szerelem istennője vagyok, felelte Csalka. Ezt tette velem a vírus. Az Önök vírusa, kedves uraim. De nem is vírus ez, inkább valami csoda. Úgyhogy köszönöm szépen, de bennem marad.

piqsels.com

A férfiak összenéztek. Az egyik tétova laboráns mégis előrelépett, és megdöbbentő határozottsággal Csalka vállába döfött egy tűt. A lány felsikkantott. Ne féljen semmit, dűnnyögte a fővegyész, de egyik szemében, ahogy ezt eldűnnyögte, szomorúság játszott. Céltudatos, racionális ember volt, ám a csodákat azért ő sem szívesen porlasztotta semmivé. Csalka elszédült, szeme leragadt, mély álomba zuhant. Álmában rózsaszín alagútban szánkázott lefelé, majd felfelé, újra és újra, mintha sosem érne véget az út. Mikor felébredt, még mindig a laborban volt. Körös-körül a földön ájult férfiak. Nehéz légzésük, ernyedt nyöszörgésük arról tanúskodott, hogy nem haltak meg. Ott hevert a laboráns, a japán és a kétarcú. Csalka észrevette, hogy a csuklóját és bokáját tartó szíjak elszakadtak. Szabad volt. Felült az ágyon, lekászálódott róla. Meztelen talpa a hideg kőre simult, ettől nyomban felélénkült. Mi történhetett? Kiirtották belőle a vírust? De nem, úgy érezte, még mindig ott munkálkodik benne az az ismeretlen erő. Talán immunis vagyok az ellenszerre,

tűnődött. Nem tudhatta, hogy a szobrászkör agyagában felgyűlt vegyszerek hatására a benne szaporodó vírus mutálódott, és olyannyira ellenállóvá vált, hogy már tényleg nem hatott rá a labor antidótuma. Csalka óvatosan átlépte az elnyúlt férfiakat, de mielőtt kisétált volna a teremből, mindegyiknek bekukkantott a nadrágjába. Tehát így néz ki. Mosolygott.

marta, cibálta, tépte

A laboratórium folyosóján is csend fogadta.

Meztelen talpa alatt klaffogott a kő. Pirosas fény forgott körbe a falakon. Mint egy riasztó jelzése.

Észrevett egy széken ülő őrt. Ám ahogy közelebb

ért, látta, hogy ez sincs magánál. Feje előrebillenve lógott, válla leeresztve, tenyere kifordítva. Kész csoda, hogy nem esett le a székről. Mi történhetett itt? Átaludt volna egy gáztámadást? Vagy éppen ő... éppen ő tett volna valamit önkívületi állapotában? Csalka ment tovább. Csak a levegőn és természetes fényben legyen végre! Elhaladt egy üvegfalú szoba mellett. Odabent vagy száz macska marta, cibálta, tépte véresre egymást. Az üveg vastag lehetett, mert a lány semmit sem hallott a veszettül harcoló állatok nyávogásából, hörgéséből, sikolyaiból. Kísérteties némaságban zajlott a borzasztó jelenet. Csalka felgyorsította lépteit. Ki kell jutni innen, zakatolt benne. Ki kell jutni.

pxhere.com

B. G. a Két Hattyú étterem sarokasztalánál ült. A harcsabajszú pincér harmadjára jött az asztalához. Kemény arcán türelmetlen gőg növekedett. Az uraknak hajbókol, de azokkal a vendégekkel, akik fél óra alatt mindössze egy fröccsöt rendeltek, bizony nem teketóriázott. Lesz még valami, vetette oda B. G.-nek. Vacsorapartneret várok, felelt készségeen B. G. Késik, nemde, kérdezte a pincér. Valóban, válaszolta B. G.

Amíg várakozik, óhajt esetleg rendelni valamit?, sziszegte a pincér. Még egy fröccsöt, lesz szíves. A pincér morgott, és sarkon fordult. B. G: nem zavartatta magát. Kidobni úgysem fogják. Ekkor, akárha B. G. nyugalmának jutalmául történne, nyílt az étterem ajtaja, és végre megérkezett a régóta várt...

kép | shutterstock.com

Bíró Judit

A NEGYVENEMELETES HÁZ

[A VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN – REGÉNYFOLYAM 16.]

2020-03-12 | **A VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN, REGÉNYFOLYAM**

Már torkig volt ezzel az országgal.

Élete utóbbi húsz évét végig utazta, volt, ahol csak átautózott, máshol hónapokat töltött, mert annyira élvezte, hogy idegen, hogy nem járatos a szokásokban, hogy nem rutinból nyúl a villanykapcsolóhoz, sőt, még azt is izgalmasnak találta, hogy nem

érti a beszédet. Bárhol járt, élvezte, hogy a puszta léte, a megjelenése, a közöttük eltöltött ideje egymáshoz közelítette a helybélieket: különbözőségétől kapott újból erős karaktert az ismerősség halmaza.

De ez az ország kifogott rajta.

röhögve fizettek

Kék zónából jöttek. Ő is, japán férje is. Ezzel már a legelső találkozásukkor tisztában voltak: az elemek egyedülálló – egészséges és hosszú életet biztosító – kombinációjának birtoklása a lehető legmagasabb minőségűvé tette életüket (ahogy ezer évek óta őseikét), de ezt szóba hozni, akár kettőjük között, kínos ostobaság lett volna, a minőség szárnalmas elsilányítása. Beleszülettek a természetközelség, a kristálytisztá levegőn végzett mozgás, az alacsony kalóriájú, állati zsiradéktól mentes ételek világába, és röhögtek a nap-, víz- és egyéb diétára Vilcabambába érkező nyugati turistákon, jobbára korosodó nőkön (akik viszont röhögve fizették meg az összes elérhető szolgáltatást).

Utazásaikkor magától értetődően mondtak le a magaslati levegőről, a tavaszi szélről, a forrásvízről, a bioszójáról, és nem mentek be az éttermek konyhájába ellenőrizni a sómennyiséget, az adalékanyagokat. Nem panaszkodtak a napfény hiányára vagy éppen tűző erejére, az ónos esőre vagy a tikkadt szöcskenyájra, nem a koromszagú ködre, ahogy a vegyszerízű paprikára és a klóros vízre sem – elfogadták, hogy saját játszóterük elhagyása következményekkel jár, amit szó nélkül kell tudomásul venniük.

Megérte így tenniük. A macskaüzlet álca volt. A világháború küszöbén globális emberkísérlet vette kezdetét, melynek önkéntes alanyait egymással ellentétes hatású vegyszerekkel kezelték, hogy a függőség és a megvonás, a vágy és a józanság mátrixában folyamatosan mozgathassák őket. A résztvevők sosem tudták, hogy az adagot éppen csökkentik vagy túladagolják: minden percük az örült szenvedély és az elviselhetetlen megfosztottság örvénylésében zajlott, kiszámíthatatlanul. A kísérleti alanyok mellé egy-egy terrorelhárításra kiképzett macskát adtak, akik embertársuk segítői és egyben ellenőrei voltak. A nagy kockázatú, ám busásan fizető kísérletet sokan feladták – ők örökre eltűntek –, de a nő rájött: úgy élheti túl, ha titokban

kialakítja autonóm józanodási stratégiáját, tehát továbbra is követi az előírásokat, aláveti magát a kísérletnek, de rögvest beadja magának az ellenanyagot. Aminek kifejllesztését éppen ebben a nyugat-magyarországi városkában tudta befejezni.

Titkába a férjét sem avatta be.

Egy apró, lángvörös macskát rendeltek ki mellé már a kezdet kezdetén. S bár évek óta társak voltak, nem alakult ki köztük különösebb érzelmi kapcsolat, ugyanakkor korrekt együttműködésben dolgoztak. Mivel a nő és a macska a kísérlet egyik legkiválóbban teljesítő párosának bizonyult, mentesítették őket, hogy részt vegyenek a különféle álcázó műveletekben, például az olcsó vásári mutatványban, amikor imacskákat és különféle tárgyakat – alkalomadtán embereket – lebegtettek a levegőben, egy, a férje által kitervelt mechanika segítségével, szemléltetve a járókelőknek, hogy a macskatelepen valóban keservesen nyávogó és kiszolgáltatott macskákon folyik embertelen és az állati jogokat semmibe vevő kísérletezés.

De ebben a városban semmi sem úgy működött, mint a korábbi helyszíneken.

A nő, mintha előre sejtette volna, hogy egyszer szüksége lehet rá, a retiküljében hordozott egy apró, sztaniolpapírba csomagolt tégelyt, benne egy darabka aguacolla kaktusszal. Ecuador szent növénye a mítosz szerint valaha gyönyörű nő volt, de a Holdistennő rávette, hogy az öröklétért cserébe változzon zselés, zöldnyákos belsőjú növényé – hogy növelje a föld termékenységét, és az emberek javát szolgálja. A kaktusz-királynőben rejlő színtelen, kristályos meszkalin több ezer éve tette boldoggá, bölccsé és nyílt tekintetűvé az indiánokat, mire a spanyol hódítók Európába hajóztatták – nem ismerve kivételes, a többi hallucinogénhoz képest egyedülálló tulajdonságát: pszichológiai, kémiai hatása mindig a konkrét fogyasztó igényeihez, szükségleteihez igazodik. Nincs általános hatása: az éppen aktuális vágyat elégíti ki.

Azt az érzést váltja ki, amit éppen átélni kívánsz.

afrodiziákum-regiszter

„A mi agavénk!” – rikkantott föl az ostoba patikus, aki az estély végére meglehetősen ittas lett, izzadt homloka szinte előreugrott a koponyájából, csokornyakkendője nyirkos

nyakába csúszott, egyik mandzsettagombja veszélyesen meglazult. A nő azután elegyedett vele társalgásba, hogy az büszkén elfecsegte: egy afrodiziákum-regiszteren dolgozik. Tervéhez, gondolta a nő, felhasználhatja szakértelmét. Taszította a férfi

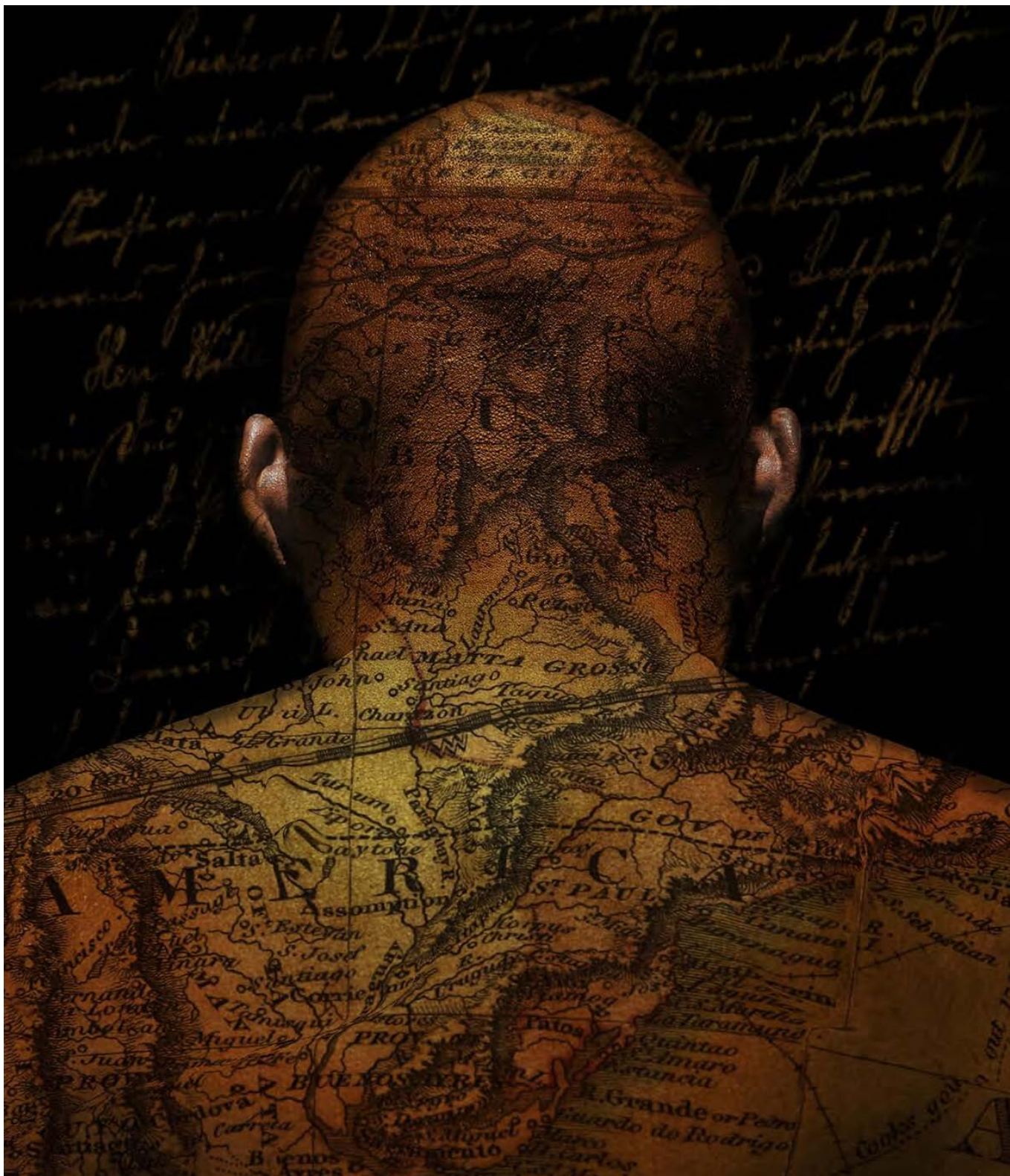
fizikai lénye, de a beszélgetés során kiderült, a patikusból a szellem nagysága is hiányzott. A gyógyszerek és gyógymódok felkent szakértőjét valójában csak a női nemiszerv érdekelte: a gyógyító és a mérgező puncsi.

Miközben pezsgőspoharába egy cseppet ejtett, nem többet (kár lenne érte, azt gondolta: semmit nem érsz, haver, használhatatlan vagy számomra, egy tahó – csukódjon le a szemed, és tapadjon erősen a kaleidoszkópra, lásd, legalább fél napon át, milyen színes és bonyolult a világ! Ha magadhoz térsz, mert nem gyilkoltak meg, de nem ám, sem a mérgem, sem a macskám, legyen ott a nejed, a testes patikusné, meg a terebélyes cseléded: lihegjenek az arcodba, nehezüljön rád zabolázhatatlan hústömegük, rikácsoljanak a füledbe, s lásd tisztán, mennyire bánják, hogy nem haltál meg!

Miért nem történik semmi sem úgy ebben az országban, mint bármelyik korábbi helyszínen?!

A macska is összezavarodott. A nő fedett társaként a hálózatépítés és -álcázás volt a legfőbb feladata, és bárhová helyezték őket, professzionálisan működött. Még csak egy napja voltak ebben a városban, amikor – kiképzésének legfőbb szabályát megszegve – madarakra kezdett vadászni: valami ősi, rég nem tapasztalt erő űzte a piciny, színes madárka nyomába egy gondosan megnyírt bokrokkal sűrű, rózsaágyásokkal tömött kerten át. Mégis, hogy élhet egy trópusi madár Nyugat-Magyarországon?! – talán ez a dilemma okozhatta zavart a viselkedésében.

„Stig-lit, stig-lit” – hangzott a patikus parkjából, „trallala, trallala” – hallotta a sarki szatócsbolt felől. A bábeli hangzavarban nem tudott tovább uralkodni magán, és lecsapott a tengelicre, rég elfeledett kéjjel tépte-szakította széjjel a még ziháló testet a párkányon, és amikor az estélyről hazaimbolygó patikus kihajolt szobája ablakán a spalettákért, hogy bezárkózhasson felesége és a külvilág elől, zabolázhatatlan indulattal karmolt végig az ő nyakán is.

A karmai alatt megalvadt állati és emberi vér már megfeketedett, mire a macskatelepen észlelték a bajt: Vörös – ez volt a szolgálati neve – elállatiasodott. Vörös is hallotta a vészjelzést, mint ahogy a kísérletben résztvevők mindegyike észlelte az avatatlan fülek számára nem hallható sípolást. A macska kivételével

mindenki azonnal a telephelyre sietett; úgy tett a szabó és segédje is, akik a házaspár érkezése előtt hetekkel már megnyitották szalonjukat a városkában, hogy álcázni tudják valódi tevékenységüket: éjjelente különleges eljárással kezelt katonai egyenruhákat gyártottak, nagy tételben, egérszürke színben. Nem is fogott senki gyanút, amíg a körorvos, nagy tapasztalatú orrával, ki nem szimatolta a titkos vegyszert, amibe a vásznat beáztatták szabás előtt, s amikor kérdőre vonta a szabót, az sietett megtenni, ami ebben az országban a hallgatás és a felejtés forrása volt: megajándékozta a körorvost egy tábornoki felöltővel, váll-lap nélkül, XXL-es méretben.

– Mi a franc bajotok van?!? – förmedt a macskatelep vezérlőtermében a fekete ruhás férfi a feleségére, aki ekkor már a karjában tartotta az apró vörös kiscicát, az meg siránkozva, szájalmat keltően nyávogott, ahogy a levegőben imbolygó macskáktól korábban elleste. A tengelice-gyilkosságot követően, a várható megtorlás elől egy kvietált katonához dorombolta be magát, akinek zubbonya alatt jó volt évekre megpihenni, kényeztetve lenni – ezeket az érzéseket még sosem tapasztalta korábban: a nő soha nem simogatta, nem beszélt hozzá, nem vonta magához.

– Miért pont itt álltok le?!? – szitkozódott, káromkodott a japán férfi, tudván tudva, hogy mindegy is a válasz, már mindennek vége; az ország benne is súlyos változásokat idézett elő: hirtelen idősödött, mindig szénfekete öltözéke fakószínűre váltott, érzékei mind sűrűbben hagyták cserben, egyre éteribbé vált, félt az esőtől, zavarta a levegő legkisebb mozgása is, idegesítette minden földi jelenség.

az emberekkel van a baj

– Mert ebben az országban semmi sem úgy működik, ahogy máshol – válaszolta egykedvűen, fojtott ellenségességgel a nő. – Mindenütt rossz a levegő, mindenütt

szennyezett a víz, mindenhol terméketlenné fordult a talaj, és mindenhol pusztítanak a járványok. De itt... Ebben az országban az emberekkel van a baj. Nem alkalmasak. Nem tesztelhető rajtuk a kísérleti szer, ami a derű, a nyugalom és a béke állapotának elvesztését pótolja, ellensúlyozza. Derű? Nyugalom? Béke? Ebben az országban senkinek nem hiányoznak. Miért is kéne az ellenanyag nekik?! Álljunk tovább!

– És mi lesz Csalkával? – a férfi hangja fásult, beletörődő volt. A vírushordozó lány eltűnt. Miután, nagy sokára, magukhoz tértek az ájulatból, nagy erővel kerestették az egész városban. Hiába. Akito arra számított, hogy Vörös majd a nyomára vezeti.

A nő ölelésébe mélyedő Vörös azonban macskaszemmel bámult a semmibe. A labor elkülönítőjének látványa, a habzó szájú, vértől csatakos állatok képe végképp traumatizálta, és kitörölte az agyából még a kiképzés emlékét is.

A nő, élénken, már-már vidáman válaszolt: – A vírus majd elterjed, itt, ebben a városban, remélhetőleg az egész országban, megállíthatatlanul. A vírus, az általam átírt vírus, két tünetet okoz: tudást és szeretetet. Mindenki éppen annyit kap el majd a vírusból, amekkora vágy ébred benne a tudás és a szeretet iránt.

Miközben beszélt, egyre többször nézett ki az ablakon, a távolból is tisztán látszó negyvenemeletes házra. Tudta, hogy már csak egy van hátra. Szerette volna, ha a macska is tudja, de már nem volt mit tenni: egy kistermetű, húsevő emlős dorombolt a karjában, aki valószínűleg csak arra vágyott, hogy egereket fogdoshasson a városszéli kiserdőben.

Amikor évekkal ezelőtt a házaspár belekezdett a fedett munkába, a nőnek egyetlen kikötése volt: ahová helyezik őket, mindenhol építsenek egy negyvenemeletes házat. – Miért pont negyvenemeletest? – fojtotta el a kérdést magában a férfi. Azt hitte, máris tudja: a nő, ha rájön a honvágy, az épület legfelső emeletéről megpróbál majd ellátni tízezer kilométernyire, ezzel csillapítva vágyát a menekülésre. – Kis butám, nem kalkuláltad be a földi horizontot, no meg a száz méter vastag vízréteget... – motyogta magában szánakozva a férfi.

A nyugat-magyarországi városban előtte sosem tapasztalt sebességgel húzták föl a negyvenemeletes házat, melynek homlokzatára BANK felirat került. Hogy a morgoló, okvetetlenkedő lakosságot megbékítsék, az épület földszintjét megnyitották a közönség előtt: a Két Hattyúra keresztelt fogadó és a benne működő kávéház és cukrászda igazi időutazást kínált az érkezőknek cseresznyeszínű, nehéz fabútorokkal, nyikorgó parkettájával, homályosan megvilágított tereivel. Egy régimódi telefonfülkét is felszereltek benne – vigyázva, hogy a helyiségben ne működjön a 8G.

az emberkísérlet

Még a kísérletbe avatottak közül sem tudta mindenki, hogy a terrorelhárító macskák, miközben emberi képességeket és készségeket sajátítottak el, az emberkísérlet irányítói számára egyelőre

megfejthetetlenül, elpusztíthatatlanokká váltak. Sem fizikai erő, sem kémiai folyamat nem hatott rájuk: az emberi minőséggel együtt a halhatatlanságot is megszerezték. Ők lehetnek majd az eljövendő háború csodafegyverei.

De Vörös elállatiasodott. A Szervezet ügynökei már elindultak érte.

– Kétszáz méternyi zuhanást nem tud a levegő lelassítani. (Segített kiszámolni a szatócssegéd, a számok és az ékszerek szerelmese.) – A nő nem szerette különösképpen az állatot, de becsülte képességeit és értékelte lojalitását. Az együtt eltöltött évek során meggyőződésévé vált, hogy nagyobb tiszteletet érdemel, mint például Szima rendőrkapitány és a kántortanítóné együttesen.

Az ecuadori nő és a japán férfi lassan, szótlanul sétált át a mindig poros főtéren. A negyvenemeletes ház elé érve a nő a bank bejárata felé indult, mögötte, kissé lemaradva, a vörös macska. Míg megálltak a lift előtt, aminek egyetlen nyomógombja volt csupán, a férfi sietve belépett a Két Hattyú avított ajtaján. Már vártak rá. Az asztal felé indulva, magában, még fortyogott egyet:

– Tudás és szeretet... Istenem, épp itt az ideje visszavenni tőlük a választójogot!

kép | pxfuel.com

Bene Zoltán

AZ ÁLVIETNAMI

[A VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN – REGÉNYFOLYAM 17.]

2020-03-25 | **A VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN, REGÉNYFOLYAM**

Liu Shiu Árpád levette, megtörölte, majd visszahelyezte ornyergére fényre sötétedő szemüvegét, és határozott léptekkel a sarokasztalhoz sietett. B. G. előtt, az asztal lapján éppen akkor koppant a második fröccs. Az elegáns, kézzel varrott öltönyben feszítő jövevény megvárta, míg a mogorva tekintetű pincér a következő vendéghez lép. Utána leült B. G.-vel szemben.

– Nincs sok időnk – jegyezte meg a hivatalnok. – Mindjárt itt lesz Szima.

– Ha netán megérkezik, és észrevesz – mondta nyugodt, kellemes hangon Liu Shiu Árpád –, hát egy új ügyfele vagyok a hivatalból, és természetesen vietnami.

– Magától értetődően vietnami – nyugtázta B. G. Semmi esetre sem kínai, tette hozzá magában.

– Ide hallgasson, Gusztáv...

– Hálás lennék, ha nem szólítana a nevemen! – horkantott föl ingerülten B. G., de rögvest meg is bánta a heveskedést. Nagyon jól tudta, hogy ettől az embertől félni nem gyávaság, hanem életösztön.

Liu Shiu Árpád megigazította a nyakkendőjét.

– Túl sok ostoba filmet néz – biggyesztette le az alsó ajkát. – Senkit nem érdekel a neve, különösen nem a keresztnéve.

– Amit a maga nagyra becsült nevééről nem mondhatunk el, ha nem tévedek – sziszegte B. Gusztáv, s közben a pulzusa dörömbölve zakatolta, hogy mit művelek? Mit művelek? Itt pontosan ugyanúgy bármit megtehet velem, mint Kínában...

Liu Shiu Árpád pillantása szinte égette a hivatalnok bőrét. Paradox módon pár másodpercre mégis megfagyott a vér az ereiben. Úristen, hasított belé, miért nem vagyok én olyan alázatos, amilyennek lennem kellene?

– Ez igaz – villant egy hófehér fogsor a tökéletes szabású öltöny fölött. – Viszont itt senki se hallaná, még ha jó hangosan kimondja, akkor se. A kávégépjaja, a vendégek duruzsolása egyfelől, a rádióból ömlő borzalmas zenék, vagy idióta pofázás másfelől... Ez elnyom mindent... És amúgy sem figyelnek egymásra ezek a népek.

B. Gusztáv hümmögött, s talán mondott is volna valamit, ha hozzájuk nem lép a pincér.

– Hozhatok valamit inni Önnek is, amíg kiválasztják az ételt? – fordult az új vendéghez.

– Félreérti a helyzetet – csóválta a fejét Liu Shiu Árpád –, nem fogunk együtt enni. Viszont én foglaltam le a hátsó helyiséget. Nos, oda, kérem, vigyen teát. Nemsokára magam is ott leszek, csak váltok pár szót ezzel az úrral.

A pincér arca földerült, s mikor a konyhába ért, a legfinomabb teát kérte a Nguyen Nuggets vezérigazgatójának.

– Az meg kicsoda? – kérdezte az egyik konyhalány.

A pincér résnyire nyitotta az ajtót és megmutatta.

– A sarokasztalnál ülő seggfejjel szemben, az az elegáns úriember.

– És mi az a Nguyen Nuggets? – érdeklődött egy másik konyhalány.

A pincér behúzta az ajtót.

– Nincs mit csináljatok?

A két lány sietősen a dolga után nézett. A pincér pedig azon tűnődött, hogy személyautót, hangfalakat, csokoládét, esetleg számítógépeket gyárt az a japán cég. Vagy koreai?

– A jelentések alapján érkezett az idő. Sakurai hibázott – tért eközben a tárgyra Liu Shiu Árpád a sarokasztalnál.

– Itt mindenki hibázik, dáye – dűnnyögte B. Gusztáv.

– Remélem, a tiszteletét fejezte ki ezzel a megszólítással, Gusztáv, és nem a koromra utalt! Fiatalabb vagyok magánál.

És hiúbb, egészítette ki magában a hivatalnok, miközben óvatosan a beszélgetőpartnere füle tövében megbújó, leheletnyi sebhelyre pillantott.

– A tiszteletemet, természetesen – mentegetőzött B. Gusztáv. – Ne haragudjon, nem kellene csillogtatnom kínai tudásomat. Főleg, hogy ennyire gyöngé...

– Valóban az. Kire vagy kikre utalt, amikor azt mondta, mindenki hibázik?

- Konkrétan? Pont, ahogy mondtam: mindenkire – vonogatta a vállát a másik.
- Sorolja, ne harapófogóval kelljen kihúznom magából!

B. Gusztáv elfehéredett. Mind a húsz körme kellemetlenül bizseregni kezdett, a toroka kiszáradt. Miközben mohón kortyolt a fröccséből, igyekezett kiverni fejéből az emlékképeket. A Sárga-tenger fölött lenyugvó napot, az alatta ringó elektromos dzsunkát, a kitépett körmökből csöpögő vér látványát, az üvöltést, az áramütést, s utána az átható húgy- és szarszagot, a lehangolóan egyformának tűnő kínai arcok részvétlenségét és a különös, nyomokban mongoloid jellegzetességeket mutató ábrázat elszántságát, a kifogástalan öltönyön az aprócska vérfoltot. Ökölbe szorította a kezét. A szintetikus körmöket legalább nem kell vágni, suhant át rajta a vigasztaló gondolat.

- Nos?! – sürgette Liu Shiu Árpád.
- Például Szima Tibor is hibázott – nyögte ki B. Gusztáv –, mert leleplezte magát előttem. És mert lebecsül.
- Reméljük, hogy ebben téved.
- Abban, hogy lebecsül?
- Folytassa!
- Van itt egy Alagi nevű nyugalmazott őrnagy. Évekkel ezelőtt ellopott egy kísérleti állatot az objektumból, a fene se tudja, hogyan. Az sem tiszta, kinek dolgozik. Talán a szibériai oroszoknak. De akár az új-zélandiak ügynöke is lehet...
- Nem a maga feladata, hogy ezt megállapítsa. Miért említi ezt az embert?
- Mert volt az a vörös macskája. Amit *onnan* szerzett, ez bizonyos. Nem melleleg gyanúsan infantilis módon Agyalagi bárónak nevezte. Aztán amikor Sakurai erről a macskáról azt állította, néhány napja tűnt el *onnan*, Alagi még csak meg sem jegyezte,

hogyan az a jószág évek óta vele van, a telep iránt viszont nyomban érdeklődést mutatott.

– Ez valóban érdekes. A forrása megbízható?

– Lehet, hogy itt nem figyelnek egymásra a népek, de amúgy ez a város egy pletykafészek!

– Alagi, azt mondja? – kérdezte Liu Shiu Árpád. – Alagi János?

– Igen – csodálkozott B. Gusztáv.

– Folytassa!

– A tanító lányával is hibáztak. Még nem tudom, hogy ki...

Liu Shiu Árpád képtelen volt elfojtani egy halvány mosolyt. Maga is meglepődött ezen. Sosem követett még el hibát. Ilyen parányit sem.

– Ezt hagyja... – intett gyorsan, mintha azt jelezné valakinek, hogy folytathatja az útját.

– Hát, jó napot kívánok! – harsant ekkor Szima Tibor hangja Liu Shiu Árpád háta mögül.

– Jó napot, főkapitány úr! – pattant föl B. Gusztáv.

– És az úr? – pillantott a rendőrkapitány B. Gusztáv beszélgetőpartnerére.

– Nguyen Pahn Péter – állt föl, és nyújtotta a kezét Liu Shiu Árpád.

– Vietnami? – vont a szemöldökét Szima Tibor. – Kereskedést nyitna a városunkban?

– Jómagam már Magyarországon születtem – mosolygott Liu Shiu Árpád. – Édesanyám magyar. Nem kereskedelemmel foglalkozom, egy kis üzem nyitásán gondolkodom. Itt, festői városuk határában. Nguyen Nuggets, talán már hallotta a cégem nevét.

Szima elgondolkodott. Igen, ismerősen csengett a név. A független Vietnam egyik legjelentősebb vállalata, amelyben még egyetlen százaléknyi részesedést sem szerzett a KKCS, a Kínai Kommunista Császárság.

– A napokban bíraltam el a kérelmet – jegyezte meg B. G. – Pozitívan, természetesen. Örvendetes, ha növekszik a gazdaságunk!

– De nem is zavarok tovább, meg aztán üzleti ügyeim is szólítanak! – azzal Liu Shiu Árpád katonásan biccentett, kezet fogott a rendőrkapitánnyal, aztán a hivatalnokkal, s mielőtt eltűnt volna a különteremben, még éppen látta, ahogy Lang patikus és Alagi őrnagy belépnek a Két Hattyú ajtaján, s mögöttük mintha egy férfi sziluettjét is megpillantotta volna a szeme sarkából. Elsomolyodott magában, levette, megtörölte, majd visszahelyezte orrnyergére fényre sötétedő szemüvegét, és határozott léptekkel az asztalon gőzölgő teáskannához sietett. Persze, nem kínai tea, de ezt már megszokta. Amikor elhunyt anyja szülőföldjén jár, beéri ezzel. Sanghajban majd kárpótolja magát. Az apja és a császár elégedettek lesznek vele. Kezében tartja a szálakat. Mint mindig.

kép | pxhere.com

Kiss Lajos András

FÉLELEM ÉS POLITIKA – ROSSZ KÖZÉRTET A DEMOKRÁCIÁBAN 6.

[INTÉS AZ ŐRZŐKHÖZ]

2020-03-21 | **ESSZÉ, INTÉS AZ ŐRZŐKHÖZ**

Ulrich Beck egyik nagy hatású könyvében írja, hogy a kockázat-társadalom egyúttal *katasztrófa*-társadalom is. Ezt a világot „az a veszély fenyegeti, hogy a kivételes állapot válik benne normális állapottá.” **[1]** Beck diagnózisa sokkolóan pontos: olykor valóban úgy tűnik, innentől annak „biztos tudatában” kell berendeznünk mindennapjainkat, hogy bármikor bekövetkezhet egy globális méretű összeomlás. A félelem a jövőtől szinte sejtjeinkbe ivódott. (Persze, a kínos kérdés továbbra is munkál a háttérben: voltaképpen hogyan lehet normálisan élni az általánossá lett szorongás és félelem világában?) De a helyzet még ennél is rosszabb, tudniillik a „katasztrófa-irodalomban” tájékozódó olvasó szembesül azzal, hogy ma már bármikor bekövetkezhet katasztrófa, ráadásul az „összeomlásról” és „apokalipsziszról” folytatott társadalomtudományi, filozófiai és közéleti viták elképesztően zűrzavarosak. A „katasztrófa-diskurzusokban” bármit és bárminek az ellenkezőjét ki lehet jelenteni – minden következmény nélkül.

Mindezt tetézi az eléggé el nem ítélni való gyakorlat, hogy a szellemtudományok világában az egymástól radikálisan eltérő álláspontot képviselők nem ütköztetik nézeteiket – legtöbbször tudomást sem vesznek a másféle állásponttól. Ez az átlagnál is jobban érvényesül a klímaváltozás lehetséges következményeit vizsgáló szakirodalomban.

keresztfrontok

Kivételek azért akadnak. Például Alain de Benoist *Nem-növekedés* című munkája, amelyben az „Új Jobboldal” vezető teoretikusa furcsa módon éppen a baloldalinak tekintett szerzők könyveire támaszkodva áll ki a klíma- és környezetvédelem szükségessége mellett. Benoist több helyen hangsúlyozza, hogy az utóbbi évtizedek ökológiai vitái mutatták meg legvilágosabban, hogy a hagyományos baloldal/jobboldal megkülönböztetés napjainkra elveszítette magyarázó erejét, és beköszöntött a „keresztfrontok” kora. **[2]** „Pontosan az utóbbi évtizedek ökológiai vitáiból lehet levonni a következtetést, hogy ezek már nem értelmezhetők a fősodorba tartozó politikai irányzatok mentén, és hogy a baloldal és a jobboldal közötti különbségtétel végképp semmitmondóvá lett. Mert nemcsak a politikai irányultságú környezetvédelmi mozgalmak, tehát a különböző országok úgynevezett ‘zöld’ pártjainál érzékelhető jelenség, hogy különféle tartalmú politikai programokkal

lépnek fel, hanem – és ez a fejlemény talán még nagyobb jelentőségű az is evidencia, hogy a környezetvédelemhez bevallottan ellenségesen viszonyuló erők is különféle politikai táborokhoz tartoznak.” **[3]**

A továbbiakban – mintegy az ördög ügyvédjének szerepét magamra véve – jórészt három francia filozófus radikálisan „ökológia-ellenes” munkájának összefoglaló elemzésével szeretném érzékelhetővé tenni, hogy nem tartható a meglehetősen elterjedt vélekedés, amely a zöld gondolkodást, illetve az ökológiai mozgalmakat a baloldalhoz köti.

Az ökológiai mozgalmakat élesen bíráló filozófusok közül elsőként Luc Ferry munkájának néhány fontosabb tézisét mutatom be, ezt az is indokolja, hogy a szerző könyve magyarul is olvasható. **[4]** A másik munka szerzője Stéphane François, akit hazájában az egyik legismertebb „populizmus szakértőként” tartanak számon. **[5]** A harmadik szerző Pascal Bruckner (az úgynevezett „új filozófusok” meghatározó képviselője); ő *Az apokalipszis fanatizmusa* című könyvében baloldali és „marxista találmányként” jellemzi az ökológiai mozgalmakat.

Kováts Albert: Duguláselhárítás

Abban mindhárman egyetértenek, hogy az ezerkilencszázhetvenes években fellendülő ökológiai mozgalmak mögött a radikális '68-asok csalódottsága áll. „Ha már nem sikerült a kapitalizmus legyőzésére hivatott világforradalmat kirobbantanunk, akkor menjünk neki az egész nyugati civilizációnak.” Luc Ferry és Stéphane François szerint az új forradalmi romantika bizarr szövetségre lépett az addig inkább csak „alvó életre” berendezkedett szélsőjobboldali populizmussal, amely maga is nehezen leírható szerkezet: az újkonzervatív forradalmároktól a gnosztikusokon át a neonáci csoportokig mindenféle irányzat megtalálható soraikban. „Ebből is sejthető, hogy a modern világnak az ökológiában felvonultatott kritikái egymásnak mennyire ellentmondóak lehetnek. A liberális világ valódi vagy feltételezett bűneinek leleplezése történhet egyfajta nosztalgiából, vagy ellenkezőleg, valamilyen közelebbről meg nem határozható remény nevében. Az egyik az elveszett múlt utáni romantikus sóvárgás, a megtiportnak tartott nemzeti identitás-vágy, a másik egy osztályok és korlátok nélküli ragyogó jövőbe vetett forradalmi hit.” **[6]** Luc Ferry sorra veszi a különböző ökoetikai irányzatokat, s határozottan elutasítja azok felvilágosodás- és haladásellenes populizmusát. Kiváltképpen az ökofeminizmussal és a mélyökológiával nincs kibékülve. Az ökofeminizmus voltaképpen éppen az ellenkezőjét teszi annak, mint amit a hagyományos baloldali vagy egzisztencialista feminizmus. Mert az utóbbiak a „természeti meghatározottságok” uralma alól szabadítanak fel a nőket, az ökofeministák meg valamilyen ősi, „eredendő női természet” jogait állítanak helyre. „Az ökofeminizmus szempontjából ez az állítólagos 'emancipáció' csalóka, valójában a lehető legnagyobb becsapás, mert a nőiségről és a természetiségről való lemondással együtt jár egy tipikusan férfijellegű szabadságmodell elfogadása.” **[7]** Világos, mondja Luc Ferry, hogy miután a természet önmagától nem képes „nyilatkozatot tenni”, rá hivatkozva mindent és mindennek az ellenkezőjét be lehet bizonyítani. Olykor persze egészen engedékeny: „(...) a mélyökológia igazi kérdéseket is fölvet. Hiába fedezi fel rajtuk a jó szimatú kritika a pétainizmus és a baloldaliság szagát, ettől még érvényes kérdések maradnak. Senki sem képes elhíttetni a közvéleménnyel, hogy az ökológizmus – legyen mégoly radikális is – veszélyesebb, mint többtucatnyi Csernobil fenyegetésében élni.” **[8]**

Ferry nem kedveli az ökológiai gondolkodást, de nem tarja lehetetlennek, hogy dialógust folytasson az antropocentrikus ökoetikai álláspont „lágyabb” és kompromisszumképes változataival.

lényegét tekintve reakciós

Stéphane François legalábbis Luc Ferryhez képest a teljes engesztelhetetlenség hangján szólal meg. „A radikális naturalizmus tekinthető a jobboldali,

konzervatív és a baloldali progresszív ökológia között található konvergencia-pontnak. Mindkét naturalizmus kritikusan viszonyul a fejlődéshez, értve ezen a technika és az instrumentális ész korlátlan hatalmi ambícióit. Hogy erről meggyőződjünk, elegendő újragondolnunk jelentős ökológusok szövegeit, mint André Gorz, Bernhard Charbonneau és Jacques Ellul műveit. Igaz, bizonyos különbség kimutatható a mindenféle technikai és politikai haladást visszautasító 'jobboldali', illetve olyan 'baloldali' ökológiai politika között, amely szintén visszautasítja a technikai haladást, de a társadalom működését illetően bízik a haladásban. Az ökológiai gondolkodás e két változata azonban spirituális szinten konvergál, s kiváltképpen érvényes ez a mélyökológiára.” **[9]** François mindezt azzal egészíti ki, hogy az „ökológiai diskurzus” lényegét tekintve reakciós, hiszen a premodern agrártársadalmak életformáját élesztené újjá. A tradicionális, illetve aszketikus életmódhoz kapcsolódó fantáziálásokból ugyanis szükségszerűen antimodern világ képe bontakozik ki, amelyet teljes joggal nevezhetünk konzervatívnak. „De hát ki szeretne manapság folyóvíz, hűtőszekrény és villanyáram nélkül élni?” – teszi fel az álnaiv kérdést. **[10]** Az ökológizmus hívei tehát jórészt konzervatívok, akik a hagyományos identitások és kultúrák védelmében lépnek fel. **[11]** „Az ökológiai gondolkodás némely elkötelezettje, nemcsak konzervatív, de egyenesen reakciós, illetve szélsőjobboldali körökben mozog. Az etnicizmus és ökológiai regionalizmus értékeire hivatkozva szemben áll a multikulturalizmussal és egyúttal antiglobalista elveket vall. Egyik első teoretikusuk, Herbert Gruhl eredetileg a német CDU tagja volt, majd 1980-ban a Zöld Párt alapítója lett. Gruhl konzervatív és autoritárius nézeteket vallott, és az 1980-as években nagy befolyása volt a német zöld mozgalmakra.” **[12]** François szerint mindig a „szélsőségek találkoznak”. Az ökológia szélsőjobboldali és szélsőbaloldali

változata voltaképpen ugyanazt mondja, legfeljebb a baloldaliak szirénhangja kellemesebb. Olykor közös kiadványokban publikálnak, mint az inkább baloldali Serge Latouche és az egyértelműen jobboldali nézeteket valló amerikai filozófus, Edward Goldsmith.

Stéphane François a szélsőjobb ökológiai értékrendjét épp Edward Goldsmith kapcsán katalogizálja: „(...) a jelen gyűlölete, vágyakozás az elveszett aranykor iránt, a mozdulatlanság apológiája, a szakralitás iránti nosztalgia, félelem a genetikai degenerációtól és a demográfiai összeomlástól, végezetül antiindividualizmus.” **[13]**

François elsősorban a frankofón, illetve a Franciaországban „népszerűnek” számító mélyökológiai irányzatokat és szerzőket veszi sorra, s a neonáci vagy legalábbis szélsőjobboldali szimpátiával „gyanúsítható” művekre koncentrálnak. Néha igaza is van. A francia neonácik és negacionisták sokkal nyíltabban hirdethetik eszméiket, mint a jóval nagyobb értelmiségi (és büntetőjogi) ellenállással szembesülő német kollégáik. Közülük számosan a környezetvédelem élharcosainak szerepében tetszelegnek. A szélsőséges figurák közé tartozik a francia identitárius mozgalom egyik ősteoretikusa, Robert Dun (eredeti nevén Maurice Martin), aki fiatalon a Charlemagne SS páncéloshadosztály tagja volt, az etnicista Saint-Loup vagy a szintén neonáci Jean Mabire. **[14]** François még azt is állítja, hogy részben ezek a szélsőjobboldali eszmék élnek tovább, persze jóval szelídebb formában, az „Új Jobboldal” vezéralakjának számító Alain de Benoist újpogány ökológizmusában is.

Kováts Albert: Fenyegetett Übű

Máskor Stéphane François túllő a célon. Hiszen szélsőséges eszmék hirdetőinek tünteti fel a francia szellemi élet olyan nagyságait is, mint a szélsőjobboldali beállítottsággal legkevésbé sem vádolható Michel Serres, Serge Latouche vagy éppen a marxizmussal szimpatizáló André Gorz. Ezeknek a szerzőknek legfőbb bűne Stéphane François szemében, hogy kritikával illetik a neoliberális kapitalizmus „fejlődésmániáját”. Élesen bírálja a német „Zöldeket” is; jórészt a német *konzervatív forradalmárok* (Ernst és Friedrich Georg Jünger, Oswald Spengler és mások) utódainak tekinti őket. Például szemére veti Antje Vollmernek (ismert német zöld politikus), hogy kiáll a „föderalista Európa” eszméje mellett, támogatja a regionális kultúrák, a helyi dialektusok és szokások ügyét. François ebben annak bizonyítékát látja, hogy egyfajta „ideológiai konvergencia figyelhető meg a szélsőjobboldali, militáns és etno-nacionalisták politikai koncepciója, illetve a szélsőbalosok államellenessége között.” **[15]**

Nem osztom Stéphane François szigorú ítéletet, amely rendre a zöld és környezetvédő mozgalmak „genetikusan és generikusan” szélsőjobboldali (olykor szélsőbaloldali) természetének igazolásánál köt ki. Valójában még Alain de Benoist nézeteit is igazságtalan szélsőségesnek bélyegezni pusztán azon az alapon, hogy a filozófus érveket sorakoztat fel a nem-növekedés gazdaságfilozófiája mellett, és felhívja a figyelmet a klímaváltozás katasztrofális következményeire.

mértéktelen intolerancia

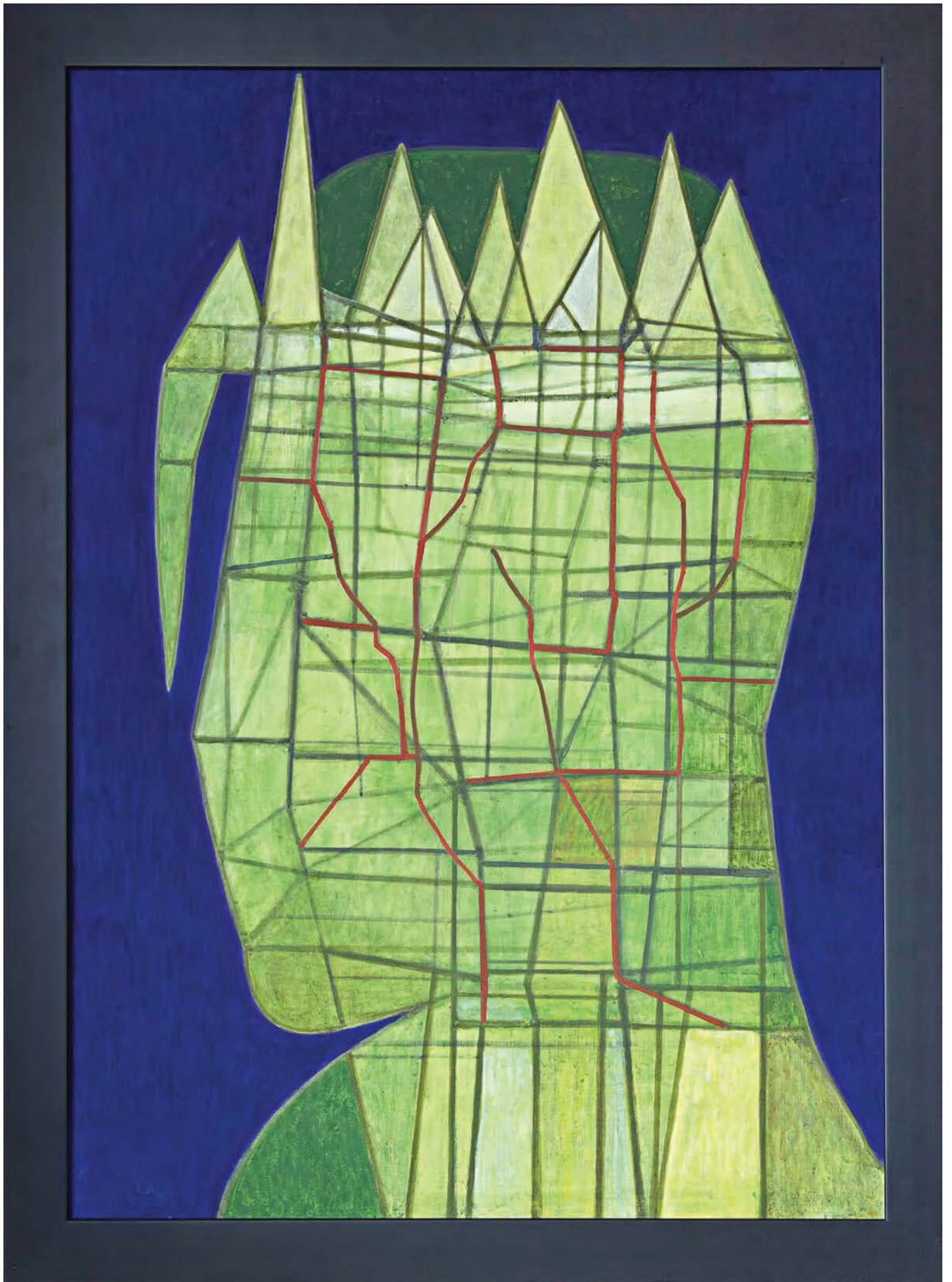
Könnyen belátható, hogy a radikális gondolatokra adott még radikálisabb válaszok nehezen vezethetnek el a kompromisszumok lehetőségét is magában

rejtő „termékeny” dialógushoz. De nem segíti elő a környezetvédelmi, illetve ökológia mozgalmak objektív megítélését az sem, ha kivétel nélkül mindegyikre a baloldali vagy egyenesen a „kommunista” címkét ragasztják, mi több folyamatosan a „totalitárius”, „intoleráns” és „antidemokratikus” jelzőkkel illetik őket. Ezt teszi például Pascal Bruckner, aki az *apokalipszis fanatikusainak* nevezi a környezetvédő és zöld mozgalmak tagjait, akik állandó szorongásra és önostorozásra készítetik a nyugati kultúra emberét. A mazochista környezetvédők legfontosabb axiómája, hogy „mi vagyunk felelősek a világ minden bajáért, akár akarjuk, akár nem.” **[16]** Bruckner,

ellentétben François és Ferry álláspontjával, az ökológiai fundamentalizmust teljes egészében a baloldali tradíció újabb kóros kinövéséként értelmezi, és totalitárius vonásokat lát bennük. Bruckner szerint a szovjet típusú rendszerek összeomlása után a defenzívába szorult baloldal az ökológizmusban találta meg a felforgató, radikálisan antikapitalista és forradalmi eszmék megújításának lehetőségét. Kétségtelen, szellemes példákkal illusztrálja a zöld mozgalmak némely képviselőjének mértéktelen intoleranciáját és meggondolatlan cselekedeteit. Első példája a közgazdász végzettségű Rajenda Pachauri bizarr kijelentéséhez fűződik, aki egy ízben Adolf Hitlerhez hasonlította a dán Bjorn Lomborgot, a közismert ökoszkeptikust. Másik példája Ellen Goodman meghökkentő kijelentése (a Boston Globe kiadójáról van szó) 2008-ban: „A globális felmelegedés tagadói pontosan ugyanazt a helyet foglalják el, mint a holokauszt-tagadók.” **[17]** Harmadik példája Yves Cochet, francia zöld képviselő (egykori környezetvédelmi miniszter) 2006-os politikai akciójához kapcsolódik. A Cochet által rendezett demonstráció rá akarta venni a francia nőket a „harmadik gyermek meg nem születésére”, illetve azt javasolta a francia államnak, hogy a három vagy ennél több gyermeket vállaló házaspárok büntetőadót fizessenek. Cochet szerint egyetlen gyerek felnevelése több környezetszennyezéssel jár, mint amit 620 Páris–New York közötti légi járat produkál. **[18]**

Bruckner és a klímaváltozás tényét visszautasítók egyik hatásosnak tűnő érve, hogy a klímaváltozás következményeivel riogatók összevissza beszélnek, mert negyven évvel ezelőtt még az „örök jég” eljövételét vizionálták, manapság pedig a Föld átlaghőmérsékletének és az óceánok vizének folytonos emelkedését vetítik előre. Szerintem akkor járunk el a leghelyesebben, ha komolyan vesszük Jean-Pierre Dupuy szellemes példáját. Dupuy megkérdezi: vajon a tudomány képviselői sohasem tévednek? De, igen! Csakhogy: „a tudomány bizonytalansága olyan, mint a sportban rejlő termékeny bizonytalanság. Még a legjobban felkészült futballcsapat is gyakorta elveszíti a meccset, ha a minden felkészültség mögött munkáló véletlen a saját meccsét játssza.” **[19]** Hosszú távon mégiscsak azzal érdemes számolni, hogy a legjobban felkészült csapat nyeri meg a bajnokságot, és a tudomány világában is a valódi tudósok előrejelzései válnak valósággá, nem pedig a tenyérjósok jóvendölései.

Bruckner olykor racionális vagy racionálisnak tűnő érveket sorakoztat fel, hogy leleplezze a környezetvédők katasztrófa-vízióinak „belső ellentmondásait”. Az egyik érvét Hans Jonasnak címzi, aki *A felelősség elve* című munkájában a jövő nemzedékek sorsáért érzett felelősséget hangsúlyozza. Pascal Bruckner szerint problematikus a jövő nemzedékek feltételezett érdekére hivatkozva szabályozni a jelenben élő emberiség életét. Szerinte ugyanis az etika a reciprocitáson alapul, azaz A azért cselekszik erkölcsösen B-vel, mert A feltételezi, hogy B is erkölcsösen fog cselekedni vele. Csakhogy a környezetvédők etikája a nem-reciprocitáson alapul. „Nekünk mindent meg kell tennünk utódaink jóléte érdekében anélkül, hogy nekik bármilyen kötelességük lenne velünk szemben. Ez olyan szent kötelezettséget ruház ránk, ami elől nem tudunk kibújni.” **[20]** Véleményem szerint ez az okoskodás nem állja meg a helyét. Az igazán komolyan veendő etikai rendszerek, mint amilyen Immanuel Kant etikája is, alapvetően és lényegszerűen nem a reciprocitáson alapulnak. Kant úgy tartja, erkölcsi kötelességeinket az „ész belátása szabályozza”, s nem azért kell a „jó”-t cselekednünk, mert ebből hasznunk származik (azaz mások is hasonlóan cselekednek velünk), hanem mert egy észlény nem cselekedhet másként. Ha soha senkitől sem kapnánk viszonzást „jó cselekedeteinkért”, akkor is a „jó”-t kellene cselekednünk.

Kovács Albert: Harci korona

Bruckner másik érve viszont valóban megfontolásra méltó. Ez egyfajta episztemológiai argumentum, hogy a jövő nyilvánvalóan nincs a birtokunkban, ezért a jövőre vonatkozó kijelentéseink csak találgatások. Idézi Jean de Kervasdouét: „Azt állítani, hogy képesek vagyunk megvédeni a lakosságot olyan jelenségtől, amelynek nem ismerjük a természetét, abszurd állítás lenne, illetve azt a látszatot keltené, hogy ezt a védelmet a politikai szükségszerűség követeli meg tőlünk.” **[21]** Igaz, hogy a nem létező dolgokról tett kijelentéseink tetszés szerint lehetnek igazak vagy hamisak, mint a logikakönyvekben „a jelenlegi francia király kopasz” állítással szokás példázni. Az utánunk száz vagy kétszáz évvel megszülető generációk preferenciáiról, értékrendszeréről, esztétikai ízléséről, étkezési szokásairól stb. természetesen nem rendelkezünk megalapozott ismeretekkel, legfeljebb ilyen-olyan vélekedéseink lehetnek, ezért a jövő generációk érdekeire hivatkozó környezetvédő mozgalmak, valóban a „sötétben tapogatóznak”, saját vágyaikat vagy inkább félelmeiket vetítik a jövőbe. A mértéktartás itt sem árt, de jó okunk van feltételezni, hogy egészséges ivóvízre, belélegezhető levegőre és fogyasztható élelmiszerekre a száz évvel ezután születő generációnak is szüksége lesz, ezért jelenlegi cselekedeteinket mégiscsak a jövő nemzedékek iránti jó szándéknak kell mozgatnia, illetve konkrét döntéseinket a tudomány jelenlegi állása szerint „hitelesnek tekinthető” információkra támaszkodva kell meghoznunk. Jórészt hasonlóan érvel Hans Jonas is: a távoli jövőre irányuló prognózisok *bizonytalansága* nem ad számunkra felmentést, hogy mai döntéseinket ne az erkölcsi értékek *bizonyosságába* vetett hit alapján hozzuk meg.” **[22]**

Nem könnyű a különböző szekértáborokhoz tartozó szerzők álláspontjairól megalapozott véleményt kialakítani. Ráadásul nehezíti a többé-kevésbé „objektív ítélet” kialakítását, hogy a tömegmédiák – sokszor csak a nézőszám növelése kedvéért – szándékosan keltik az általános félelem és bizonytalanság légkörét azzal, hogy szinte napi rendszerességgel szólaltatják meg az egyik vagy a másik szélsőség képviselőjét. Jean-Baptiste Fressoz összeszámolta, hogy 2005 és 2017 között Luc Ferry 1221 alkalommal, Pascal Bruckner 237-szer szerepelt valamelyik francia televízió „környezetvédelmi vitaműsorában”. **[23]**

riasztó szempontok

Csakhoggy joggal tehető fel a kérdés: az úgynevezett „ökológiai totalitarizmust” ostorozó szerzők nem esnek-e maguk is a teljes intolerancia és szélsőségesség csapdájába. De igen, hiszen szinte reflexszerűen kommunistának vagy fasisztának bélyegzik azokat, akik kiállnak a környezetvédelem ügye mellett. Még akkor is, ha a legnagyobb rosszindulattal sem lehet a szerzők demokratikus elkötelezettségét megkérdőjelezni. Számomra nem egészen érthető, pontosabban nem tartom indokoltnak, miért is kellene felháborodnunk, mondjuk Jan Patočka higgadt, a józan észre apelláló érvein, amelyekkel a technokrata észjárás túlzásait bírálta, illetve a környezetvédelem szükségességét hangsúlyozta, még a múlt század hetvenes éveiben. „Az ipari civilizáció óriási növekedése olyan fejlődési iránynak látszik, amelynek semmilyen külső vagy belső akadály nem képes gátat vetni. A külső akadályok, ahogy ezt talán a legélesebb és legmodernebb formában a Római Klub elmékedései megfogalmazták, a világ nyersanyagkészleteinek kimerülésére, a demográfiai robbanásra, a környezetszennyezésre, valamint az élelmiszerforrások további növekedésének lehetetlenségére vonatkoznak, miközben a növekedési tendenciák exponenciális jellege a nem túl távoli katasztrófák lehetőségét vetítik előre. Ezek a riasztó szempontok, amelyeket mind ez idáig még senki sem cáfolt meg, alapvetően mégsem keltették föl a mai társadalom érdeklődését, ahogyan azt a racionalisták szerették volna.” Pedig, folytatja néhány oldallal később: „Valódi, autentikus létünk abban áll, hogy képesek vagyunk minden körülöttünk lévő dolgot elfogadni, hogy van, és ahogyan van, nem torzítjuk, nem vitatjuk el létét és jellegét.” **[24]**

Patočka megfontolt szavai újra csak arra sarkallnak, hogy eltávolodjunk a szélsőséges nézetektől, mérsékelt és racionális társadalomtudósok álláspontjáról gondolkodjunk, mint amilyen Niklas Luhmann. Ő is szkeptikus az ökológiai mozgalmak törekvéseinek hatékonyságát illetően, de kritikája megmarad a „józan ész” határain belül.

Luhmannak valószínűleg igaza van abban, hogy önálló és „holisztikus ökopolitika” egyszerűen nem létezik, hiszen a politika csak egyike a modern társadalom részrendszereinek, „(...) következésképp nincs értelme annak, hogy a politikai rendszernek különös pozíciót tulajdonítsunk a társadalomban, például valamiféle

vezető szerepet vagy pedig általános felelősséget az ökológiai problémák megoldásáért.” **[25]** A politikai részrendszer rezonanciája csak azokat a külső irritációkat képes érzékelni, amelyeket a „hatalomban maradni” vagy „hatalomra kerülni” szempontjából értékeseknek és hasznosaknak tekint. Így a zöld és más protest mozgalmak, amelyek a természeti környezet súlyos károsodására, netán az élővilág teljes pusztulására irányítják a figyelmet, jórészt félelemkeltésen alapulnak, és csak kevés gyakorlati információt kínálnak. „Ezért nem véletlen, hogy a ‘zöld’ politika, amennyiben ezen az alapon működik, nem próbál racionálisan hozzáállni az ökológiai kérdésekhez, hanem közvetlenül hivatkozik aggodalmainak tárgyára. Ez az elutasítás politikájában végződik: le az atomenergiával, le a repterekkel, ne vágjuk ki a fákat, ne bontsuk le a házakat.” **[26]** Luhmann azt vallja, hogy a politika csak „döntései elvszerűségéért vállal felelősséget” (azaz megfelelnek-e a szóban forgó döntések a jogállami normáknak), de a következmények már nem rá tartoznak. Szerinte a többi társadalmi részrendszerhez hasonlóan a politikának is megvan a maga kódpárja, mégpedig a hatalmon lenni/ellenzékben maradni dichotómiája. A modern polgári demokráciákban más lehetőség nincs. Éppen ezért értelmetlennek és politikátlanoknak tekinti a német zöldek törekvését, hogy „egyidejűleg legyenek jelen a hatalomban és az ellenzékben.” **[27]** A politikai pártok programját a pártok által alkotott és képviselt programok adják; a hatalmon lévő pártok programja aktuális, az ellenzéki pártoké potenciális. Az esetleges programcseréről a választópolgárok döntenek X időintervallumokban. A politikai részrendszerrel csak a saját nyelvén lehet beszélni, ahogy a gazdaság, a jog vagy a tudomány is csak a saját kódrendszerének felhasználásával tud kommunikálni. **[28]** De az ökológia és a környezetvédelem kérdéseit mégsem lehetetlen bevonni a politikába. Hosszú távon nem elképzelhetetlen olyan politikai program sikere, amely képes az ökológiai szempontokat, mondjuk a gazdasági növekedés lelassulása árán érvényre juttatni. A politikát tehát lehetséges irritálni, rávenni programja megváltoztatására. Ekkor viszont a polgároknak olyan pártokra kell szavazniuk, amelyek a környezetkímélő, de a termékeiket jóval drágábban előállító vállalkozásokat támogatják, azaz a befizetett adók terhére kompenzálják a szóban forgó vállalatok piaci veszteségét. Mert – állítja Luhmann – a gazdaság nyelve vagy médiuma a pénz. A gazdaságban csak a pénz nyelvén lehet kommunikálni. Minden kifizetéshez újabb kifizetésnek kell

kapcsolódnia. Az állam tehát támogathatja a nem rentábilisan működő vállalkozásokat is. Csakhogy valakinek ilyenkor is fizetnie kell! – az adózó állampolgárnak mindenképpen. A gazdaság ökológiai érzékenységét csak úgy lehet fokozni, hogy közben a rentabilitás elve ne sérüljön meg. Vagyis Luhmann szerint *nem az ökonómiát kell ökologizálni, hanem az ökológiát ökonomizálni.*

Kováts Albert: Kísértet járja be Európát

De amíg a környezetvédelem szempontjait szem előtt tartó vállalatok állami *támogatása* valószínűleg helyes célkitűzés, addig a környezetszennyező cégek *büntetése* gyakran kontraproduktív következményekkel jár. Alan de Benoist a huszadik század első felében alkotó angol közgazdász, Arthur Cecil Pigou javaslatát említi olyan példaként, amely – minden jó szándékával együtt – a gyakorlatban több kárt okoz, mint hasznot. Pigou szerint büntetőadóval kellene sújtani azokat a cégeket, amelyek a jelenben, illetve a még belátható jövőben „pénzben is kifejezhető” környezeti károkat okoznak. Az Egyesült Államokban próbálkoztak ezzel a megoldással – kevés eredménnyel. Mert hiába tűzték ki azt a célt, hogy a környezetvédelem profitáljon a befizetett adókból, az eredmény az lett, hogy a nagy konszernek különösebb nehézség nélkül kifizették a büntetőadókat, és a megnövekedett költségeiket ügyesen beépítették az előállított termékek áraiba. Vagyis a „szabad kereskedelemre” alapozott gazdaság működésének „normális velejárója”, hogy a „környezetszennyezés szabályozása” címén felcserélődik a tettes és az áldozat szerepe, a játszma végén mindig a „tettesek” járnak jól. „Mindig lesznek olyan áldozatok, akik a beígért jóvátétel fejében meggyőzhetőek. Ki vethetné a szegény országok szemére, hogy úgy tesznek szert jövedelemre, hogy közben segítik a multinacionális konszerneket természetes élőviláguk korlátlan birtokba vételében?” **[29]**

A környezetvédelem iránt elkötelezett francia gondolkodók az amúgy nálunk is divatba jött „fenntartható fejlődés” doktrínájával sincsenek kibékülve. Benoist például azt mondja, hogy a „fenntartható fejlődés” szalagcímként kétségtelenül jól mutat az újságokban, de a valóságban legfeljebb az ökológiai katasztrófa bekövetkezésének időpontját odázza el. Idézi Michel Serres szellemes hasonlatát: képzeljünk el egy utasszállító hajót, amely huszonöt csomó sebességgel halad a tengeren. A kormányos hirtelen hatalmas sziklát vesz észre a hajó előtt, amelynek nekiütközve minden valószínűség szerint ízzé-porrá törne a hajó. Szól a kapitánynak, aki sürgősen kiadja a parancsot a gépésznek, hogy két csomóval csökkentse a hajó sebességét *anélkül, hogy irányt változtatna.* **[30]** Pedig a hajótörés előbb-utóbb be fog következni, és

nagyon nehéz nem egyetérteni Kenneth Boulding csípős megjegyzésével, hogy „aki azt hiszi, egy véges világban lehetséges a végtelenségig folytatni az exponenciális gazdasági növekedést, az bolond – esetleg közgazdász.” [31]

Folytatjuk

1. Beck, Ulrich: *A kockázat-társadalom. Út egy másik modernitáshoz*. Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvég Kiadó, Budapest, 2003. 33. Ford.: Berényi Gábor és Kerékgyártó Béla. ↑
2. Lásd Kiss Lajos András: *Kultúrharc és hegemonia – keresztfrontok kora*. Liget, 2018, 12–01. ↑
3. Benoist, Alain de: *Abschied vom Wachstum. Für eine Kultur des Maßhaltens*. Edition Junge Freiheit, Berlin, 2009. 109–110. Ford.: Silk e Lührmann. Eredetileg: *Demain, la décroissance! Penser l'écologie jusqu'au bout*. E-dite, Paris, 2007. ↑
4. Ferry, Luc: *Új rend: Az ökológia*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994. Ford.: V. Tóth László ↑
5. François, Stéphane: *L'Écologie politique. Une vision du monde réactionnaire?* Les Éditions du Cerf, Paris, 2012. ↑
6. Ferry, i. m. 39. ↑
7. I. m. 258. ↑
8. I. m. 261. ↑
9. François, i. m. 111. ↑
10. I. m. 53. ↑
11. A konzervatív szerzőket automatikusan besorolni a környezetvédők táborába, még ha jóindulatúan fogalmazunk is, erős csúsztatás. A nemrégiben elhunyt brit filozófus, Roger Scruton, kőkemény konzervatív gondolkodóként határozta meg önmagát, és ezzel együtt tagadta a klímaváltozás tényét, továbbá erősen ostromozta a környezetvédő mozgalmakat. Scruton konzervativizmusa ugyanis jól megfér a liberális kapitalizmus profitmaximalizáló hitvallásával, és a brit filozófus a környezetvédő mozgalmakat olyan baloldali és „poszt-marxista” képződményeknek tekinti, amelyek szembe mennek a vállalkozói szabadsággal. Lásd Scruton, Roger: *Zöld filozófia*. Akadémiai Kiadó, 2018. Ford.: Dr. Z sélyi Ferenc ↑
12. I. m. 53. ↑
13. I. m. 71. ↑
14. Megint mások, például a francia identitárius mozgalom egyik vezérfigurája, Guillaume Faye, élesen szemben áll az ökológiai mozgalom minden változatával, mert az egészet „szélsőbalos intrikának” tekinti. Lásd még: http://epa.oszk.hu/00400/00458/00638/pdf/EPA00458_korunk-01-2018_003-015.pdf ↑
15. François, i. m. 94. ↑
16. Bruckner Pascal: *Le Fanatisme de l'Apocalypse. Sauver la Terre, punir l'Homme*. Édiions Grasset Fasquelle, Paris, 2011. 48. ↑

17. Idézi Bruckner, i. m. 54. ↑
18. Lásd Bruckner, i. m. 31. ↑
19. Dupuy, Jean-Pierre: *Pour un catastrophisme éclairé*. Quand l'impossible est certain. Éditions du Seuil, Paris, 2002.
23. A klímaváltozás és az ökológiai katasztrófák pontos előrejelzése szinte megoldhatatlan feladat, amit jól mutat, hogy „(...) a modernizáció kockázatai egyszerre jelentkeznek helyhez kötött és helyhez *nem* kötött módon, egyetemes formában, másrészt azt is mutatja, mennyire *kiszámíthatatlanok, előreláthatatlanok* a károsodás módjai.” Beck, i. m. 39. A fordítást némileg módosítottam. ↑
20. Bruckner, i. m. 91. ↑
21. Idézi Bruckner, i. m. 92–93. ↑
22. Jonas, Hans: *Das Prinzip Verantwortung*. Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1984. 76. ↑
23. Fressoz, Jean-Baptiste: 'Quand la catastrophe suit son cours'. In: Birnbaum, Jean (szerk.): *De quoi avons-nous peur?* Éditions Gallimard, Paris, 2018. 64. ↑
24. Patočka, Jan: 'Eretnek esszék a történelem filozófiájáról'. In: Uő: *Mi a cseh? Esszék és tanulmányok*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 1996. 329., 331. Ford.: Kiss Sz. Emán Róbert és Németh István. ↑
25. Luhmann, Niklas: *Ökológiai kommunikáció*. Képes-e felkészülni a modern társadalom az ökológiai veszélyekre? Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet – Gondolat Kiadó, Budapest, 2010. 107. Ford.: Bruncz. el Balázs. ↑
26. I. m. 109. ↑
27. Luhmann szerint egyébként minden *protest mozgalom* éppen az ilyen irányú törekvésen bukik el: mert lehetetlen egyszerre hatalmon lenni és ellenzékben maradni. ↑
28. Erről részletesebben lásd Kiss Lajos András: Létezik-e ökológiai diskurzus? In: Kiss Lajos András: *Az eltűnt lelkiismeret nyomában*. Liget, Budapest, 2001. 130–144. ↑
29. Benoist, i. m. 50–51. ↑
30. Lásd Serres, Michel: *Le contrat naturel*. France Loisirs, Paris, 1990. 56. ↑
31. Idézi Benoist, i. m. 60. ↑

felső kép | Kováts Albert: Haditanács

Péter Ágnes

A MAGYARORSZÁGI MÍTOSZKUTATÁS ÉS A BLAKE-RECEPCIÓ

[INTÉS AZ ŐRZŐKHÖZ]

2020-03-06 | **ESSZÉ, INTÉS AZ ŐRZŐKHÖZ**

Hiszek Apollóban és az ő fölényes győzelmében.

Közben azonban: qui tacet, consentire videtur

Kerényi Károly

William Blake életműve majdnem elveszett az utókor számára, mert sem életében, sem halála után két évtizeden át nem alakult ki olyan értelmező közösség Angliában, amely tudomást szerzett volna róla, vagy bármiféle érdeklődést mutatott volna irányába. Mikor 1827-ben meghalt, több korabeli lap is közölte halálának hírért, de minden megemlékezésben csak mint tehetséges grafikust, könyvillusztrátort emlegették, és a legnagyobb hangsúlyt a testi dolgok iránti közönye és a gondviselésbe vetett mérhetetlen hite kapta. A Literary Gazette például arról írt, hogy bár az öregség testileg megtörte s utolsó éveiben nagy szegénységben élt, „tekintete nem homályosult el, képzeletének tüze nem halványodott, s szellemének emberfeletti, szüntelen aktivitása csöppet sem lankadt. [...] Nem érdekelte a környezet, amelyben élt, nem érdekelte, hogy mit fog enni, vagy mit fog inni és az sem, hogy testét mibe takarja. Félelem nélkül helyezte minden bizalmát a gondviselésbe, amely a világ felmérhetetlen sokszínűségét adta neki, hogy abban leljen szórakozást és gyönyörűséget. Blake múlt hétfőn elhunyt! Ahogy élt, úgy halt meg: áhítattal, derűsen és nyugodtan beszélt az utolsó percekig, majd békésen megadta magát az örök pihenésnek, mint a gyermek az alvásnak. Semmit nem hagyott maga után, csak néhány képet, rézmetszetet és legfőbb művét, száz nagy vázlatot Dantéhoz.” Tudniillik halála pillanatáig a Dante-illusztrációin dolgozott.

sajátságos nézőpont

Szerencsére Blake halála után az özvegye a szűk tanítványi körhöz tartozó festőnek, Samuel Palmernek ajándékozta férje 1787-től használt vázlatfüzetét, benne sok-sok később elhíresült

versszöveggel, grafikai vázlattal. A füzet egy idő után Palmer fivéréhez került, aki Blake halála után húsz évvel, 1847-ben eladta a költő-festő Dante Gabriel Rossettinek, s a többek között Rossetti által megszervezett preraffaelita kör a vázlatkönyv alapján fedezte fel Blake zsenialitását, s az akadémikus festészettel szemben sajátosság nézőpontjuk kialakításához Blake látásmódjából merítettek bátorítást.

Ezzel Blake eljutott a viktoriánus korszak egyik legfontosabb művészeti csoportosulásához, de megnehezítette az érdeklődők számának növekedését, hogy maga metszette és illusztrálta művei nem kerültek piaci forgalomba, tehát az első életrajzírónak, Alexander Gilchristnak magángyűjteményekben kellett felkutatnia a

művész munkáit, mielőtt megírhatta volna róla korabeli tanúk beszámolójára hivatkozva az első életrajzot, amely 1863-ban jelent meg két kötetben *William Blake, Pictor Ignotus* címmel. A cím maga jelzi, hogy képzőművészként preraffaelita megközelítésben is nagyobb rangban állt, mint írásai alapján. És csak ez után jött el a lehetőség, hogy értékelő és értelmező elemzés jelenjen meg az életműről: 1868-ban a preraffaelita körökhöz kötődő költő, Algernon Charles Swinburne közölte Blake-ről az első átfogó kritikai értékelést. Swinburne elsősorban a forradalmi látnokot, a szabadság apostolát ünnepelte Blake-ben. Értelmezésében a mitologikus elbeszélő költemények, az ún. próféciák kerültek előtérbe, amelyekben – Swinburne megítélése szerint – közös ősi emberi tapasztalatok fogalmazódnak meg. Blake lázadó Krisztusával kapcsolatban kijelentette: „A ‘szent lázadásban’ való hit valószínűleg majdnem olyan ősi, mint a legősibb ma is élő vagy valaha is artikulált vallások és filozófiák. [...] Már a *Jeruzsálem* ^[1] szerzőjét megelőző eretnekek is ebben látták a kereszténység radikális jelentőségét: az isteni lázadásban az isteni törvény ellen; a bizonyosságot arról, hogy az ember az Istennel, ‘e Világ Istenével’ (*God of this World*) szemben mutatott ellenállásán keresztül tud csak Istenhez hasonlatossá válni; arról, hogy ha Prométheusz nem tud, Zeusz nem fog megváltani bennünket: és ha az ember egyáltalán megmenekül, csakis úgy, ‘mint aki tűzön ment át’ – a lázadás lángjában, a természet Istene elleni kíméletlen harc árán menekülhet meg” (Swinburne 157).

misztikus, látomásos,
szimbolista

1893-ban jelent meg a szimbolista költő, William Butler Yeats és a preraffaelita Edwin John Ellis szerkesztésében Blake verseinek első összkiadása *The Works of William*

Blake, Poetic, Symbolic, and Critical címen. Yeats bevezető tanulmánya mutatta be először méltóképpen Blake költészeti hagyatékát. Yeats a saját költői világának előzményét és egyben megerősítését ünnepli Blake létszemléletében és esztétikai értékrendjében, s ez a Yeats általa megrajzolt misztikus, látomásos, szimbolista Blake volt a legnagyobb hatással a 20. század első felében a különböző európai nyelveken megfogalmazott Blake-portrékra. Az osztrák Rudolf Kassner és Helene Richter, a

francia Pierre Berger tanulmánya nyitja a sort, és pár évvel később Szerb Antal jelentkezik az első magyar Blake-esszével 1928-ban. Szerb Antal tájékozottsága és tisztán látása mai szemmel is lenyűgöző. Mint főként Yeats és Swinburne nyomán az osztrák és francia értelmezések, Szerb Blake-dolgozata is elsősorban a keresztény/gnosztikus misztikus látnokot állítja elének, de a korábbi elemzésekhez képest ő széles európai költészettörténeti kontextusban helyezi el Blake-et. „A festő-misztikus kettős látása minden dolgot megelevenít, és isten jelenétével tölt el, hasonlíthatatlanul több realitással, mint a filozófiai panteizmus a német romantikában, vagy mint az angol költők szinte obligát természetrajongó panteizmusa a Wordsworth–Shelley–Swinburne vonalon. Amazok valahogy minden rajongásuk ellenére kívül állnak a Nagy Egységen, a kapcsolatuk vele a Vágy kapcsolata – és a Vágy mindig azt irányozza, ami rajtunk kívül áll. Blake pedig, vágy és pátosz nélkül, pusztán látása útján, részt vesz minden dologban, és relációja a Mindenséghez nem a vágy, hanem az emberi részvét az emberi Mindenséggel” (Szerb 1981, 249).

Tudomásom szerint Szerb Antal volt az első, aki - Freud elméletének ismeretében - Blake-nek az irracionális, a tudatalatti, az elfojtott lelki tartalmak iránti érdeklődését kiemelten tárgyalta, és felhívta a figyelmet Blake miszticizmusában az elfojtott Erosz

felszabadításának motívumára: „Amit szerelemnek hívnak [...] minden ember számára a legegyszerűbb út az ekstázis felé. Az álomszimbolikában, a pszichoanalízis tanítása szerint, coitus és ekstázis szimbólumai egybe esnek; rég ismert dolog, hogy misztikusok és alkímisták a misztikus élmény szimbólumául a coitust használják: az Egyesülést. Ily mód került Blake tanéületébe (értsd mitológiájába) a szabad szerelem. A Szabadság törvénytörő kultusza és a misztikus élmény mindenfölöttisége ebben a posztulátumban csúcsosodnak ki” (255).

Stemma-kör

A „magyar” Blake alakjának meghatározásához hozzájárult Babitsnak az *Európai irodalomtörténetben* megfogalmazott Blake-portréja, „a misztikus próféta és naiv dalköltő egy személyben”, majd a 1941-ben megjelent *Világirodalom történetében* Szerb Antal röviden ismét írt Blake-ről, de feltűnő, hogy 1941 és 1957 között nem jelent meg Magyarországon semmi kritikai állásfoglalás. Ennek elsősorban politikai magyarázata van: a 30-as években éppúgy, mint a II. világháború után, a kultúrpolitikát irányító ideológusok kiszorították a tudományosság erőteréből azt a fajta mítosz-értelmezést és mítoszkutatást, amely Szerb Antal Blake-portréjának a háttérét szolgáltatta. Következésképpen a magyarországi Blake-recepció története látszólag hirtelen megszakadt. A háttérben azonban, s jelen tanulmányomban ezt szeretném bemutatni, a Kerényi Károly által létre hozott Stemma-kör jóvoltából a Blake iránti érdeklődés elevenen fennmaradt, bár éppen ez a tény is akadályozta a Blake-kutatás magyarországi kiteljesedését egészen 1959-ig.

Blake-ről mint nagy magányos prófétáról szokás beszélni, de igyekezete, hogy koherens mitológiát hozzon létre, egybeesett azzal az itt is, ott is felbukkanó romantikus programmal, amely a keresztény hagyományok felvilágosodás kori kritikájára, valamint a párhuzamosan kialakuló modern bibliakritikára reagálva felvetette egy új mitológia megteremtésének szükségességét. Ez az igény legkorábban és legartikuláltabban a német kora romantikában fogalmazódott meg. Az 1796-ból fennmaradt *A német ideológia rendszerprogramjában*, amely a feltételezések szerint Hegel, Hölderlin és Schelling közös fogalmazványa, a korszak legnagyobb feladataként jelölik meg az új mitológia megalkotását: „Érzéki vallásra” van szükség, írták. „Nemcsak a tömegeknek, hanem a filozófusnak is. Az ész és a szív

monoteizmusa, a képzelőerő és a művészet politeizmusa – erre van szükségünk! (...) Új mitológiára van szükségünk, de ennek a mitológiának az eszmék szolgálatában kell állnia, az ész mitológiájának kell lennie” (*Rendszerprogram*, 812).

Az új költészet mitológiája a remények szerint hidat ver majd ész és szív, a tudományos szemlélet és a költői látásmód között. A korabeli mítoszkutatások eredményeinek ismeretében Blake a mítoszt maga is univerzális megismerési formának tekintette, s az ókori mítoszagyományból és a költői produktumként értelmezett Biblia motívumaiból kiindulva olyan „rendszert” hozott létre, amelyben reményei szerint ismét helyreáll a kapcsolat az intellektuális és az érzéki tapasztalat, a filozófia és a művészet, a tudományos és a költői/vallásos látásmód között.

A mítosz kitüntetett státusza a mitikus műalkotást a végső belátás színterévé avatja, ahol feltartóztatható a tudat dezintegrációja éppúgy, mint a társadalmi ellentétek lélekpusztító hatása. Blake meggyőződése szerint a költői képzelet látomásaiban megjelenő képek olyan spirituális valóságot, az abszolútum olyan ősformáit és a lelki

események archetípusait jelenítik meg, amelyek az analitikus értelem számára rejtve maradnak. Az *Utolsó ítélet* című képéről írt kommentárjában Blake kijelentette: „A Látomásos Fantázia vagy Képzelet természetét nagyon kevésbé ismerik, s örök képeinek (*Ever Existent Images*) örökkévaló természetét és állandóságát kevésbé gondolják állandónak, mint a növényi és tenyésző természet dolgait, holott a Tölgy éppúgy, mint a Káposzta, meghal, de Örök Képe és Individualitása nem hal meg soha, hanem magja által megújul. Épp így visszatér a Képzeleti Kép is a Kontemplatív Gondolat magja által. A Látomásos Fantáziának ezt a fogalmát illusztrálják a próféták írásai a különböző fenséges és isteni képeikkel, melyeket vízióik világában láttak” (Erdman 555).

T. S. Eliot, aki a 20. század elején egy csapásra átalakította a költészetre vonatkozó esztétikai ítéletek szempontrendszerét, és a saját verseivel, majd kritikai írásaival felállította a modernizmus kritikai normáit, az elsekélyesedett romantikus hagyományokkal szemben lépett fel, hogy visszaszerezze a költészet érvényességét, de a romantika alapproblémája, a társadalmilag szentesített jelrendszer, mitológia hiánya számára is súlyos gondot jelentett. A költő célját veszti, ha nem képes a közösség által elfogadott emblémákkal, szimbólumokkal vagy mitológémmel megfogalmazni világtapasztalatát. Az 1920-ban írt „William Blake” című tanulmányában rendkívül éleslátó kijelentéseket tett. „Ha az ember végigkíséri Blake gondolkodását költői fejlődése számos szakaszán [...] urcsasága szertefoszlik, különlegességében pedig minden nagy költészet különlegességét látjuk: olyasvalamit, amit (nem mindenhol) Homérosznál, Aiszkülosznál, Danténál, Villonnál és mélyen, a műbe rejtve Shakespeare-nél is megtalálunk; miként bár más formában, Montaigne-nél és Spinozánál is. Különös őszinteség ez csupán, mely különösen félelmetesnek tűnik abban a világban, mely rettenetesen fél az őszinteségtől. Olyan őszinteség, amely ellen az egész világ összeesküszik, mert kellemetlen. (...) Blake mindent értett. Meztelen volt, s látta a meztelen embert, a maga kristálygömbjeinek a középpontjából. (...) Olyan elmével közeledett mindenhez, amelyre nem vetettek árnyékot a kortársi nézetek felhői. Semmi sem volt benne a nagy és fensőbbes emberből. Ez teszi őt félelmetessé.”

hallucinatív látomás

Eliot a tanulmányt azzal zárja, hogy bár Blake-ben megvolt „a képesség az emberi természet megértésére, a figyelemreméltó és eredeti érzék a

nyelv és a nyelv zeneisége iránt és a hallucinatív látomás adománya”, mégsem válhatott klasszikussá, mint Dante. Ő „csupán zseniális költő maradt”, mert a kor, amelyben élt, nem adott számára „bevett és hagyományos eszmékből” összeálló keretet, mint Danténak, s rákényszerült, hogy a hosszúversei alátámasztására maga „barkácsoljon” magának ilyen keretet (Eliot 120, 123, 126). Blake valóban bonyolult szintézist „barkácsolt” magának, amelyben a görög-római és az északi - germán, skandináv - mesevilág egy-egy alakja éppúgy felbukkan, mint az Ótestamentum Teremtő figurája, a korai keresztények és a keresztény misztikusok Krisztusa. Hogy próféciái, vagyis hosszú elbeszélő költeményei a nagyközönség számára jobbra hozzáférhetetlenek, azzal magyarázható, hogy karaktereinek szimbolikus jelentése mögött nincs koherens kultúra, amely általánosan használható kulcsot adna az értelmezéshez.

A 20. századi magyar – és általában az európai – Blake-recepciónak kedvezett a tény, hogy magas szintű mítoszkutatás folyt több tudományos központban és nem kérdőjeleződött meg a romantikus hagyomány, amely szerint a mitologikus ábrázolásmód olyan jelentéseket képes közölni, amelyek mélyebbre hatolnak az ember természetének és világtapasztalatának anyagába, mint a látható jelenségek rögzítése. Szerb Antal az 1935-ben megjelent *Hétköznapiak és csodák* című tanulmánykötetében többek között Lukács György eposz-értelmezésére és Kerényi Károlynak az antik regényre vonatkozó elmélete alapján az I. világháborút követő időszak regényirodalmát a csoda, a mindennapi tények realizmusával szemben a nem látható – mély, irracionális lelki tartalmak – megragadásában látja. „A XX. század regényeinek, a háború után, legfontosabb közös vonásuk, hogy megint a csoda lép előtérbe, átvenni eredeti, őt megillető helyét... És egy új, nem politikai és nem is világnézeti, hanem valami meghatározhatatlan, vitális szabadság vajúdik a kor harcaiban” (Szerb 1935, 23). Proustot és Thomas Mannt értékeli a legtöbbször, s Mannt, aki a József-tetralógia első két kötetét nem sokkal a tanulmány megírása előtt tette közzé, elsősorban azért tartja olyan nagyra, mert az ő írói programjában látja

legnyilvánvalóbban, hogy a regény képes felújítani az ősi mitológiák narratív sémáit, s ezáltal az ábrázolás totalitását. „Lassanként feldereng az a felismerés, hogy a mítosz nem költői lelemény vagy papi kitalálás, mint ahogy a Felvilágosodás hitte, nem is csak a primitív mentalitás biológiailag meghatározott világképe, mint ahogy a vallástörténet eleinte tanította, de még csak nem is valami örök-emberi lelki szükség kifejeződése, hanem valami ennél is több: a megismerés egyik legnagyobb formája. Vannak világtények, amiket csak mítosz alakjában lehet felfogni. Azok a korok, amelyeknek nincs mitológiájuk, szegény korok, mert nem ismerik ezeket a valóságokat” (Szerb 1935, 198).

Szerb Antal mítosz-fogalmában a romantikusok örökösének tekinthető, akik a mítoszban a megismerés olyan lehetőségét látták, mely átlépi a ráció határait. Jól érzékelteti ezt például Szerb Keats-rajongása, melynek egyik oka feltehetően az volt,

hogyan Keatsnél a szépség „metafizikai helye” közvetlenül az Igaz birodalmában található. A Hüperiön-mítosz feldolgozásának második változatáról, a *Hüperiön bukása* című kései töredékről Szerb Antal a *Világirodalomtörténetben* ír: „olvasása közben azt érezzük, amit a késői Hölderlin olvasása közben: hogy a költő 'intenzitásában' már olyan igazságokról beszél, amelyek túl vannak megismerésünk határain – és elfog bennünket a 'horror sacri'” (Szerb 1941, 2, 246).

A 30-as években a magyarországi mitológia-kutatás legmeghatározóbb alakja Kerényi Károly volt, s bár, ahogy Havasréti József lebilincselő Szerb Antal-monográfiájában írja, Kerényi fő törekvése, hogy a mítosz-kutatást a mitológiai hagyomány *vallási* tartalmát rekonstruálva újítsa meg, s nem megismerési formát látott benne, mint Szerb Antal, Szerb kritikai és szépírói munkásságára nagy hatással voltak a Kerényivel folytatott eszmecserek és Kerényi tudósi alkata. Saját teljesítményéről, tudományos ambíciójáról Kerényi sokszor nyilatkozott. Thomas Mann-nak mitológia-kutatásainak tartalmi vonatkozását is meghatározta: „Anélkül, hogy archeológus lettem volna, megpróbáltam fölvenni a közvetlen kapcsolatot az antik világ érzéki hagyományával. (...) Meggyőződésem az volt és az is maradt, hogy amikor határozottan e hagyományhoz fordultam, az antik létnek egy más módon felismert elemét, a *vallásosat*, a romantikusok tévedése után oda helyeztem, ahová tartozik: a középpontba” (Mann–Kerényi 16).

időtlen tér

Szerb Antal 1937-ben adta ki Kerényi állandóan visszatérő témája, a halál és az erotika mitikus, mélylélektani összefüggésének motívumára épített regényét, az *Utas és holdvilágot*, amelyben az egyik figura, Rudi Waldheim Kerényi személyiségének és téziseinek parodisztikus bemutatása. A mítosz-regényben mítosz és kultúrtörténet, pszichoanalitikus meglátások és a szerbi „neofrivolitás” lebilincselő összhatást gyakorolnak az itáliai tájakkal és városképekkel a háttérben. Szerb intim, érzéki kapcsolata a helyszínekkel sajátos írói adomány, de egyben Kerényi egyedi módszertani tételét is illusztrálja. Kerényi szükségesnek gondolta, hogy a tudományos diskurzus a lehető legjobban megközelítse a világ művészi megfogalmazásának lehetőségeit. Tanulmányaiban a tudós és a művész látáspontja egyesül, mert a kutató „érintettsége” **[2]**, őt magát is formáló érzéki kapcsolata a tárggyal, a radikális

immerzió (Fenyvesi 252–53) a tárgyban, a tárgyat megőrző időtlen térnek, a tér klímájának, atmoszférájának ismerete elengedhetetlen az archaikus világ megértéséhez. A pozitivista, történeti, adatrögzítő tudomány meghaladásához és az ókor tanulmányozásának a kortársi problémákkal való összekapcsolásához a kutatónak „a nietzschei szellem behatolóképeségére” van szüksége (Szerb 1984, 181). S még így is, ahogy a Thomas Mann-nal való levelezés mutatja, Kerényi úgy vélte, a művészi intuíció mélyebbre képes látni a lelki élet mozzanataiba: „Ha a történeti adatok egy olyan összképet mutatnak (mint Apolló esetében), amely már nem érthető meg azoknak a pszichológiai laposságoknak a segítségével, amelyekre munkájukban gyakran az egészen nagy tudósok is szorítkoznak, akkor arra a mélyebb lelki realitásra, amelyet az összkép háttérében fel kell tennünk, nincs más bizonyíték, csak a nagy költők, írók, lélekismerők tanúságtétele, akik ezekben a dolgokban előbbre vannak koruknál” (Mann–Kerényi, 50).

A költők közül neki és tanítványainak Hölderlin volt a legnagyobb, mert ő közvetítette leghitelesebben a görög isteneket (Kocziszky 89). De, akárcsak Szerb Antal, igen nagyra tartotta Keats is. 1935-ben Szerb beszámolt Tanay Magdának az itáliai útjáról, amelynek során egy ideig Kerényi „irányítása mellett” gyűjtötte a kultúrtörténeti élményeket: „Közben sikerült felfedeznem Kerényit, és ma délutántól kezdve ő fog gondoskodni szellemi fejlődésemről, különös tekintettel Bachoferre és az etruszk halál-istennőkre. (...) A feketekávé és a bor egészen csodálatos, és ma megnézzük Keats sírját, Kerényi azt mondja, hogy még ő is zokogott ottan” (Szerb 2001, 88).

1937. január 5-én román barátjának, Dionis M. Pippidinek Szerb így számol be harmadik (s egyben utolsó) olaszországi útjáról: „Augusztusban néhány hónapot töltöttem Itáliában: Velence, Ravenna, Verona, Lago di Garda, Bologna, Ferrara,

Rimini, Trieszt. Harmadszor jártam ott. Egy ideje Itália az egyetlen szerelmem. Igaza volt a régi költőknek. De te ismered, du kennst das Land, das Land. (...) Apropó, San Marinóban is voltam mint Barnabooth barátja, és nagyszerű esszét írtam erről az imádnivaló városról. **[3]** (...) Most regényt írok a nosztalgiáról. (...) A regény cselekménye természetesen Itáliában játszódik. Assisi, Gubbio. Jártál ott?” (Szerb 2001, 95).

megindul egy határsértés

A regényt a dekadens, kaotikus motívumok ellenére Goethe humanizmusának szellemi jelenléte hatja át, akárcsak a Thomas Mann-elemzést a *Hétköznapiak és csodákban*. A

németségnek, írja itt Szerb Antal, „[t]alán fő feladata és missziója a nemzetek között az volt, hogy tudatosítson. A német író, nagy általánosságban beszélve, nem annyira a tudott dolgok művészi ábrázolására törekszik, mint inkább arra, hogy a tudat világosságára hozzon addig öntudatlan jelenségeket. Ilyen értelemben mondta magáról Goethe, hogy ő az emberiség felszabadítói közé tartozik; mert ki tudott mondani dolgokat, melyek előtte kényszerű hallgatásuk által gyötörték a lelkeket. A német romantika, a német szellemnek ez a legsajátabb, legfüggetlenebb korszaka, arról emlékezetes, hogy mélyebbre ásott le a tudatba, az irodalomnak utat nyitott az álmok és mesék félhomályos birodalmába” (Szerb 1935, 18.) „Tudatosító lélekfelszabadítást” végez Szerb, még ha a tudatra ébredés kiábrándító, hétköznapi, csodák nélküli életet hoz is magával. Mihály, miközben egyre ellenállhatatlanabban sodródik legautentikusabbnak gondolt énjének mélypontja felé, végigjárja a helyszíneket, amelyekhez az európai kultúra történetének legfontosabb epizódjai kötődnek, visszajut az etruszok vallási szemléletének rejtélyéig, megsejti a halál és az erotikus vágy szoros összetartozását, majd - kamaszkora ikonikus alakjainak eltűnése, a közös játékból kilépése árán – elér a „felnőtt” polgári világ és az etikai normák elfogadásáig. Eközben egyre távolabb kerül feleségétől, aki szintén megindul egy határsértés, a konvencionális neveltetés határvonalának átlépése felé: a perzsa vonzkörébe kerül, aki mögött Blake Tigrise kísért a regényben. A II. rész mottójául A *Tigris* Szabó Lőrinc-féle fordításának két első sorát választotta: „Tigris, tigris, éjszakánk / Erdejében sárga láng...” Amikor visszahatol személyes múltja leghomályosabb

mélyébe, a kultúrtörténet legrégebb rétegéig, Mihályt ellenállhatatlan nosztalgia fogja el újra visszatérni kamaszkora kaotikus, vad, lidércnyomásos világába. És ekkor jelenik meg a szélhámos Szepetneki János, „aki nem is akar konformizálódni, aki mintegy foglalkozásszerűen portyáz kívül a falakon”, és a rejtélyes perzsa, aki „olyan vulkanikus”, hogy Erzszi „várta, mikor törnek ki belőle a lángok”. A civilizáció falain kívül az amoralitás és a nyers szenvedély kísérti meg bennük az örvény szélén tántorgó Mihályt és a polgári mentalitásból egy percre kizökkent Erzsit. Miért tételezte fel Szerb Antal, hogy az utalást az olvasói érteni fogják? Saját szűkebb környezetében a vers nyilván elég jól ismert volt. Baráti körének ekkor már Kerényi Károly volt a centrumában, aki éppen ekkor, 1935-ben publikálta *Gondolatok Dionysosról* című tanulmányát, amelyben Szerb Antal feltehetően megerősítést talált saját Tigris-értelmezéséhez. Kerényi hajlamos volt, írja Lackó Miklós, „hogy az isten-alakokat ne csupán belső sokrétűségükben, hanem dinamikus drámaiságban ábrázolja; ezek az alakok sohasem valami klasszicista harmóniát tükröznek, hanem őrzik a bennük működő ellentétes erők küzdelmének a nyomait, s arculatukat, miközben egy bizonyos erő végül is túlsúlyra jut bennük, mindig e belső küzdelmek során nyerik el. A fényes és tiszta Apollón nem volna annyira fényes, ha nem állna szoros kapcsolatban a sötétség és kegyetlenség szférájával is, amelyek vonzását újra és újra leküzd: Dionüszosz nemcsak a tragikus „szétszagotott”, hanem egyúttal a halából mindig újra felmerülő, fékezhetetlen elevenség is” (Lackó 256–257).

Ezt a dinamikus drámaiságot hangsúlyozta Kerényi is 1964-ben, már-már lefutott pályájára visszatekintve egyik Szilágyi János Györgynek írt levelében: „Ha volt valaha, vagy van 'kerényizmus', hát akkor ez: 'mozgósítás'” (Szilágyi 2018, 2. 422). Feltehetően ezt a „mozgósítást”, vitalitást ismerte fel Blake *Tigrisében* az állandó, egymást átható ellentétpárokban fogalmazó Szerb Antal: a Bárány által minősített Tigris szépsége és félelmetessége a szüntelen drámai átalakulásban cselekvő, érzékelő karaktereinek rendkívüli lelki mélységet tud adni. Havasréti szerint „a tigris egyrészt a gondviselés előtti, vagyis dionüszoszi vadságot-ösztönerőt testesíti meg, de emellett az isteni rendet, a teremtésben megmutatkozó tervszerűséget, valamint ennek gnosztikus bírálatát is” (Havasréti 407–409). Hozzátehetjük: az apollói művész a kaotikus dionüszoszi energiát a szemünk előtt kényszeríti renddé nemesülő formába, melynek szépsége a szétesés riadalmát sosem oltja ki teljesen.

Szerb Antal 1932-ben került kapcsolatba Kerényivel, s nem sokkal megismerkedésük után, 1933. január 6-án Pippidinek írt levele tanúsága szerint a legmélyebb hatást Kerényiben az tette rá, hogy megnyilvánulásaiban organikus egységet alkot a tudósi és a költői diskurzus: „Írnom kell neked legjobb barátomról is. (Vagyis utánad a legjobb, mert a távoli barátok mindig kedvesebbek egy regényes léleknek.) Kerényiről beszélek, a filológusról, a Griechischer Roman szerzőjéről, amelyről több ízben beszéltünk, ha emlékszel. Nagyszerű ember, igazi tudós és egyszersmind nagy művész” (Szerb 2001, 72).

magyar kultúrfölény

Megismerkedésük idején Kerényi már közel állt hozzá, hogy „a barbársággal szembeni újromantikus ellenállás jelképe” legyen (Perecz 11). 1926-ban habilitált a Pázmány Péter

Tudományegyetemen, abban az évben, amelyben a Budapesti Szemlében Alföldi András óorkutató megfogalmazta a hivatalos kultúrpolitika elvárásait az ókortudománnyal szemben: a klebelsbergi neonacionalista ambíciók szellemében a „magyarcélú” kutatást, a „honkutatást” szorgalmazta a Mediterráneum és a Közel-Kelet helyett azzal a céllal, hogy a Kárpát-medencében a magyar kultúrfölény bizonyítást nyerjen. Kerényi 1930-ban fejtette ki saját kutatói filozófiáját a Filológiai Társaság közgyűlésén, amely a hivatalos célkitűzések egyértelmű bírálataként

értelmezhető. Az ő tudományszemlélete számára elfogadhatatlan az a magyar tudományos élet történetében sajnálatosan újra és újra mesterségesen felállított ellentét a nemzeti szempontú kutatás és az európai, nemzethatárokat átlépő, általános emberi értékek gyarapítására törekvő tudományos szemlélet között. Kerényi kijelentette, hogy „a színvonalas tudós munka tárgyától függetlenül, önmagában véve is érték”, s a nacionalista hungarocentrizmussal szemben hangsúlyozta az antik görög-római civilizációnak az ő felfogása szerint korokon átívelő, egyetemes, „kimeríthetetlen” humanista üzenetét. „A humanitás nagy közösségének érdekét és a magyarság ügyét” egyszerre kell szolgálni. „Nem mondhatunk le a klasszika-filológia európai színvonalú műveléséről”, sem a klasszikus filológus érzékenységének kialakításáról, „amely az örökké megújuló életnek atavisztikus visszhangját jelenti saját magának az antik világban megnyilvánult emberi teljességével szemben.”

A korabeli klasszika-filológiát meghatározó pozitívista módszertannal szemben ő a „klasszikus filológus” speciálisan összetett feladatát hangsúlyozta, megítélése szerint ugyanis minden más tudomány művelőjétől eltérően az ókori emlékekkel foglalkozó

kutatónak „a receptív és rekonstruktív erők igénybevételét, egy kötelességszerűen sokoldalú érdeklődés terhét, egy egészhez a részletekben való elérhetetlen hűség önkínzó szenvedélyét” kell vállalnia. Kerényinek a hallgatóira gyakorolt karizmatikus hatása érthető, ahogy konstatálja, hogy az előadás végére a klasszika-filológus munkája szinte emberfeletti magasságokba emelkedik: „A klasszika-filológus második élete az antikvitás: élnie kell benne 'régivé vált lélekkel', hogy ezzel az emberiség lelkének egy része merüljön belé, kerüljön megisméltődő kapcsolatba az antik világban kivirágzott legpazarabb önmagával” (Kerényi 1930, 20–35). Az európai kulturális-civilizációs értékek fenyegetettségének ezekben az egyre feszültebb éveiben felfoghatatlan naivitással gondolta, hogy a válsághelyzet megoldására az ókortudomány reformja, a visszatalálás az antikvitáshoz védelmet adhat. Három év múlva, 1933-ban ezt írta: „Az ókortudomány nem most éli meg először, hogy a híd, amelyet az antik hagyomány márványszigete felé szakadatlanul építünk, látszólag összeomlik. Az antikvitás tudományos megközelítése a legelső európai renaissance-helyzet óta mindig színvonalegyeztetésen alapult. Az európai szellem minden új színvonalmagasság birtokában újra kezdi az ókori világ megértését” (Kerényi 1984, 110).

karizmatikus bűvkörében

1928-tól előad a budapesti egyetemen mint egyetemi magántanár. Hallgatói körökben egyre emelkedő népszerűsége és egyre magasabb szintű nemzetközi kutatói

kapcsolatainak kiépülése ellenére a hivatalos tudománypolitikának 1934-re már sikerült kiszorítania a kormány támogatta magyar tudományos műhelyekből. Kiszorult. Hogy ne kényszerüljön elszigetelt helyzetbe, Alföldi Andrással kialakított egy laza, baráti s egyben tudományos kört, a ma már legendás Stemmát, amelynek összejövetelein, közös auktorolvasásain és kirándulásain ókortörténész, régész, klasszika-filológus – elsősorban Kerényi karizmatikus bűvkörében mozgó – egyetemi hallgatók és fiatal írók, költők, művészek vettek részt. Kerényi sugárzó szellemi jelenlétének hatására és az antik görög kultúra iránti vonzalmukból született tanulmányaikból 1935-ben megjelent az első közös folyóirat, a Kerényi és Hamvas Béla által megindított Sziget. (Kerényi a Sziget 2. kötete után eltávolodott Hamvas

„nemzetmegváltó eszméitől”: Komoróczy 28). Bár a horatiusi „boldog sziget” mítosza, amely át- meg átjárta a kör gondolkodását, látszólag a civilizációból vagy a jelen realitásából való kivonulási szándékra utal, esetleg a boldog aranykorba visszatérés vágyára, Kerényi hangsúlyozta, hogy nem kivonulni akartak a társadalomból, hanem az egyre fenyegetőbb korabeli szellemi közhangulatra reméltek humanizáló hatást gyakorolni. Ahogy Kerényi fogalmazott, a sziget „nem a visszavonulás partja, hanem a betörésé”. A Sziget a „szellemi tisztaság oázisa” akarna lenni. Fenyvesi Kristóf megállapítása szerint a folyóirat diskurzusának főirányát Németh László (tőle Kerényi a *Kisebbségben* megjelenése után eltávolodott), Szerb Antal, Gulyás Pál, Prohászka Lajos és az utolsó számban közölt Plótinosz-tanulmányával jelzett szemléletével Franz Altheim határozta meg. Szilágyi János György megemlékezése szerint Kerényi „1935-beli visszahúzódása után sem szűnt meg soha egy pillanatra sem feladni az igényt, hogy az, amit maga és a hazai ókortudomány csinál, eleven hatóerő legyen a magyar szellemi életben” (Szilágyi 1984, 191–192).

A Sziget következő kötetei 1936-ban, illetve 1939-ben jelentek meg. Az Anschlusst követően többek között Szerb Antal is megfogalmazta, hogy lehetetlen visszavonulni az ókortudomány bástyái mögé. 1938. június 12-én román barátjának írta: „Nem tudom, írtam-e már neked a bécsi események óta – meg kell mondanom, hogy március 11. óta nem vagyok ugyanaz az ember, mint annak előtte. De végre is: qui vivra, verra. Talán megmenekülünk. Remélem, te érintetlen maradtál a klasszika-filológia tiszta ormain, és nem hagyod, hogy olyan múltékony dolgok nyugtalanítsanak, mint a birodalmak bukása”.

1937-ben, mintha a Sziget történetében bekövetkezett kimaradást lett volna feladata áthidalni, a Kerényi-tanítvány Trencsényi W. Imre és Hajnal Anna szerkesztésében új, negyedévi folyóirat indult Argonauták címmel. Szerzői részben a Nyugat harmadik,

„Radnóti-nemzedéke”, részben a Stemma-kör fiatal tudósai voltak. A szerkesztők azt remélték, hogy a folyóiratban szabad teret biztosíthatnak a háborúellenes irányzatoknak, és az egyre élesedő nézetkülönbségek által megosztott magyar szellemi élet árkait, legfőképpen a népies és az urbánus szellemi műhelyek közötti határvonalakat meg tudják szüntetni. Trencsényi Katalin felhívta a figyelmet a műfordítás kiemelt jelentőségére a vállalkozásban: „A lapban megjelent mives tanulmányok mellett a fordítások is jelezték az Argonauták ars poeticáját. E műfordítások az embertelenséggel szemben felépített szabad világ voltak. De a szellemi kitekintés és a modern magyar líra ösztönzői is voltak egyben. A műfordítás fontosságát már az Argonauták tartalomjegyzéke is jelezte, ugyanis feltűnő volt, hogy a fordítások száma, illetve hogy az egyes versek a műfordítók neve alatt szerepeltek... Ez a műfordítás vallomásjellegét is kiemelte, a költők önmagukat is kifejezték abban, ahogyan egy-egy, a lelki alkatuknak is megfelelő költő művét tolmácsolták” (Trencsényi 394).

erős érzelmi hatás

Az Argonauták első számában a Kerényi-kör kegyeletteljes megemlékezéseként Szilágyi Endre fordításában megjelent William Blake két verse. Szilágyi Endre, Szilágyi János György bátyja

húszévesen, 1935-ben meghalt, s a hagyatékában talált két Blake-fordítás közzététele a Stemma-kör tagjai által írt tanulmányok, versek, versfordítások társaságában, Kerényi Károly, Honti János, Kövendi Dénes, Devecseri Gábor, Trencsényi W. Imre, Szabolcsi Bence, Karinthy Gábor, Weöres Sándor írásai mellett **[4]** erős érzelmi hatással lehetett a kör tagjaira. Szilágyi Endrének már tizennyolc évesen széles látókörű kritikái jelentek meg a Nyugatban, az egyik (*Voltaire, Rousseau, De Lenclos, Browning*, Nyugat 34/4) éppen a műfordítás témakörében. Elsőéves hallgató volt, amikor Kerényit felfedezte magának, majd barátai, Devecseri Gábor, Karinthy Gábor és az öccse, Szilágyi János György őt követően csatlakoztak a Kerényi tanítványi körhöz. *Kamaszköltők krónikája* című visszaemlékezésében Devecseri Gábor azt írta róla, hogy bár hétköznapi értelemben osztálytársa volt, „valójában a Sors Embere, világirodalom iránti érdeklődésünk gunyoros élesztgetője, aki mielőtt a Ferenc József-híd pesti hídfőjénél elvált volna tőlünk, budaiaktól, hogy villamosra szálljon a messzi

Pozsonyi út irányába, naponta négy-öt költő, író nevét vetette társalgásunkba, külföldiekét, leginkább a közelmúlt klasszikusait, és azután még a villamosról is, kaján szánakozással nézett utánunk, hogy ezeket mi még nem ismerjük, nem olvastuk” (Devecseri, 16).

Szilágyi Endre halála után a Nyugatban közölt nekrológiájában Devecseri megfogalmazta elévülhetetlen érdemeit egy sor fiatalember életében: „Sokan vagyunk hasonló korú fiatalok, akiket az ő lelkesége ragadott meg és terelt biztos irányba. (...) Bármilyen és bármennyi döntő fordulata legyen majd életünknek, nem felejtjük el a vele folytatott beszélgetéseket, az első kalandot, első igazi lépést a szellem területére (id. Komoróczy: Szilágyi 2018, 2, 45, 12. jegyzet).

Mindkét Blake-vers egy-egy miniatűr formába tömörített látomás: az egyik Blake *Költői vázlatok* című első kötetében található *How sweet I roam'd* kezdősorú dal, a másik az *Ártatlanság dalai* közül az *A Dream*. Az utóbbi fordítás minden válogatott

Blake-kötetben azóta is szerepel. Az elsőről Kőrizs Imre a 2018 márciusában a Jelenkorban megjelent „Szemernyi közleményében” nagyon meggyőzően feltételezi, hogy hatással volt Weöres Sándor *A tündér* című versére. Mind a két érintett versszak önmagában is meghökkentő s a hasonlóság közöttük valóban feltűnő. A 4 versszakos korai Blake-dal utolsó négy sora angolul:

He loves to sit and hear me sing,
Then, laughing, sports and plays with me;
Then stretches out my golden wing,
And mocks my loss of liberty.

Szilágyi Endre fordításában:

Ha dalolok, előttem ül, s kacag,
Aztán ő játszik, énekel szüntelen,
Aztán kitarja nagyra szárnyamat,
És csúfol engem, hogy a rabja lettem.

S végül Weöres Sándor *A tündér* című dalának második versszaka:

Bóbita Bóbita játszik,
szárnyat ígéz a malacra,
ráül, ígér neki csókot,
röpteti és kikacagja.

Weöres az Argonauták ugyanazon számában, amelyben ezek a fordítások megjelentek, szintén szerepel egy verssel. Körülbelül tíz évvel később, egy 1946. október 7-én kelt Hamvas Bélához írt leveléből kiderül, hogy akkorra Weöres már alaposan megismerkedett a rejtett értelmű próféciákkal is, melyek a mai napig sincsenek teljes terjedelmükben lefordítva magyarra. Weöres beszédmódja nagyon közel áll Blake megnyilatkozásaihoz: „Magamról csak annyit: földi részem szenved és nyomorog, égi részem egykedvű derűs.” (Weöres 449). A levélben Weöres beszámol Hamvas Bélának hallucinálás-szerű megvilágosodási élményéről. Akárcsak Blake,

Weöres is szigorú rendszerként írja le látomását: „Azért írok most, mert be akarok számolni valamiről, aminek tán hasznát veheted. Tegnap, okt. 6-ikán este, elfogott az az érzés, hogy az idő megkettőződött, s ez tartott kb. egy óra hosszt. Az ember-idő és valami nagyhullámú angyal-idő találkozott; mindkettőben okt. 6-ika estéje volt; aztán az ember-idő, a gyorsabbik túlfutott ezen.”

az angyal szféra

Az ember-idő és az angyal-idő találkozási pontján egy szigorú rend szerint egymásnak alá-, illetve fölérendelt szférákban keringő bolygók formájában megjelent előtte egy sajátos esztétikai értékskála, amely két főrészből állt: az „emberi” és az „emberfölötti” régióból. Az emberfölötti régió, ahol a költő már angyali erőt vesz segítségül, háromszor három szférára osztható. Ennek első hármasa a Szeráf szféra, amelynek tetőfokán a költő elmondhatja: „Művem otthonos nemcsak az emberi, hanem az ember fölötti világban is.” Az ide tartozó költők művébe már „belejátszik a túlvilági zengés; nemcsak néha-néha, mint Vörösmartynál, hanem állandóan; de az alapjellegét mégsem ez a túlvilági belejátszás adja meg, az alapjelleg földi. Ide tartozik Füst Milán; a külföldiek közül Leopardi, Pascoli, Verlaine, Verhaeren, Blake, Browning, Tennyson, Poe, Whitman, Platen-Hallermände, Novalis, Rilke, George, Shelley” stb. Ennél magasabban van a Kerub szféra, melyben a túlvilági elem legyőzi a földi elemet: ide sorolható Szapho (...), Hölderlin, Keats stb. A Trón szférában „a költő teljes emberi lényével berendezkedik az égi szférában és ott kiterébélyesedik, szinte elvaskosodik. Nekünk, akik személyiségünket szétoldani próbáljuk, nem pedig szőröstől-bőröstül a magasba vinni és ott megőrizni: ez a szféra idegen, ellenszenves.” Példaként említi Vergiliust, Horatiust, Szophoklész, Miltont, Petrarcat, Goethét, Schillert. A következő szférában „a költő világszemmé változik (Homérosz és Shakespeare), majd a „világszem” mitikus mértékkel mérő „ítélő szemmé” válik (Aizkhülosz, Pindarosz, Dante), még feljebb az ítélet kilép passzivitásából és imává, hatóerővé lesz (Bhagavadgita, Szent Ferenc Naphimnusa, Dies Irae), majd a költő szerelmesen a teremtőhöz simulva, együtt működik vele (Evangéliumok). Az Arkangyal szféra a Miatyánk szférája: „a vers minden

sora beburkolja az egész világot”. A mantrák és az ábécé van legfelül, az angyal szférában: a vers itt úgy jelenik meg, mint Isten gyermeke. A végső tetőfok mottója: „Művem az Isten közvetlen szomszédja” (Weöres 446–449).

1944-ben a poklok legmélyéről küldte a felszínre s jelentette meg Szerb Antal a *Száz vers* című antológiát. A válogatásban a világirodalom száz „szubjektíve legszebb versét” gyűjtötte össze, s az eredeti szövegeket azok magyar fordítása mellett kínálta fel az olvasóknak, azzal a makacsul elhinni vágyott feltételezéssel, hogy „ha a versek megmaradnak, talán a lényeg marad meg: legalább is így hisszük néhányan és így tanította a csodálatos Hölderlin:

Was bleibet aber, stiften die Dichter. **[5]**

A *tigris* című versével s annak Szabó Lőrinc által készített fordításával Blake is szerepel az antológiában; a rövid ismertetésben a kötet végén Szerb azt írja róla: „angol rajzoló, költő és misztikus rajongó, későbbi, ún. profétikus könyveit 'szellemek' diktálására írta.” Tehát ezekbe „belejátszik a túlvilági zengés”, ahogy Weöres fogalmazott. 1946-ban jelent meg Hamvas Béla *Antológia Humana* című gyűjteménye, amelyben meditációs tárgyul ötezer év bölcsességét kínálta az olvasóknak, mert „a háborúk, az éhség, a forradalmak, a népek pusztulásának, a vérontásnak átkozott története” csak a felszín. „A szó a lét igazi szövege; az egész történet valódi tartalma és értelme és megfejtése.” A Kerényi-körre jellemzően ő is Hölderlinre hivatkozik a bevezetőben: „Hölderlin írja: Wo aber Gefahr ist, wächst das Rettende auch (ahol pedig nő a veszély, közeledik a megmentő) **[6]** . Amikor először olvastam, azonnal följegyeztem, és tudtam, hogy ismét olyan gondolatot találtam, amely csaknem naponta fölkeres és hozzáfűzött eszmémhez halálom pillanatáig hűségesen modellt fog állni” (Hamvas 10).

Az *Antológia Humanában* szerepelnek a Pokol közmondásai Blake *Menny és Pokol házassága* című prófeciájából Babits Mihály fordításában, mely eredetileg 1929-ben jelent meg a Széphalomban.

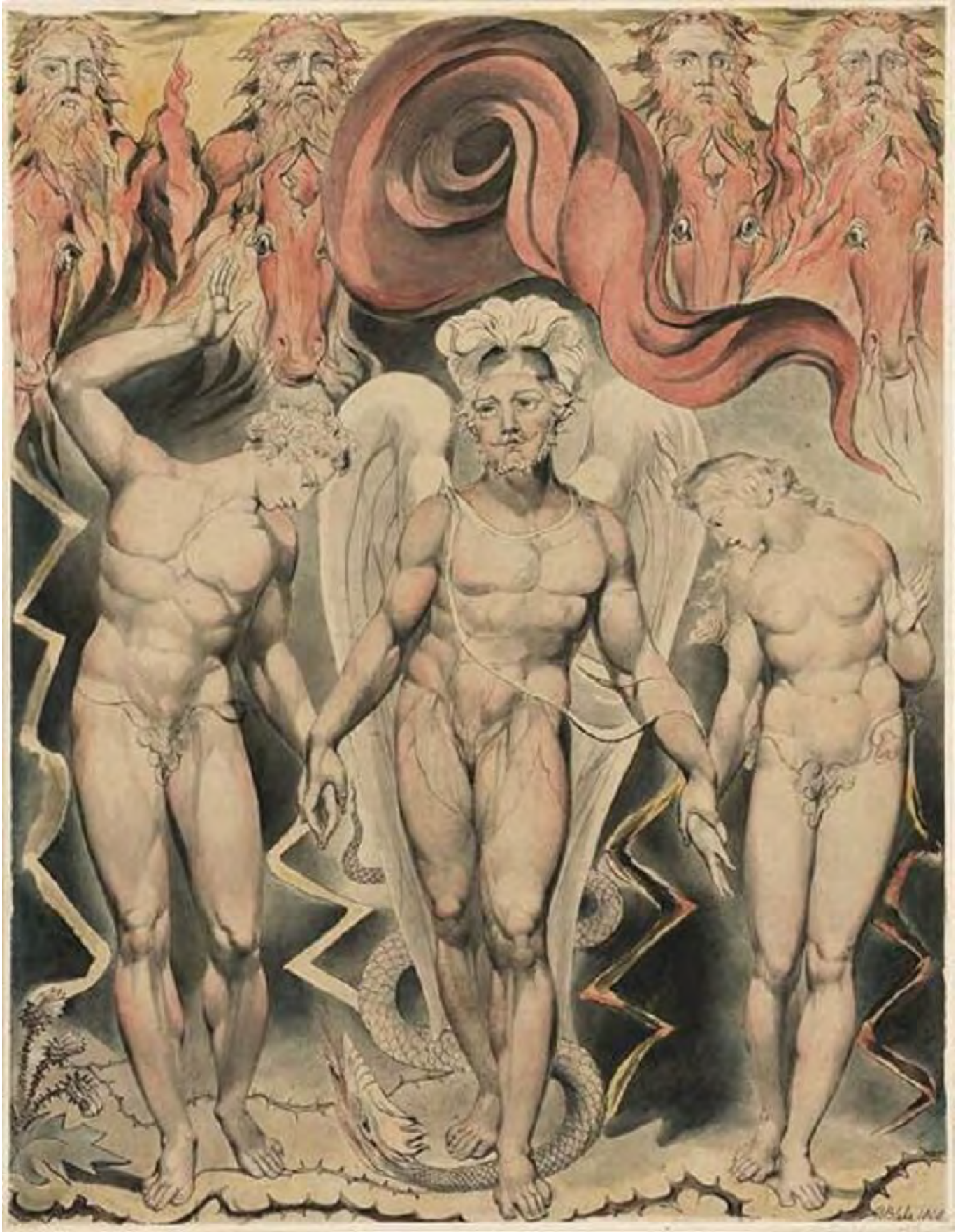
magányos bolygóvá
oldódom

A történelem elsodorta a Kerényi-kört: tagjai vagy a náci-nyilaskeresztes barbarizmus áldozatául estek, vagy munkaszolgálatosként a frontra kerültek, majd hadifogságba estek,

vagy a háborút követően elhagyták az országot, s volt, aki őszinte hittel vagy a történelmi valóságnak engedelmeskedve alkalmazkodott az új politikai rendszerhez. A Blake-recepció szempontjából fontos kultúraformáló hangok elhallgattak, Szerb Antalt 1945. január 27-én agyonverték, Weöres Sándort és Hamvas Bélát félreállították. Kerényi még 1947 decemberében hazajött körülnézni, van-e remény, hogy itthon megfelelő katedrához jusson, de már sehol nem talált pozícióban lévő egyetemi embert, aki visszatérését támogatta volna. „Hidegfényű magányos bolygóvá oldódom el, valahová nyugat felé, de azt hiszem, csak bukdácsoló félbolygóvá, mert egész, az csak mindazzal lehetek, amit szeretek”, írta Gulyás Pálnak (id. Percz 11).

Kerényi Károlynak Thomas Mann-nal folytatott levelezése mutatja, hogy Kerényi is tisztában volt azzal: a náci ideológia mitológia-mániája a mítoszra baljós árnyékot vet. Először Thomas Mann utal az irracionális veszélyére 1934. február 20-án kelt levelében:

„Napjainkban van az európai irodalmakban valami előítélet az emberi nagyagyvelő fejlődésével szemben, amely szerintem nem más, mint oktalan és sznob formája az önmagunk tagadásának. Igen, engedje meg, hogy bevalljam, egyáltalán nem vagyok barátja – a Németországban név szerint Klages képviselte – szellem- és intellektusellenes mozgalomnak. Régen félttem tőle és harcoltam ellene, mert előre láttam minden brutális és antihumánus konzekvenciáját, még mielőtt ez nyilvánvaló lett volna. (...) 'Az európai szellem visszatérése a legfőbb, a mitikus realitásokhoz', amiről oly hatásosan beszél, szellemtörténetileg valóban nagy és jó dolog, és én büszke lehetek rá, hogy művemmel bizonyos mértékig részt veszek benne. Meg fog engem érteni, ha azt mondom, hogy az 'irracionális' *divattal* olyan eredmények és elvek feláldozása és könnyelmű elvetése jár együtt, melyek nem csupán európaivá teszik az európaikat, hanem egyszersmind emberré teszik az embert. Itt a 'visszatérés a természethez!' elvről van szó, de emberileg lényegesen kevésbé nemes módon, mint az volt, amely a francia forradalmat előkészítette...” (Thomas Mann–Kerényi 53)

Kerényi válaszából kiderül, hogy ő is nagy aggodalommal figyeli a humanista szellem elleni barbár erők fellépését Németországban. 1934-ben megrendítően számol be Thomas Mann-nak frankfurti benyomásairól: „Hogy mit tapasztaltam ott, azt egészen röviden össze lehet foglalni: a szellem kimondhatatlan szenvedését éreztem, a középszerűségnek néma együtthaladását és együttműködését, és az érvényesülés mohó áhítozását mindazokban, akik a középszerűnél is alábbvalók. És be kell ismernem, kevésbé törődnek a középszerűekkel, ha nem ők tennék ki a tömeget, amelynek súlya alatt a szellem – az ő hordozóiban fenyeget. A német 'intelligencia' már összeroppant. De a magasabb szellemiségnek az összeroppanása lesz csak igazán rettenetes: Hölderlin és Nietzsche sorsa nagy méretűvé sokszorozódva, és éppen annak a győzelme, akivel szemben Hölderlin és Nietzsche – nem csak német viszonyok között – a szellemi embernek az egyetlen lehetséges világot jelentik. Vagy végül mégis meg fog törni a középszerűek világa a szellem világán, akkor is, ha a szellem *néma* marad? Hiszek Apollóban és az ő fölényes győzelmében. Közben azonban: qui tacet, consentire videtur /a hallgatás fél beleegyezés/ (56).

sajátjának érzett misszió

1941-ben Kerényi elküldte Mann-nak *Az isteni gyermek* című dolgozatát, mely Carl Gustav Jung kommentárjával jelent meg. (Visszaemlékezése szerint Szerb Antal volt az

első, aki 1936 táján felhívta figyelmét Jung munkásságára.) Tudósította Mannt arról is, hogy a budapesti professzori lehetőségéről le kell mondania, Szegedre helyezték át, ahol tudományos munkához nem látja biztosítva a feltételeket. Jellegzetesen patetikus hangvétellű levelében így foglalja össze a sajátjának érzett missziót, melyet a tudományos centrumból való kivetettsége ellenére nem ad fel: „Mindaz, amit tenni tudok: alkotni, amíg szellemi erőm bírja, és minden új munkát testamentumként írni.” (109).

Válaszlevelében Mann örömmel nyugtázza az együttműködést, mely Kerényi és Jung között kialakult: „az érdekesség csodája jön létre, ha két ilyen mértékben beavatott együtt munkálkodik.” Ő ekkor a József-tetralógia negyedik részével volt elfoglalva, s épp ezért „mi más lehetne jelenleg az elemem - kérdezi -, mint a mítosz plusz a pszichológia?” S a levelezés folyamán ebben a híres passzusban fogalmazza meg

legélesebben a nemzeti szocialista múltképzés óriási veszélyét: „Régóta szenvedélyes barátja vagyok ennek a kombinációnak: mert valóban a pszichológia az eszköz arra, hogy a mítoszt kivegyük a fasiszta ködösítők kezéből és a humánus területére 'átfunkcionáljuk'. Éppen ez a kapcsolat reprezentálja számomra a jövő világát, olyan emberiséget, mely áldott onnan felülről, a Szellem felől és áldott a 'mélység felől', amely alant hever”. [7]

1941-ben az Apolló-könyv (*Apollon, Studien über antike Religion und Humanität*) második kiadásának előszavában végül Kerényi is nyilvánosan elhatárolódott a nacionalista ősgermán múlt-teremtés gyakorlatát szolgáló mítosz-szemlélettől és erősen támadta az uralkodó német ideológiát (Szilágyi 1984, 164). Több mint húsz ismertetés jelent meg a könyvről amerikai, angol, német, spanyol szaklapokban, de kiterjedt nemzetközi kapcsolatai ellenére Kerényit itthon már 1935 óta súlyos támadások érték a hivatalos kultúra és tudomány politika ellenzéke részéről is. Tudományos módszerének irracionizmusa miatt Mátrai László (*Apollo*, 1935/3) Fejtő Ferenc (*Nyugat* 1936/ 3) és Szentkuthy Miklós (*Magyar Csillag*, 1941/3) részéről is. Fejtő Ferenc fogalmaz legélesebben. A Sziget-kör szellemiségével kapcsolatos fenntartásait sorolja, s negyedik kifogásként a legsúlyosabbat: „... maga a 'görög lényeg', amely a szigeti gondolkodók műveiből 'kisugárzik', nem annyira görög lényeg, mint inkább mélységesen német. De nem a 'német alaposság' értelmében vett német, hanem a nietzschei, megbízhatatlanul 'intuitív' és 'neoromantikus' németség. (...) Már a terminológiájuk is ilyen. Visszaélnék az 'existenciális' divatszóval, az 'ösztönülésekkel' s ilyen rettenetesen hangzó, a német szellem legszörnyűbb bűneit felidéző új összetételek képzésével, mint: 'könyvmagány'. A tipikusan német szellem imperializmusa ma kétféleképp érvényesül tudósainkban: vagy mint völkisch, faji eszmekör, a *Deutschkunde* mintájára alkotott 'Magyarságtudomány' követőiben, városellenes, 'tősgyökeres' konyhanyelvvel – aztán meg ezzel a német görögséggel, amelynek semmi, de semmi köze az igazi görögséghez, a logikai precizitás, a geometria görögségéhez, amely végeredményben miniatűr európaiság, az európai szellem minden későbbi irányzatának csírája.”

1947–1948 telén egyszerre volt a római Magyar Intézet vendége Kerényi Károly és Lukács György. Kerényi érdeklődhetett a magyarországi lehetőségei iránt. Lukács meghallgatta Kerényi előadását az Intézetben, és azt mondta Lengyel Baláznak (*Két Róma*, 1995, DIA) „az egész vallástörténet félfasiszta képződmény” (L. Komoróczy kommentárját Szilágyi János György római levelezéséhez: Szilágyi 2018, 2, 248). Nem sokkal ezt követően, az MKP és az SZDP június 12-én lezajlott egyesülési konferenciájával gyakorlatilag egy időben a Társadalmi Szemle 1948. június-júliusi számában Lukács György nyilvánosan is megbélyegezte Kerényit: „Senki se állítja Kerényiről, hogy egyénileg a fasiszmus, vagy akár csak a politikai reakció híve lett

volna”, de, amit írt, „a legsötétebb reakció irányába vezet, a szélső irracionalizmust támasztja alá egy áltudománnyá torzult önkényes filológiai torzkép segítségével. Mert – szándék ide, szándék oda – a mitológiai atmoszférája már egyszer a faszizmus ideológiai előkészítésének az atmoszférája volt...”

Elítélően nyilatkozott az Újhold csoportosulásról is, amelyhez a háború után a Nyugat harmadik nemzedékének tagjai kapcsolódtak, köztük Weöres Sándor: „Ha Lengyel Balázs ezt az individualista, elefántcsont-torony tiltakozást ma akarja megújítani, úgy ez az ország demokratikus megindulásának ignorálását vagy tagadását jelenti” (Lukács 1948, 234). S a marxista esztétika szempontjából értelmezve Hamvas Béla világlátása is elfogadhatatlanná vált. Lukács szerint „meghódol a borzongató, démoni, az embernél hatalmasabbnak hitt természeti, illetve kozmikus erőknek” (id. Béládi 1981, 105), s Hamvas is kénytelen volt levonulni a kultúra nyilvános tereiről.

kihullott

A Kerényi-kör szétszóródásával – és Szerb Antal halálával – együtt a magyar kultúra és a magyarországi modern filológia érdeklődési köréből Blake kihullott. A forradalom után, amikor a konszolidációra törekvő kádári kultúrpolitika az értelmiség

megnyerésének érdekében nyitott Nyugat felé, újra felbukkant Blake az igényesen tájékozódó olvasók előtt: 1957 novemberében a Nagyvilágban megjelent Képes Géza rövid esszéje *Az ihletett költő* címen Blake születésének 200. évfordulójára. **[8]** Majd 1959-ben adta ki az Európa Könyvkiadó *Versek és Prófécíák* címmel az első terjedelmes válogatást Blake költeményeiből. A lírai versek mellett a prófécíákból is szerepelnek hosszú, gondosan válogatott részletek és függelékként 12 metszet. Szenczi Miklós bevezető tanulmánya Szerb Antal Blake-esszéje óta az első tudományos igényű fogalmazott Blake-értelmezés, amelyben Blake mítosz-teremtő képzelete kerül ismét előtérbe. „[A] Blake-teremtette mítosz (...) maga is fejlődik, új elemekkel bővül, bár alapvonásaiban azonos marad. A végső nagy látomások ugyanazt a témát tárgyalják: az osztatlan szellemi ember bukását, részekre való szakadását, amíg rabja nem lesz az érzéki létnek. Az érzékek adataira építő értelemnek és a szellemi törekvéseket elnyomó erkölcsi törvényeknek. Ettől a mélypontból, a szellemi halál állapotából vezet vissza az út a képzelet világosságához, az Örökkévalósághoz” (Szenczi 16).

Szenczi Miklós tanulmánya és az általa szerkesztett válogatás felszabadítóan hatott. Kondor Béla, aki Blake-et mesterének vallotta, készített tizenkét rézkarcot Blake illusztrálására, s verset írt hozzá és az ő modorában és szellemében, a hivatalosságból nagy ellenérzést váltott ki, ha nem is a Blake iránti érdeklődése miatt. Blake azonban a 60-as évek elején megjelent az egyetemi anglisztikai tanmenetekben, s tanulmányok hosszú sora született, közöttük talán a legérdekesebb Janzer Csikós Dóra 1997-ben megvédett *„Four Mighty Ones Are in Every Man” – The Development of the Fourfold in Blake* című kandidátusi értekezése (Akadémia Kiadó, 2003), amelyben a szerző Blake mitológiájának négy dinamikus mozgásban, állandó átalakulásban ábrázolt főszereplőjét, Urizent (értelem), Urthona-Lost (képzelet), Luvah-Orcot (szenvedély) és Tharmast (érzékelés) Szondi Lipót alkattani típusaival összevetve a blake-i mitológia mélylélektani értelmezésének új lehetőségét fogalmazta meg. Szondi Lipóttal Kerényi Károly 1938-1939-től szoros baráti kapcsolatban állt, s barátságuk a svájci években is fennmaradt (Komoróczy 29), sőt miután Szondit deportálták, majd Bergen-Belsenbe került, s mielőtt onnan sikerült Zürichbe szállítani, svájci fogadtatását előkészítendő Kerényi két szemeszteren át előadás-sorozatot tartott a zürichi Alkalmazott Pszichológiai Intézetben *Bevezetés Szondi sorsanalitikus teszt módszerébe* ^[9] címmel.. Szondi Lipót maga is együttműködött Junggal.

Jung neve megnyugtatóan köti össze lezárásként gondolatmenetem szálait, ugyanis Jung jól ismerte Blake munkáit, nem egy művében hivatkozik Blake-re, illetve felhasználja Blake intuitív meglátásait. Például már 1921-ben, vagyis gyakorlatilag az európai Blake-recepció történetének kezdetén, *A lélektani típusok* című könyvében következetesen és a forrást megjelölve használja Blake egyik tipológiai felosztását, a *Menny és Pokol Házassága* című próféciájában meglehetősen homályosan meghatározott két lehetséges attitűdöt a külvilághoz: a Teremtőt (*Prolific*) és a Pusztítót (*Devourer*) **[10]** az extravertált, illetve introvertált pszichológiai alkatra vonatkozó saját elméletének illusztrálására, alátámasztására (Jung 460, 559).

Bibliográfia

Béládi Mikós: *A magyar irodalom története: 1945–1975*, vol. 1. *Irodalmi élet és irodalomkritika*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981.

Devecseri Gábor: *Lágymányosi istenek*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1975.

Eliot, T. S.: „William Blake” in: Uő: *Káosz a rendben*. Szerk. Egri Péter, ford.: Takács Ferenc. Budapest: Gondolat Kiadó, 1981, 120–126.

Erdman, David V. (szerk.): *The Complete Poetry and Prose of William Blake*. Newly Revised Edition. New York: Random House, 1988.

Fenyvesi Kristóf: „A Dél betörése”. *Kerényi Károly és a Sziget tipológiája*. ItK, 2012, CXVI. évfolyam 3. szám, 243–280.

Hamvas, Béla: *Anthologia Humana, Ötezer év bölcsessége*. Budapest: Egyetemi Nyomda, 1947.

Havasréti József: *Szerb Antal*. Budapest: Magvető, 2013.

Jung, Carl Gustav: *Psychological Types*. Transl. H. G. Baynes. Princeton, N.J.: Princeton UP, 1974.

Kerényi (1930) Károly: *Klasszikus filológiánk és a nemzeti tudományok*, Egyetemes Philológiai Közlöny, 54 (1930), 20–35.

Kerényi (1984) Károly: *Halhatatlanság és Apollón-vallás* (Athenaeum, 1933, 106), *Halhatatlanság és Apollón-vallás*. Budapest: Magvető Kiadó, 1984, 110–120.

Kocsiszky Éva: *A mitológus Kerényi Károly*, Valóság, 1987/7, 84–99.

Komoróczy Géza: 'Előszó', in: Szilágyi János György *Örvények fölé épülő harmónia*, I. 20–36.

Kőríz Imre: *Szemernyi közlemények*, Jelenkor LXI. évfolyam (2018) 3. szám, 298–305.

Lackó Miklós: 'Sziget és külvilág: Kerényi Károly és a magyar szellemi élet'. L: *Szerep és mű*. Budapest: Gondolat, 1981, 248–297.

Perecz László: *Farkas és hattyú. Száz éve született Kerényi Károly*, Népszabadság, 1997. január 15. 11.

Poszler György: *Szerb Antal*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973.

Rendszerprogram: A német ideológia legrégebb rendszerprogramja. Fordította: Zoltai Dénes, Magyar Filozófiai Szemle, 1985/5–6, 811–812.

Swinburne, Algernon Charles, *William Blake: A Critical Study*. London: John Camden Holten, 1868.

Szenczi Miklós: 'William Blake', in: William Blake: *Versek és Prófeciák*. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1959, 5 –25.

Szerb (1935) Antal: *Hétköznapiak és csodák*. Budapest: Révai.

Szerb (1941) Antal: *A világirodalom története*. 3. köt. Budapest: Révai.

Szerb (1994) Antal: *Utas és holdvilág*. Budapest: Magvető Kiadó.

Szerb (1981) Antal: *Gondolatok a könyvtárban*. Budapest: Magvető.

Szerb (2001) Antal v álogatott levelei. Sajtó alá rend. és a jegyzeteket írta Nagy Csaba. Budapest, PIM.

Szilágyi (1984) János György: *Mi, filológusok*, Antik Tanulmányok, 1984/2, 167 –197.

Szilágyi (2018) János György: *Örvények fölé épülő harmónia*. 2 köt. Budapest: Gondolat Kiadó – Szépművészeti Múzeum, 2018.

Trencsényi Katalin: *Az Argohajósok (és más száműzött „görögök”) viszontagságos kalandja századunk harmincas éveiben – Az Argonauták című folyóirat története*. Irodalomtörténet, 1996, 1 –2, 392 –401.

Weöres Sándor: *Egybegyűjtött levelek*. 2 köt. Budapest: Pesti Szalon–Marfa Mediterrán Könyvkiadó, 1998.

1. Blake utolsó prófeciája 100 metszett lapon (1804–1818). ↑
2. A *Faust* II. részében *Ergriffenheit*. ↑
3. A gyönyörű és megrendítő „A harmadik torony” című útirajzról van szó. ↑
4. Tartalomjegyzék: Hajnal Anna: *Tavaszi himnusz* (vers), Kerényi Károly: *D. H. Lawrence két verse*, Honti János: *A sziget kelta mythosáról*, Habán Mihály: *A barackfa imádása* (vers), Kövendi Dénes: *Mimnermos és Hérakleitos*, Devecseri Gábor: *Mimnermosból*, Trencsényi W. Imre: *Sapphó töredékek*, Vas István: *Vergilius I. Eclogája*, Kardos László: *Carducci verse*, Jékely Zoltán: *Éjféli párbeszéd* (vers), Zelk Zoltán: *Kosztolányi halálára* (vers), Keszi Imre: *A Kaysler partján* (novella), Radnóti Miklós: *Keserédes* (vers), Szabolcsi Bence: *Az Ómagyar Máriasíralom dallama*, Karinthy Gábor: *Versek*, Lesznai Anna: *Közletről* (vers), Szilágyi Endre: *Fordítások William Blake verseiből*, Szabó Lőrinc: *Anton Wildgans verse*, Hajnal Gábor: *Április* (vers), Weöres Sándor: *Fiatal költő* (vers), Kenyeres Imre: *Magyar Versek Könyve*, Trencsényi W. Imre: *A vándor és a bujdosó*. ↑
5. A *Visszaemlékezés* (Andenken) című kései himnusz utolsó sora, Tandori Dezső fordításában: „De ami marad, csak a költők műve.” ↑
6. A *Patmos* című kései himnusz 3. és 4. sora; Kálnoky László fordításában: „De ahol veszély fenyeget, / fölmagaslik a menedék is.” ↑
7. A Kerényi–Thomas Mann levelezés magyar kiadása jelzi, hogy e helyen Mann József Amenhotep előtti beszédéből idéz. ↑
8. Hölderlin sem jelent meg magyarul 1939 és 1958 között; 1958-ban adta ki először, szintén az Európa Könyvkiadó a *Hüperiort* Szabó Ede fordításában. ↑
9. www.c3.hu/scripta/thalassa/ab/2/int.htm. letöltve 2020. jan. 29) ↑
10. Szenczi Miklós fordítása. ↑

kép | William Blake illusztráció John Milton *Elveszett Paradicsom* című művéhez, wikiart.org

Nacsinák Gergely András

MADÁRTALANUL

KÉPZELT TEREK ÉS KÉPZELT MADARAK PAOLO UCCELLO
FESTÉSZETÉBEN

2020-03-03 | **ESSZÉ**

I.

Még Giorgio Vasari különös alakokat felvonultató tárlatában (*Le vite de' piu eccellenti pittori, scultori ed architetti*: Firenze, 1550) is előkelő helyet mondhat magáénak a festő Paolo di Dono, már ami a különcségeket illeti. A róla szóló néhány oldalt bajos volna életrajznak titulálni, Vasari nem biográfiákat írt, hanem legendákat. Csak épp szentek helyett festőket, szobrászokat, építészeket szerepeltet, „ábrázolóművészeket”, ahogy ő mondja. És amikor erről a bizonyos Paolóról ír,

legendagyártási hajlama különösen szembeszökő. Mintha nem is egy tisztos firenzei iparos-mesterről mesélne, hanem egy szent balgatagról, akit olyannyira elbűvölt a festők újonnan felfedezett csodaszere, a perspektíva, hogy minden egyébről megfélekedett, saját józan eszét is beleértve. Bolond volt, kétségkívül. Egyszer túl sok sajtot evett, és rettegés fogta el, hogy maga is sajttá változik: páni rémületben száguldott végig Firenze utcáin, nagy nehezen sikerült csak megnyugtatni. Máskor ifjú felesége – a szó szoros értelmében *ifjú*, ötvenegynéhány évvel fiatalabb a festőnél – éjnek évadján az ágyba hívta őt, mire Paolo elragadtatottan kiáltott fel: „*Oh, che dolce cosa è questa prospettiva!*”. Ezt már csakugyan lehetetlen kimagyarázni, aki férfi ilyet mond, köztönivaló bolond, még ha firenzei és festő, akkor is. (Habár nem kizárható, hogy abban a pillanatban esetleg másféle perspektívákra gondolt.) Mi mással lehetne magyarázni, hogy valaki önszántából lecseréli jól csengő atyai nevét – *dono*, azaz „ajándék”, „fizetség” – méghozzá olyan szóra, ami mellesleg a helyi zsargonban többek közt „együgyűt” jelent? (Hogy első és sokkal konkrétabb jelentéséről – balfasz – ne is beszéljünk.) Mert ha a kollégák aggatnak rá gúnynevet, mint az szokásban volt (a *Hordócska* vagy a *Kétbalkezes*, azaz *Botticelli* és *Masaccio* jó példa erre), egyfajta tiszteletadásként is felfogható, de hogy valaki saját maga nevezze át magát... Pedig attól kezdve minden művét, ezeket a különös, másvilági színekben pompázó, és végtelenített terekbe álmodott képeket következetesen így szignálja: *Uccello* – a Madár.

Vasari afféle habókos szentferenci figuraként ábrázolja őt, aki nyakra-főre madarakat fest, mert – ágrólszakadt lévén – nem engedheti meg magának a fényűzést, hogy a piacon megvásárolja és hazavigye őket. Ez volna, Vasari szerint, művésznevének eredete. Csak épp a fennmaradt Uccello-képeken nincs nyoma egy fia madárnak sem. Kutyák, lovak, őzek még csak-csak felbukkannak a pázsiton, a fák sűrűjében vagy a csatatereken; egy édenkert-beli jeleneten még kíváncsian pislogó elefántot és majmokat is látni a tülekedő lábasjóságok mellett – de madár, az nincs egy sem. Még a paradicsomi fák gyümölcsöktől roskadó lombjai is üresek. Egyedül a Vízözönt ábrázoló freskón lehet kivenni huzamosabb keresgélés után két szárnyast: az egyik döglött, a másik meg, amelyiket Noé fogadja a bárkából kihajolva, úgyszólván elvész a szürke felhők között. De ez akkor is csak két madár. Tulajdonképpen csak másfél. Egy névhez nem éppen elegendő.

Ez a kirívó madártalanság többeket gondolkodóba ejtett. Jóformán mindenki több madarat festett, mint a festő, akit Madárnak hívtak. Vagy Vasari téved, és nem ebben rejlik a név magyarázata.

a felszínről megszökve

Calvino egy miniesszéjében eljátszik a gondolattal, hogy a madarak egykor bizonyára ott voltak, csak valami okból szétrebbentek. „Ki ijeszthette el őket? Alighanem a katonák, akik lándzsákkal teszik járhatatlanná a levegő útjait, fegyverzetük csörömpölésével pedig elnémítják a trillát és csiripelést. A színes felszínről megszökve, ezek a madarak láthatatlanul ott rejtőznek és lebegnek a képkereteken túl. Csak a megfelelő pillanatra várnak, hogy visszatérjenek, és elfoglalják a vásznakat.” **[1]**

Calvino itt a híres San Romano-i csatajelenetről beszél, amit Uccello három változatban is megfestett, s amelyekben nemcsak az a közös, hogy éppen madarak nincsenek rajtuk – se hollók, se varjak, se keselyűk, a lakoma reményében baljós csapatokba verődő dögevők –, de halottak sem. Egyetlen egyet kivéve, jegyzi meg Calvino, bár elképzelhető, hogy ő is csak elájult. Se hullák, se madarak. Ezért is beszélhet így Gregory Corso a kép-ihlette versben:

*„Sose halnak ők meg azon a harcmezőn
s a farkasok árnya se szedi őket össze mint zsineg a
kévét a teljes látkörön csak várnak hogy befalják
mi a csatából marad...*

*Sose halnak meg, akik ily összefonódva küzdenek
lihegve lihegésbe szem a szembe dülled meghalni lehetetlen
moccani is fény nem üt át se buzogányos kar
nincs más csak paripát túlziháló paripa ragyogó pajzs a
pajzson egy sisakos szem pont-sugarától csillog valamennyi
ó de nehéz itt az összefont lándzsák közé zuhanni” **[2]***

Egy ütközet, amelyben épp meghalni lehetetlen – valami módon rokonnak tűnik az olyan madarak seregével, melyeknek ott kellene lenniük, de még sincsenek.

*

A rejtvény – mert valódi feladványról van szó – legszokványosabb megfejtése, hogy Vasari mesét mond. Belekezd abba a kvázi-szentéletrajzba, ami majd Giovanni Pascoli versében nyeri el végső alakját:

*„Paolo di Dono korán hazaért, de
a búzafűzért, melyen dolgozott
– kurtítva szépen – nem fejezte még be.
Falára pirókot festett legott,
mit meglátott, mikor Donatellóval
és Brunelleschivel találkozott.” [3]*

A szóbeszéd a festett, eredetiket helyettesítő madarokról Vasari képébe csodálatosképp beleillett. Talán nem is igen őriztek Uccellóról más emléket Firenzében, hiszen mindjárt az ő nemzedéke után sorban keltek föl a város felett olyan csillagok, melyek jócskán elhomályosították az ő különös, sápadt ragyogását. Háromnegyed évszázaddal Uccello halála után aligha tudhatta bárki, mi lehetett a ragadványnév eredete, amelyet ő oly büszkén viselt. Vasari magyarázata tehát jó eséllyel afféle reneszánsz városi legenda. „Paolo Uccello Vasari képzeletbeli menaszériájának egyik tagja. Olyasféle, mint a szintúgy furcsa és excentrikus Piero di Cosimo, aki madarak és vadak egész sorát rajzolja le, s aki maga is bestiális, afféle vadember, akárcsak a képeinek zord tájait benépesítő vademberek és -asszonyok. Uccello Leonardóra is emlékeztet, aki szintén kedvelte a madarakat, de míg Uccello birtokolni kívánta őket, Leonardo azért vásárolt madarakat, hogy kalitkájukból kiengedve visszaadhassa nekik a szabadságot.” **[4]** Ám legyen. De ha lemondunk Vasari jóindulatú magyarázatáról, és nem keresünk madarakat ott, ahol nincsenek, még mindig marad a kérdés: mi okból adta át helyét az *Ajándék (vagy a Jövedelem) a Madárnak?* Elég lett volna a névhez az a megszállottság, amit Vasari, majd később *Imaginárius Életrajzainak* egyikében Marcel Schwob tulajdonít a festőnek, aki oly igen elmélyed perspektivikus stúdiumaiban, hogy még a halált sem veszi észre? Talán. De éppen, mert nem lehet tudni semmi biztosat, nincs akadálya, hogy a találgatások sorát mi is kiegészítsük a magunk javaslatával.

*

Ha hetvenöt év múltán Firenzében sem lehetett tudni semmi *biztosat*, hogyan lehetne *bármit* mondani hat és fél század távlatából, innen, az Alpok túlfeléről? Biztosan nem sokkal többet, mint amit maguk a képek mondanak. Holtak nélkül, madarak nélkül. Faggassuk ki akkor a képeket.

Más, korabeli festőknél, talán az egy Fra Angelicót kivéve, és nála sem mindig, az ábrázolt alakok belakják a számukra rendelt teret. Uccellónál nem. Nála a teret képtelenség „kitölteni”: mintha a tér mindig kissé önálló maradna, egy lépés távolságot tartva az eseményektől. *Távolabb*. Erről lehet szó. Uccello minden képén eléri, hogy a látottak valahogy *távol* legyenek. Messze – még akkor is, ha zsúfolásig

telt a kép, egymásnak rontó seregekkel, lándzsák és kopják, és szablyák erdejével – akkor a dúsan virágzó rózsabokrok ajándékozzák meg a képet a valószínűtlenség enyhe szédületével. Vagy az *Éjjeli vadászat* ébenrengetegében elvesző, pirosba-kékbe öltöztetett, apró bábfigurák – legyenek bármennyien, és legyenek akármi leleményesen fölfegyverezve – a föléljük magasodó erdő akkor is hatalmasabb, akkor is hallgatóbb; elnyel minden kurjantást, ha mégoly hangos is, és minden mozgást, legyen az bármilyen gyors. Igen, erről lehet szó: Uccello figurái többnyire kétdimenziósak, akár egy árnyszín ház papírmasé alakjai, és ezen az sem változtat valami sokat, ha épp rövidülésben látszanak – akkor is csak statiszták maradnak egy színpadon, amely maga a kiterjedés.

Fessen bármit, bibliai világteremtést vagy -pusztulást, kegyes vagy épp kegyetlen legendákat, minden és mindenki közjáték marad egy térben, amely mindannyiuknál inkább jelenvaló, és minden élönél erőteljesebben létező. Nem, nem is pusztán „színpad”, melyen Alberti szisztematikus festészeti tankönyvének szellemében a történet (*istoria*) el kell helyezni, s amely végül is a kép létének egyetlen értelme – Uccellónál úgy tűnik, a kép értelme *arrébb* van: a benépesíthetetlen ürességben. Intenzitása pedig épp ebben az ürességében rejlik, amely különös módon megmarad akkor is, ha lakják, cselekszenek, születnek és meghalnak benne. Ez pedig csak úgy lehet, hogy szemben azzal, amire Alberti és vele az új perspektivisták egész nemzedéke használja a teret, tudniillik természeti jelenségként és tartályként, Uccellónál a tér túlmutat önmagán: metafizikai értelemmel telítődik. Mégpedig annak köszönhetően, hogy – újabb paradoxon – legyen bármilyen behatárolt, lényegileg mégis megmarad végtelennek. Van, ahol ez a végtelenség akadálytalanul kibontakozhat, mint a Noé-falképeken. És van, ahol embrionális alakjában szunnyad, mint a *Szerzetesek élete*-ciklusban.

Szóval a tér, végtelenségéből következően, bármi történjék benne és bárhányan népesítsék be egy adott pontját, akkor is „üres” marad, és ez az üresség a látványt hihetetlenül felfokozza – hasonló jelenséget ismerünk a távol-keleti tekercképekről, csak épp ott a „semmi” még esszenciálisabb alakjában nyilatkozik meg. Uccellóból sem lesz sosem japán festő, mert figurái cselekszenek, nem szemlélődnek, a tett pedig állítás, változás – de álljunk csak meg, és nézzük meg alaposabban: vajon a képek szereplői igazán cselekvők?

síkba-börtönzött lény

Nekem sokkal inkább úgy tűnik, csak elszenvedik a történéseket. Legyen szó vízözönről, az ember teremtéséről, vagy a szentelt ostya csodájának legendájáról, az ember mindenütt passzív fél,

akivel megtörténnek a dolgok, az élet üzelmei éppúgy, mint a sokféle halálok. Cselekedni egyedül az Isten cselekszik: mintha ez valamiképpen az ő kiváltsága volna. Mint ahogy, ha figyelmesen végigpillantunk a képeken – itt, az Alpokon túl, jó eséllyel: ha végiglapozzuk őket – *kiterjedése* is egyedül Őneki van. A többi mind: csak félig-formált, félig síkba-börtönzött lény, színpompás, nyüzsgő lehetőség. Isteni az, ami

valós, aminek kiterjedése van – vagy, ha pontosabban akarunk fogalmazni, ami természetfeletti, és ami természetfeletti, az részesül a tér, a kiterjedés ajándékában. Szent György – londoni – képén a szörnyeteg és a szent. Noét ábrázoló képén a felhőkben megjelenő Atyaisten és a végtelenbe vesző bárka. Tehát az isteni jelenlét *kiterjedés*: aktív és határtalan. És Uccello képein pontosan ugyanezt tudja a tér is. A tér tehát: Isten metaforája. És minden jel arra vall, hogy végül nem a tér olvasztja magába az istenit, vagyis nem lesz belőle panteizmus, hanem ellenkezőleg.

Képi metafora, természetesen. Uccello nemzedéke kezdi ismét következetesen használni és kihasználni a perspektivikus ábrázolást. Ki mire. De talán egyedül Uccello használja arra, hogy Istent sejtse vele. A perspektíva megszállott kutatója, pletykálták róla, de ki vette észre, hogy a vallásos áhítat nem a szerkesztésnek szól, hanem a végtelenben tükröződő Istennek? Általában a perspektivikus ábrázolás egy képi „dobozt” hoz létre, felületekké tördelve a távolságot, de Uccellónál mintha nem egészen erről volna szó. Nézzük – lapozzuk – végig a képeket: a tér mindig valami titokzatos jelentés hordozója, a benne feszülő távlat felfoghatatlan, és arra is ítéltetik, hogy az maradjon: titokzatos és kimondhatatlan. Csak éppen – ugyanakkor – nyílt is. Nem felhő takarja az istenit, nem a sötétség rejti el, hanem feltárja magát, és épp e feltárulkozásban lesz nyilvánvalóvá megközelíthetlensége. A kimondással a kimondhatatlanság. Ez a Nicolaus Cusanus-féle *coincidentia oppositorum*-elv, csak képben fogalmazva: Uccello feltehetőleg ismerte Cusanust, legalábbis ugyanakkor ugyanazon körökben mozogtak. És Uccello filozofikus festő: sokak szerint sokkal inkább filozófus, mint festő. Alakjai szemlátomást esetlenebbek, mint nem egy, könnyebb ecsettel dolgozó kortársáé. Valahogy úgy szokták ezt művészettörténeti szempontból megfogalmazni – árnyaltabban persze, de a lényeg ez –, hogy Uccello gótikus festőnek már túl reneszánsz, de reneszánsz mesternek még kissé gótikus.

Munkáin kétségkívül többet nyom a latban az élénk színek ritmusa, mint a látványhűség, szereplőinek arcvonásaiban pedig a katedrálisok kőalakjainak szenttelensége és merev nyugalma köszön vissza. Mindez a gótika visszfénye. És hát a megbocsáthatatlan bűn: az arany. Itt-ott még él vele, noha Alberti a *De Pitturá*ban, amely sokáig afféle zsinórmértéknek számít, hogy csak a legnagyobbak, mint Leonardo merészelnek vitába szállni vele, szóval Alberti alaposan leszedi a keresztvizet a régiekről az aranyháltér és aranyfüst használata miatt. Ám legyen, írja, a képkereken még megbocsátható, elvégre jót tesz a kész mű értékének, hanem egyebütt, a kép terében, az ilyesmi szakmai nonszensz. Uccello meg, ha szégyellősen is, de használja. Az arany ugyanis a képi metafizika eszköze, az ikonfestészethez hasonlóan az itáliai *duecentó*ban is a természetihez képest magasabb rendű jelenlét jelzésére hivatott: olyan fényként utal Istenre, amely nem természeti jelenség, nem is a kép terében keletkező, fiktív megvilágítás eredménye, hanem változatlan, és a

színekhez képest egészen más minőségű elem. Csakhogy a *trecentótól* az ilyen nyílt teologizálás kezdett szalonképtelenné válni. A fény természeti jelenséggé sápad, amelynek hatásait nem külön anyaggal, csakis a festékekkel, a színek és árnyékolás mesterfogásaival lehet érzékeltetni. Az aranyfüggöny aztán a *quattrocentó*ban végképp felgördül, és mögötte feltárul a tér, amelynek a fények váltakozó játéka is részét képezi. Hanem az aranyfüsttel együtt az isteni jelenlét is szertefoszlik, az ábrázolt figurák pedig magukra maradnak a térrel. Az időről nem is beszélve. Mert ha nem az öröklét aranyfénye jár át mindent, a helyén megjelenik egy mozgékony árnyék: a mindig múlni kész idő. S ami a közös e kettőben – hogy mérhető. A megtapasztalt tér éppúgy, mint a megtapasztalt idő. A világ egy *hely* lesz, nem állapot, pontosan azonosítható térbeli és időbeli koordinátákkal: ezért mozdulnak meg a reneszánsz képek, ezért lesz fókuszpontjuk, Alberti kánonjának megfelelően, az *istoria*. Mert a mozgásban, cselekvésben, történésben forr össze tér és idő. Fokozatosan kibontakozik – szó szerint a szemünk előtt – egy mérhető univerzum: a kérdés már csak az, hogy ez a mérhetőség az *egészre* vonatkozatható, vagy csak bizonyos meghatározott aspektusaira? Vajon az égvilágon minden ugyanazon törvények hatálya alá esik, vagy nyílnak még kapuk másfelé, más terekbe, más viszonyrendszerekbe, ahol más szabályok jutnak érvényre? A matematika nyelve, amellyel leírható ez a látott és időben-térben mérhető világ, egyetemes nyelv-e, és amennyiben az, vajon a természet vagy Isten beszél általa?

Áll-e még, és ha igen, milyen viszonyban áll az érzékelhető világ a Mérhetetlennel?

II.

A középkori filozófia antik mesterétől, a nagy Arisztotelésztől egyebek közt a *végtelen* fogalmával szembeni irtózást is megörökölte. Ugyanez volt a helyzet egyébként a semmivel, avagy az *ürességgel* is. Arisztotelész mindkét elgondolást enyhén szólva fenntartásokkal kezelte, de míg a vákuum létét kerekperccel tagadta, a végtelent tekintve már engedékenyebbnek mutatkozott: elképzelhetőnek tartotta a *potenciális végtelent* (egy sorozatot, például a számokét, mely egy további szám hozzáadásával mindig növelhető, vagy éppen a végtelenségig osztható, de mindig *lehetőség*), de nem tudott kibékülni az *aktuális végtelen* feltételezésével. A görög gondolat számára

a szépség lehatárolt, befejezett, egész: a tökéletesség végességet jelent, a végtelenség pedig nyitottság, még-nem-befejezettség, tehát semmiképpen nem végleges. Az isteni végtelenség gondolata (az Egynek és a Végtelennek az összekapcsolásával) majd csak Plótinosznál és a neoplatonikusoknál kerül előtérbe, és hamar utat talál a keresztény bölcseletbe. A keleti keresztény teológiában a végtelenség Isten egyik meghatározó – negatív – attribútumaként szerepel, de hangsúlyosan inkább csak az *apofatikus*nak nevezett teológiában van jelen, amely a fogalmakon, és nyelvi-mentális konvenciókon átlépve igyekszik megragadni az istenséget. Ez azonban Platón, jobban mondva Plótinosz öröksége, amely Bizáncban mindig intenzívebb hatású, mint az arisztotelészi hagyomány.

Nyugaton azonban sokáig Arisztotelész számított „a Filozófusnak”, és az ő nyomdokain haladó teológia is gondosan ügyelt arra, hogy az elgondolható (potenciális) és az elgondolhatatlan (aktuális) végtelen megkülönböztetését fenntartsa: az első a világra, a második az Istenre vonatkozik. Ahogy a matematikai sorozat végtelenségét nem lehet átvinni Istenre, úgy az isteni, abszolút kategóriákat

(mint az időtlenség vagy végtelenség) sem tanácsos a világra alkalmazni. A skolasztika, a pozitív megfogalmazások, tételek és axiómák híveként a misztikus teológia negációit és paradoxonjait, ha csak lehet, megkülönböztetésekre épülő kijelentésekre cseréli. Duns Scotus és az Aquinói azon megoldás mellett tesznek hitet, hogy mivel lényeg és létezés (*essentia* és *existentia*) egyedül az istenség esetében megfeleltethetők egymásnak, egyedül Istenről jelenthető ki, hogy ténylegesen is végtelen (és nem csak „esszenciálisan”), míg a létezők esetében, minthogy nem részesülnek az isteni lényegből, ez a kettő külön áll, így a teremtett dolgok szükségképpen végesek is. És a kettő közt átjárás nincsen.

Hogy esetleg a világ végtelen is lehet, s hogy annak éppúgy része az úr, az üresség, mint a létezők, csak jóval később merült fel: a reneszánsz bölcselet kénytelen volt újra számot vetni e két lehetetlen fogalommal, az ürességgel és végtelenséggel, vagyis alapjaiban kellett újragondolnia a *teret*; nem utolsósorban a perspektíváról elmélkedésnek köszönhetően.

*

A perspektíva eredetileg nem is festészeti, hanem optikai terminus.

És mint optikai terminus, közvetlen kapcsolatban áll a megismeréssel, vagyis a tudással és a tudhatóval. „*Perspicere*” annyit tesz, mint „keresztüllátni valamin”, azaz tisztán látni. Amin pedig tisztán és zavartalanul keresztüllátunk, az a tér. Ha tér és fény természetét felderítjük, biztosabb alapokra tehetünk szert a megismerés természetét és lehetőségeit illetően is.

a *látás* megbízhatósága

Egy vizuális meghatározottságú gondolkodási hagyományban ugyanis, mint a görög és középkori bölcselet fősodra, ahol a megismerés (a fizikai ismeret éppúgy, mint a metafizikai) alapvetően a látással asszociálódik, a szó szoros értelmében létkérdés a *látás* megbízhatósága. Legyen modern ismeretelméletünk bármily elvont, a nyelvünkben továbbra is élő *tudás* mint *fény* metafora mindmáig vizuális jelleggel

ruházza fel a megértést („rávilágítunk a problémára”, „sötétben tapogatózunk”, „belátunk bizonyos igazságokat” és így tovább). A középkori arab tudomány és természetfilozófia azonban (amelynek nyelvi metaforikája sejtetőleg más) megkérdőjelezi ezt az analógiát: a megfigyelés nem feltétlenül biztos alap. A bagdadi és damaszkuszi obszervatóriumok csillagászai pedig alá is támasztják a látás és tudás közti különbségtételt, a korábbiaknál pontosabb eredményekre jutva az észlelés torzulásaival kalkulálva. Vajon pontosan ott vannak-e a csillagok, ahol látszanak? Nem kell-e a távolsággal, mint tényezővel számolni? A 10. századi Kairóban tevékenykedő matematikus és fizikus, Alhazen (Ibn al-Haiszam) optikai és geometriai tárgyú munkái, elsősorban a *Kitab al-Manazir*, amelyet *De Aspectibus* címmel fordítanak latinra a 12. században, korrigálják Ptolemaiosz távolsággal és a távolság érzékelésével kapcsolatos megfigyeléseit. A tapasztalásba belekalkulálják a teret, amellyel kapcsolatban épp a csillagászati spekulációk nyomán merült fel annak lehetősége, hogy esetleg nem véges – hiszen voltaképp lehet akár határtalan is. És akkor nem zárt univerzumban élünk, hanem olyanban, amely a végtelenre tárul.

Akárhogy is, a perspektíva optikai jelenségből fokozatosan a fizika és a geometria körébe sorolódik, és a matematikus és filozófus Biagio da Parma munkáiban, aki sokat tesz Alhazen nézeteinek népszerűsítéséért Nyugaton, már így is jelenik meg. Ő az, aki firenzei éveiben Brunelleschivel – és közvetve így a 15. század eleji itáliai festők egész nemzedékével – megismerteti a perspektíva csillagok közt fogant tudományát.

*

Vajon a valóságot kiszámoljuk, vagy megpillantjuk? A kérdés a nyugati gondolkodás kontextusában továbbgondolva a személytelen és személyes problémájába fut: vajon a tudomány és (természet)filozófia az, amely érvényesebb leírást nyújt a valóságról (amely számol), vagy a teológia és misztika (amely lát) szerez közvetlenebb ismeretet róla? Tapasztalat és számolás, látás és matematika a csillagászatban kerül először közvetlen kapcsolatba egymással. Aztán, a reneszánsz festőknek köszönhetően, a festészetben. A perspektívával való kísérletezés éppen ez: a kiszámolt világot egyeztetni a látottal. (A reneszánsz Firenze nemcsak képzőművészeti és bölcséleti, hanem térképészeti központ is.) Az új ábrázolásmód célja a tér és a testek és a fény törvényszerűségeit megragadva, és azt egyfajta vizuális keretként használva mondani el a természetben *belül* a személyest, a történést, az Alberti-féle *istoriát*. Alberti először számol, csak aztán fest, és ezt tanácsolja mindenkinek. És alighanem mivel a *percpectiva* foglalt, mint optikai terminus, amikor a kép létrehozásával kapcsolatosan beszélnek a perspektíváról, *commensuratió*t mondanak, amelynek jelentése: „arányítás”, „összemérés”. A dolgok arányítása egymáshoz, a térben felvett biztos pontok és felállított keretek segítségével az önmagában megálló világ látványát hozza létre, amelynek origója a megfigyelő-tapasztaló személy. Akihez képest látszik a valóság, és akinek szempontja releváns a jelenségek értelmezésekor. A teremtett lény

az abszolút nézőpont birtokosa lesz, amit eladdig, legalábbis elméletben, az Istennek tartottak fent. Ráadásul a megbízhatóbb számolás, a tisztább geometria érdekében Alberti egyetlen, mozdulatlanul figyelő szemmel kalkulál, ami ugyan természeti képtelenség – hiszen soha nem *így* nézünk –, de jól mutatja, hogy a természethűség ebben a felfogásban valójában nem az, aminek látszik, hanem épp ellenkezőleg: absztrakció. És mint ilyen, előbb-utóbb metafizikához vezet.

a végtelen kozmosz

Már csak Cusanusra várunk, hogy leírjon egy univerzumot, amelyben minden nézőpont relatív, tehát egyenlően indokolt vagy épp indokolatlan, s amely olyan, akár egy gömb, amelynek

középpontja mindenütt van, kerülete pedig sehol. És Cusanus nem is váratott magára sokáig, hogy Isten végtelenségét az univerzum határtalanságával kapcsolja össze, egyik tükrében szemlélve a másikat. Vannak, akik szerint Uccello Cusanus portróját festette meg a Noé-jelenetek egyik alakjában. Talán tisztelete jeléül. Talán azért, hogy így jelezze: Cusanus szabadította rá a világra a térben végtelen kozmosz gondolatát, mely roppant méreteinek erejénél fogva éppúgy eltörli a semmi kis létezőket, akár a Vízözön.

III.

Nagyjából 1400-ig, írja Daniel Arasse, az európai festészet „nem a mértani perspektíva alapján szervezett térrel, hanem az emlékezet terével áll kapcsolatban”. A belső térrel vagy belső terekkel tehát. *Emlékezés* is, persze, de nem csak az. Az arany időtlenség háttere előtt kirajzolódó alakok a lélek állapotait, teológiai koncepciókat, régvolt és eljövendő, lehetséges történeteket sűrítnek magukba. Olyan világokat, amelyeknek nincs külső határuk, és tapasztalatokat, amelyek nem illeszthetők egységes vonatkoztatási rendszerbe. Legalábbis nem magától értetődően. A perspektíva tere és vele a perspektivikus szemlélet márpedig mindkettőt megkívánja. Ha csak az ábrázolható, ami a látottat tükrözi – bizonyos objektív szabályok alkalmazásával –, akkor Uccello lehetetlen figura, lehetetlen célokkal. Ő ugyanis pont ellenkezőleg használja a perspektívát: nem a mérhető kifejezésére, hanem hogy a végtelennel

találkozzék. Habókos alak, ugyebár, mindent fordítva csinál: más festőknél előfordul, hogy míg a szereplők aprólékosan kidolgozottak, az arc, a haj, a ruha minden részlete mesteri, a háttér – a *tér* – sematikus marad.

Uccellónál, mondani is felesleges, épp ellenkezőleg. Uccello szemében a két tér: a belső és a külső, az „emlékezés tere” és a fizikai tér közé nemigen lehet határt vonni. Ezért is kissé látomás marad minden, amit csinál. Mindkét territórium, a szellemé és a természeté is végtelen, csak másképpen. A perspektíva, a *dolce prospettiva* nem a határok, hanem a határtalan tudománya, azért is kimeríthetetlen. Nem maradiságból – tudatosan tartja meg és hozza át a gótikából ezt a fajta álomszerűséget, a befelé is látó tekintetet, a lélek térségeinek vizsgálatát. És ugyanilyen tudatossággal keveri ezt az új látásmód mérhető, szerkeszthető tereivel. Visszacsempészi a látásba a Mérhetetlent, ahogy a vászonra csempészi vissza az aranyat. Ügyesen. Észrevétlenül. Így lesz a képeinek valami esetlen, suta bája. Valami félelmes fensége.

*

És hogy mi köze mindennek a kiinduló kérdéshez. A madártalansághoz.

Nos, a madár, mint tudjuk, eléggé esetlenül mozog a földön. De szárnyra kap, és övé a tér. Felcsap az égbe, és hamarosan elveszítjük a szemünk elől.

Övé a végtelenség.

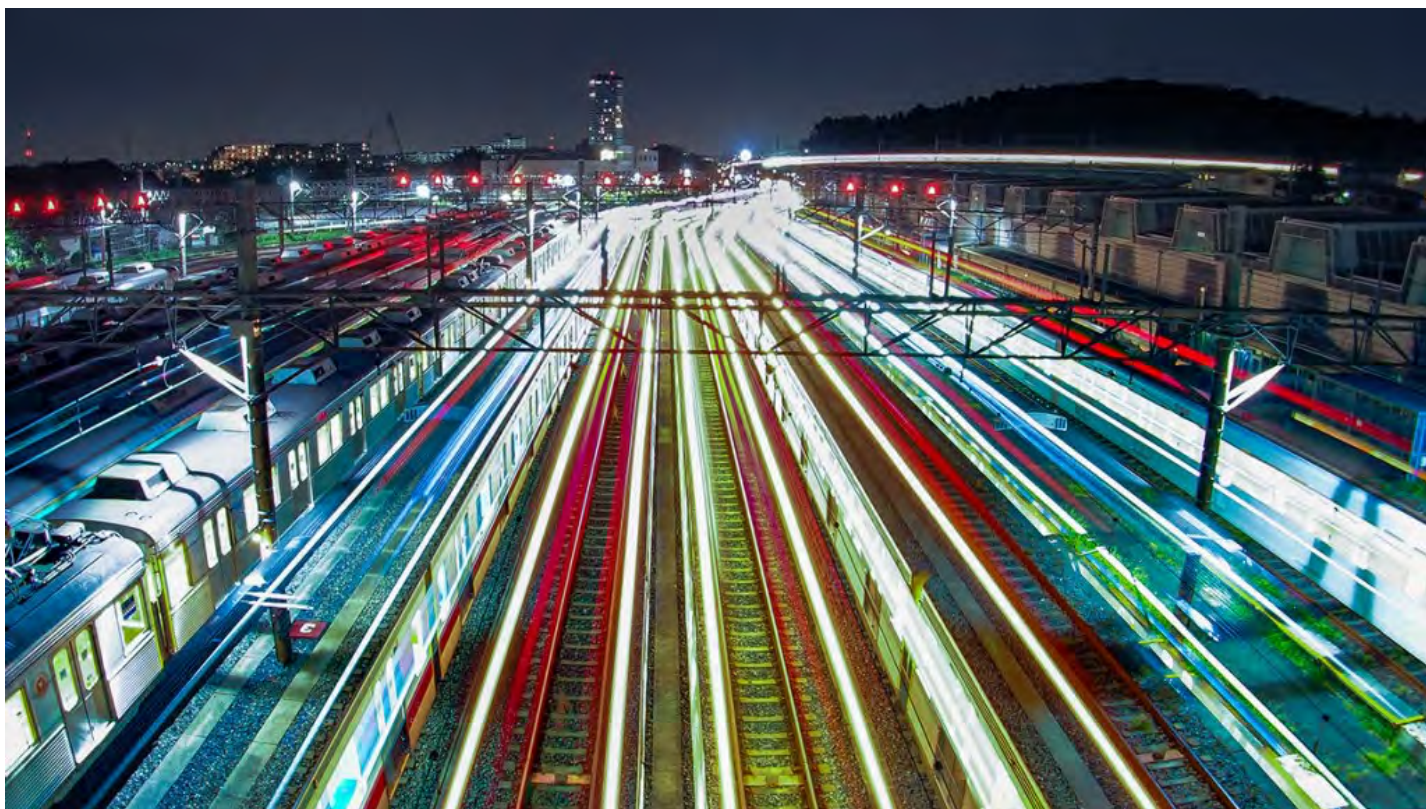
1. Italo Calvino, *The Birds of Paolo Uccello*, ↑
2. Eörsi István fordítása ↑
3. Berczeli A. Károly fordítása. ↑
4. Barolsky, Paul, *A Brief History of the Artist from God to Picasso*, Pennsylvania State University, 2010, p. 65. ↑

kép | Paolo Uccello művei, wikiart.org

Csongor Andrea

SEBESVONAT

2020-03-07 | **VERS**

LETISZTULT VÁLTOZAT

Te a Keletiből,
én a Nyugatiból,
mindketten egy vonaton,
magunkban, másik vonalon.

Hazafelé.

Te a Keletiből,
én a Nyugatiból,

bámulunk ki az ablakon.

Otthon.

Te a Keletiből,
én a Nyugatiból.

TOVÁBB EGYSZERŰSÍTETT VÁLTOZAT

Ülünk mindketten egy vonaton.
Magunk vagyunk, a másikon.
A másikén.

VÁLTOZAT

Ülünk mindketten egy vonaton.
Egyedül vagyunk, egy másikon.
Másik én.

A VÉGTELENSÉGIG EGYSZERŰSÍTETT VÁLTOZAT

Te a Keletiből.
Én a Nyugatiból.
Nincs más írásjel.
Csak a pont.

kép | pxhere.com

Taizs Gergő

ELCSENDESÜLÉS

2020-03-30 | **VERS**

ez az a délután
figyelem a lélegző februárt
a nyitott ablakban zajló folyamatokat
a láthatatlan erőket
az engedelmes áramlást
mintha mellkas tágulna

és süppedne egyenletesen
a függöny ficánkol
titkokat lebbent fel
akár halántékon a verejtékcsepp
így váltál ki belőlem
látszólag mozdulatlanul

a nyúlékony árnyak
lassan elöntik a kertet
megszűnnek a formák
de még éppen tapintható
a párhuzamos ellentétekből
születő szintézis ahogy
egyensúlyra törekszik
és helyére zökken
minden törvényszerűség

kép | shutterstock.com

Inczédy Tamás

KIUGROTT PÁP IS HOLTIG TANUL

2020-03-24 | **NOVELLA**

Finit Ágoston hite megingott az egyházi intézményekben, de meg sem fordult a fejében, hogy feladja papi hivatását. Sőt, továbbra is minden tőle telhetőt megtett a rábízott nyájért, és a kifejezés, hogy *kiugrott pap*, kellemetlen asszociációkat keltett benne, mint bukott lélek, gyenge jellem, elpocsékolt élet, örök kudarc és balsiker.

Egy nap azon kapta magát, hogy már a megváltásban, és magában a Megváltóban is kételkedik. De bízott benne, és imádkozott, hogy mindez próbatételének bizonyuljon, amely segíti, hogy igazi pappá váljon.

A szószéken állva azonban egyre gyakrabban érezte magát hazug csalónak. A keresztelések és a temetések is megviselték, az esküvőkön az ifjú párt figyelve úgy látta, ők vele együtt hazudnak.

útbaigazítást kapni

Éjjelente gyakran álmatlanul bámult a sötétbe, és azon gondolkodott, vajon csak a paplak szüette földemje van fölötte vagy valóban létezik Isten, s ebben a percben is figyeli az ő összezavarodott gondolatainak cikázását. Finit Ágoston tudta: ha nem akar megbolondulni, mielőbb döntenie kell. Szeretett volna magától Istentől útbaigazítást kapni – egyelőre nem kapott.

Most itt ül a távoli, idegen templom padsorában, maga sem tudva biztosan, miben reménykedik, mindenesetre meghallgatja a nagyra tartott Papsztár celebrálta misét. A templom zsúfolásig van. Finit Ágoston észreveszi, ahogy két sorral előtte egy húsz év körüli lány a telefonjára pillant, *egypercműlvakilenc*, mondja a mellette ülőnek; *mindjárt jön!* S amikor a lány kikapcsolja és a retiküljébe süllyeszti a telefonját, Finit Ágoston megkérdezi magától, irigykedik-e. Nem, nem irigy. Türelmetlen ő is.

Hetek óta készült erre a napra. Praktikus teendők egész sorát kellett elintéznie, hogy részt vehessen ezen a misén. Nem könnyű egy teljes napra megfelelő helyettesítést keríteni az ő isten háta mögötti plébániája számára. Megtehetette volna, hogy egyszerűen kiírja, a mise elmarad, akár megtoldja azzal, hogy betegség miatt, de ehhez nem fűlt a foga. Hazudik ő enélkül is eleget. Inkább ügyel-bajjal megszervezte a helyettesítést.

A paplaktól hajnalban indult kis kiránduló hátizsákjával, amibe egy napra való ételmet és ivóvizet készített. Civil ruha volt rajta, mert nem akarta, hogy a Papsztár lássa, távoli kollégák is kíváncsiak híres prédikációira. Beletartotta arcát a csípős

reggeli szélbe, és elszántan ment a távolsági busz megállója felé. Nem vallotta be magának, hogy a szélnél is jobban csiklandozza a remény, hogy a Papsztár csalódást okoz majd.

A távolsági buszon akadt ülőhelye, de nem az ő hosszú lába számára alakították. Egy darabig mocorgott, kereste a kényelmes pozíciót a négy és fél órás buszozáshoz, aztán feladta, és a jármű punnyasztó melegében mégiscsak elaludt. Álmában polip volt, akire rátekeredtek saját csápjai, hiába próbált szabadulni saját pusztító öleléséből, még jobban összegubancolódott. Látta magát kívülről, és úgy festett, mint egy óriási, eleven gordiuszi csomó, amit csak szétvágni lehet. Izzadtságban úszva ébredt, és fájt-zsibbadt minden végtagja. Felnyögött. Az utasok felé fordultak, ő pedig örült, hogy nem reverendában van.

egy karizmatikus modern
pap

És most itt ül a távoli, idegen templom
padsorában, hallgatja a híres Papsztárt,
aki élőben ugyan alacsonyabb, mint
képzelte, de épp olyan fiatalos, mint
YouTube csatornáján, amivel

valószínűleg máris több emberhez szól, mint egykor Jézus Krisztus. Finit elképedve hallgatja, ahogy ifjú kollégája egy ótestamentumi szöveggel zsonglőrködik. Remek előadó, akár bohóckodhatna is, nem válna ripaccsá. Ilyen egy karizmatikus modern pap, gondolja Finit Ágoston, és ezzel helyére billen a világ – nem a sajátja, hanem amelyikben mások élnek, most épp a körülötte ülő idegenek világa billent helyre Finit Ágoston lelkében, mert képes volt nyugtázni, hogy a felekezet nemcsak jól érzi magát, de a Papsztár jó pásztoruk is.

Aztán arra gondol, mennyivel könnyebb helyzetben van ez a pap, mert nyilván nem környékezte meg az ördög, legalábbis semmiképp sem olyan körmönfontan, mint őt, aki mostanra már az ördögben sem hisz.

Hirtelen rettenetes hiányérzet tölti el, de nem tudja, mi hiányzik. Mindenesetre bármit megadna egy korty vízért. A lábánál lévő hátizsákhoz nyúl, hogy elővegye az ásványvizes palackot. A táská cipzárja azonban beakad, és a ráncigálásra néhányan

pisszegve fordulnak felé. Finit feladja a keresést. Ő sem szereti, ha miséje alatt a hívek mocorognak, pakolásznak.

A Papsztár épp a tálentomokról szóló történetet magyarázza, és találónak tartja a mondást: *jó pap holtig tanul.*

Vajon a kiugrott pap meddig tanul?, kérdezi Finit Ágoston, és széttépi a cipzárt, ami elég nagy zajjal jár, a szentségít, gondolja, de még mindig jobb, mintha odalépett volna a szenteltvizes kehelyhez, hogy ráhajoljon és kiigya.

Ahogy ömlik szájába a víz, le a torkán és a nyelvcsövén, Finit Ágoston teljes fizikai önmagát érzi, ebben a pillanatban minden kétséget kizáróan hús-vér létező. Testem van, érzelmeim is vannak, gondolkodni is tudok – miért kell keresnem a spirituális lényemet? Talán mert nem létezik. Nincs lélek? Ahogy isten sincs?

Jó pap holtig tanul? Vagyis egész életünkben nyitva előttünk a fejlődés útja? De a botnak van kérem másik vége is: hiába vagy jó pap, akkor is legfeljebb holtodig tanulhatsz, utána nem.

Miféle ostoba mennyország az, ahol az ember nem fejlődhet? Olyan marad, amilyen éppen halála pillanatában volt?

Ki akar olyan mennybe jutni, ahol senkinek, még egy jó papnak sincsen lehetősége tanulni, aki pedig egész életében a mennyek országának földi ügyét egyengette?! És a rossz pap meddig tanul? Mi lesz a jámbor földi halandókkal? Meg azzal, aki a pokolra kerül? A földi bűnösök sorsa a pokolban örök szenvedés, ők mégsem tanulnak belőle semmit?

Finit Ágoston csak ekkor veszi észre, hogy áll és beszél, és a templomban minden szem rá szegeződik. Befogja a száját, és leül. A templomban síri csend lesz.

Finitnek fogalma sincs, mikor állhatott fel. Talán az egész monológját végighallgatta a felekezet? Ekkor a Papsztár, akinek szertartásába Finit belerondított, nyugodtan megszólal:

- Uram, a jó pap holtig tanul. Ez nem szent szöveg, csupán egy mondás.
- Tudom – feleli Finit, és elszántan fúrja szemét az oltár előtt álló kolléga szemébe, majd hozzáteszi –, de akkor is elgondolkodtató!
- Csakugyan – feleli a Papsztár.

Finit felkészül egy mindent eldöntő, hatalmas vallásfilozófiai összecsapásra, aminek a végén megerősítést kap arról, amit már úgyis tud.

De a Papsztár nem szól többet, csak nézi Finit Ágostont, és szeméből végtelen megértés és szeretet árad. Finit pedig hálás ezért a tekintetért – tulajdonképp ezért jött ide, igen, civil ruhát húzott, elemózsiás hátzissákkal felkerekedett, és elzarándokolt

ide, hogy meghallgassa a híres Papsztárt. Mi másért is jött, ha nem válaszáért vagy útmutatásért, legalább valamiféle feloldozásért, ha nem is vallásos, mégis spirituális feloldozásért?

Megvethette volna őt ez az ifjú, néhány retorikai fordulattal meg is leckéztethette volna, helyette azonban elfogadta, ahogyan bizonyára mindenkit elfogad. Ebben a szempárban nem lehet kétkedni, senki nem is tudna, és lényegében mindegy is, hogy létezik-e Isten vagy nélküle igyekszik az ember holta napjáig – akár kiugrott papként.

kép | artsandculture.google.com

Vörös István

AZ ÁM!

[„AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM”]

2020-03-11 | AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM, VERS

1

A kutyát sétáltatni mentem,
örültem, hogy már nem zuhog.
Borzongva a májusi hidegben

mind aludtak a koldusok.

Kartonpapír és nedves párnák

voltak az álmuk társai.

Nem dolgoznak, pedig elvárnák

társadalmunk támaszai.

Nagy álmos dzsungel az ő lelkük,

nem mindig könnyű megfelelnünk,

miért is jó a rossz, ha jó,

s a nemzeti nyomor miért az

ő bűnük is, miért tahó,

ki mást figyelemre sem méltat.

2

Mért keresztényi kötelesség

a segítségre szorulókat

nem hagyni, hogy mélyebbre essék?

Bevallani a be nem vallhatót?

A közöny fertőző betegség.

Kórházfalból kilóg a drót,

és ott leled egy hulla testét

a vécén, nagy fájdalma volt.

Elvonni pénzt a közvagyonból,

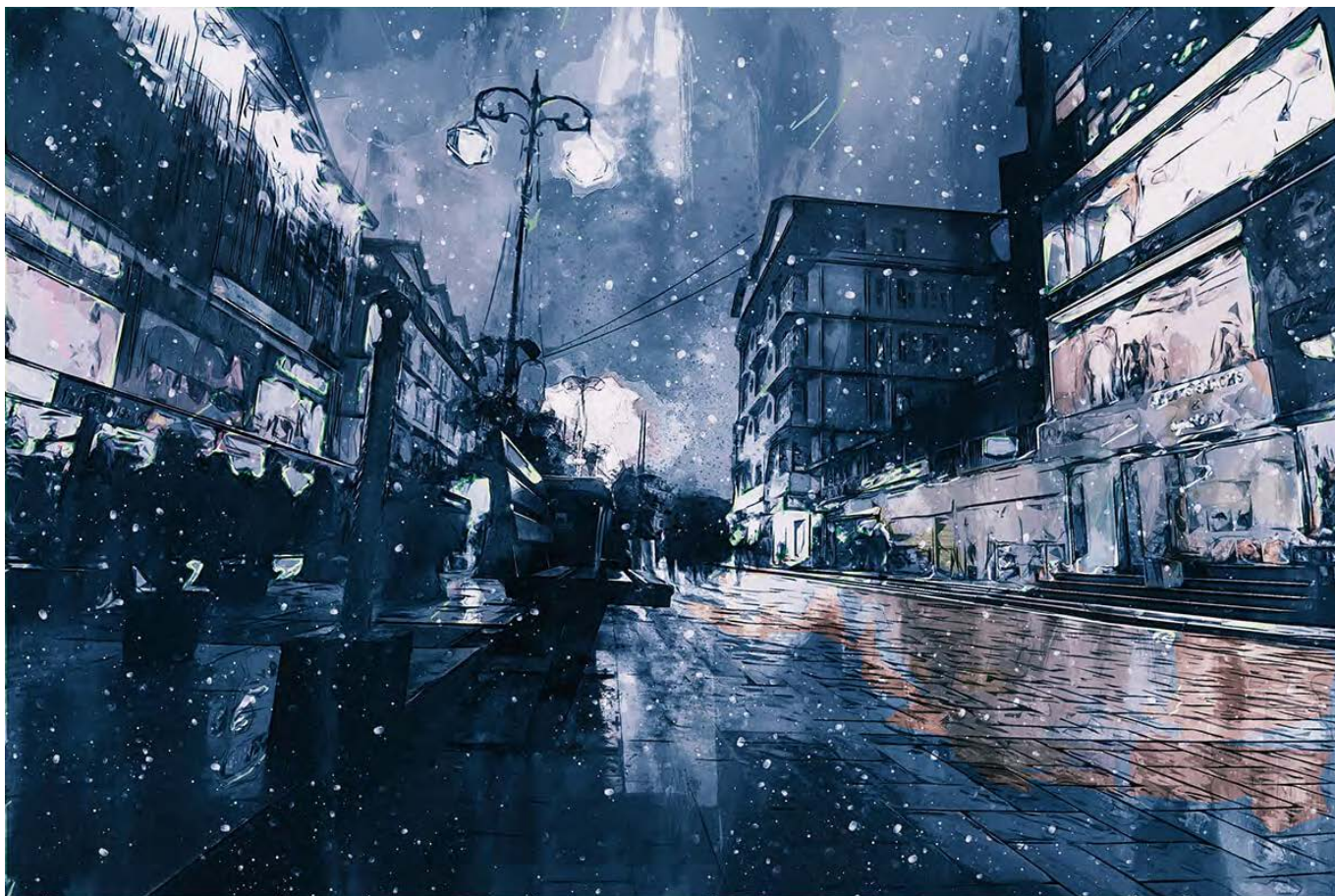
nem művészetre költeni,

nem oktatásra, kórházakra.

Kiáltani, hogy nemzeti.

A tiszta érzés puszta csapda,

nem is vergődsz belőle ki magadtól.

3

A földesúr, ki most lett gazda,
már másba fog a földeden.
Szemétkupac emelkedik magasra,
kihajt rajta a félelem.

A leggyakrabban nem parancsra,
önkéntesen megteszem,
szavazok rosszra és ravaszra,
hátha nem lesz kemény velem. –

Így szól a lelkiismeret,
de nélküle bőven lehet
a közmunkára elvonulni.

A városba nem juthatok be?
Romlott a városlakók lelke,
a drága, munkából szőtt holmi.

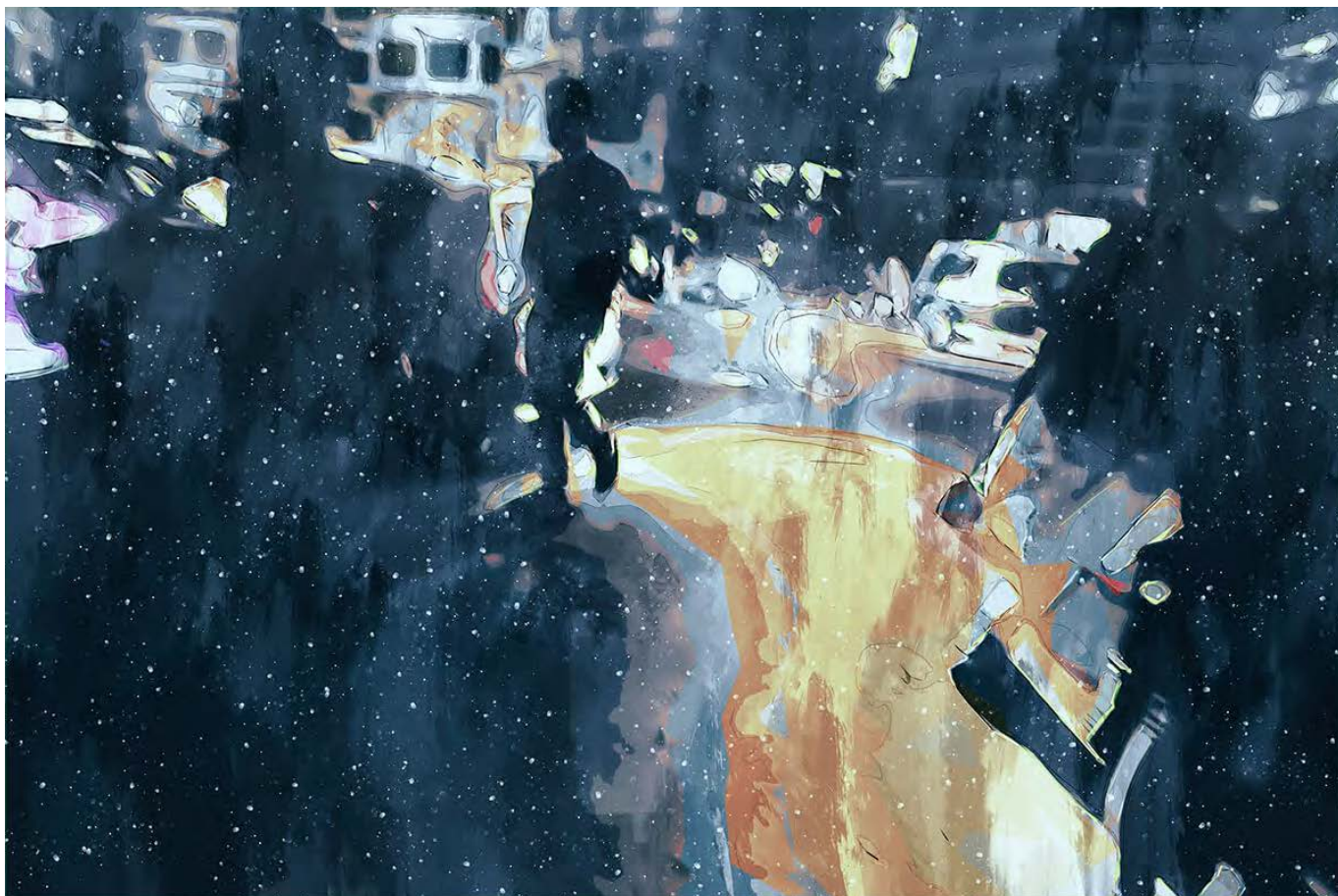
4

Mert félni kell az idegentől,
azt mondják, elveszi, amim
rég nincs, de titkos dolgaim
megsejti, a fejem azon fől,

a szegénységnek halmain
mit várhatok a védelemtől,
nem örül le az isten malmain
végül engem is kegyelemből?

A választási bizottság vihog,
hogy nem indulnak itt az angyalok
az emberért vívott csatára.

Legyen, amit nem is akartok,
győzzön megint a gyenge bajnok,
ki úgy tekint rég önmagára,

5

mintha az ország volna ő,
és lassan el is éri már azt,
hogy nem lesz gondolat-kínálat,
szájbareklám, a fejbe kő,

és ez csak azért rémítő,
mert olyan sokan utat vágnak
a nyilvánvaló butaságnak.
Szikes vidék, csalán idő.

Az új urunk már most se rest
elüldözni annyi magyart,
hogy átalakul Budapest,

nem mondja, hogy rossz fele tart,
a tévében a sikeres
bemondó, bár kicsit zavart.

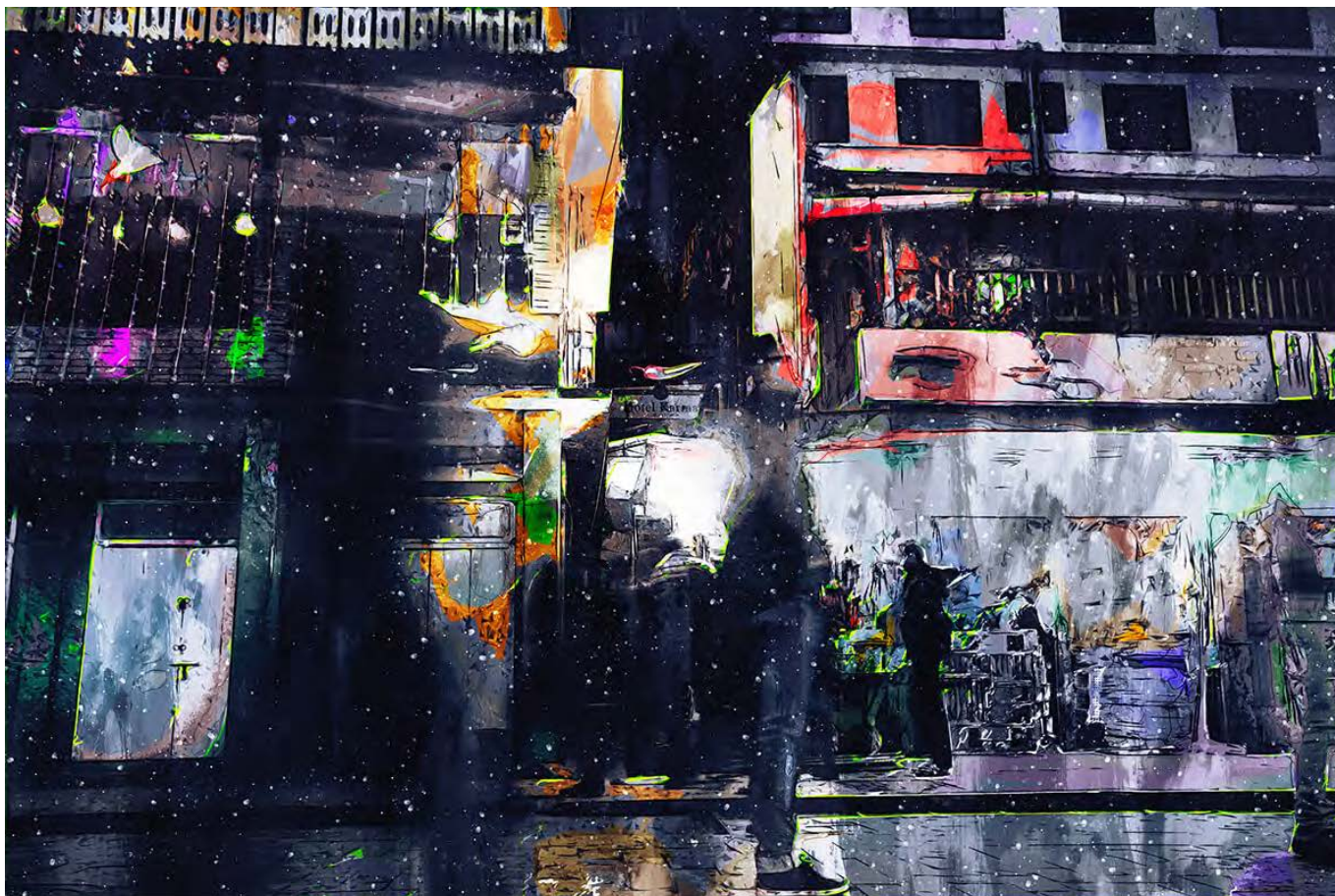
6

Vihog a szegényen a gazdag,
de rajong a gazdagért a szegény,
a tisztviselők meg falaznak
a bűnökhöz. Hát nincs remény?

Sokan önként is úgy szavaznak,
hogy nekik legrosszabb legyen.
Ó, világra nyíló vakablak,
nem látunk át a szégyenen.

Kitántorgott Ausztriába,
meg Londonba sok emberünk.
Ott járni inkább iskolába,

ott menni templomba, munkába,
ott sírni már, és nem velünk.
Hogy lesz-e jobb itt, ott kívárja.

7

Az Európai Unióba
befúj a szél, bever a hó.
Inkább Berlin vagy inkább Moszkva?
A tőke véres, pusztító

erői újra összefogva
irtják, mi él, mi lenge szó,
az utolsó jólét-darabokra
lecsap egy most indult adó.

Tudni kell, hogy visszaveszik
a pénzt, mi a közemberig
eljuthatott a közvagyonból.

A szabadság összeesik,
mert hetek óta éheznek.
Ki gyárat épít, lelket rombol.

kép | shutterstock.com

Handi Péter

GRÁCIUSZ

[„AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM”]

2020-03-13 | **AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM, NOVELLA**

Grácius, az alsóvárosi kalaposmester 460. születésnapja volt. Noha szokása szerint ódzkodott az ünnepléstől, arra gondoltam, egy kis üveg snapsz némileg feloldja. Négy és fél évszázad megkövesedett tradícióját persze nem könnyű mellőzni; a mester nemegyszer említette, hogy utoljára egy német költő próbálta felköszönteni születésének évfordulóján, de a titkára, valami Eckermann nevű, ügybuzgón felfedte a készülő ünnepség tervét, így ő inkább egy weimari sörházban húzta meg magát. Ilyen előzmény után botorságnak tűnhet, hogy megkíséreltem feltámasztani a szertartást.

Az igazat megvallva, nem a Mester felköszöntése volt egyedüli szándékom. Nehéz időszakokban el-elzarándokoltam Gráciushoz, aki rendszerint használható tanácsokat adott. A hosszú élet megteremti a bölcseletet, a dolgok racionális kezelését, a komplexitások leegyszerűsítését, belelátást a mélyek szövevényébe. Átkeltem hát a város csillogóbb kerületein az alsóváros szürkületébe. A villamossínek errefelé megszakadnak, mintha munkásokra várnának, hogy tovább vezessék a párhuzamosokat, de egyszerre porba és romokba fúródnak a sínek, elvesznek a városi enyészet szövevényében. Füstösen huppant le az este, csodálkozva láttam, hogy a szürkületben egy-egy szódásló vonszol rozoga szekereket, majd az éj magába olvasztotta a még kivehető tónusokat is.

Nehezen találtam a tompa fényekkel kivilágított kalapüzletre. A hátsó helyiségből, az ajtó alól gőzpamacskok és apró sistergések surrantak elő. A kalapszalon tulajdonosa, a Gráciusnál jóval fiatalabb, talán százötven éves matróna megismert, de kiábrándultan, szótlánul intett a műhely felé.

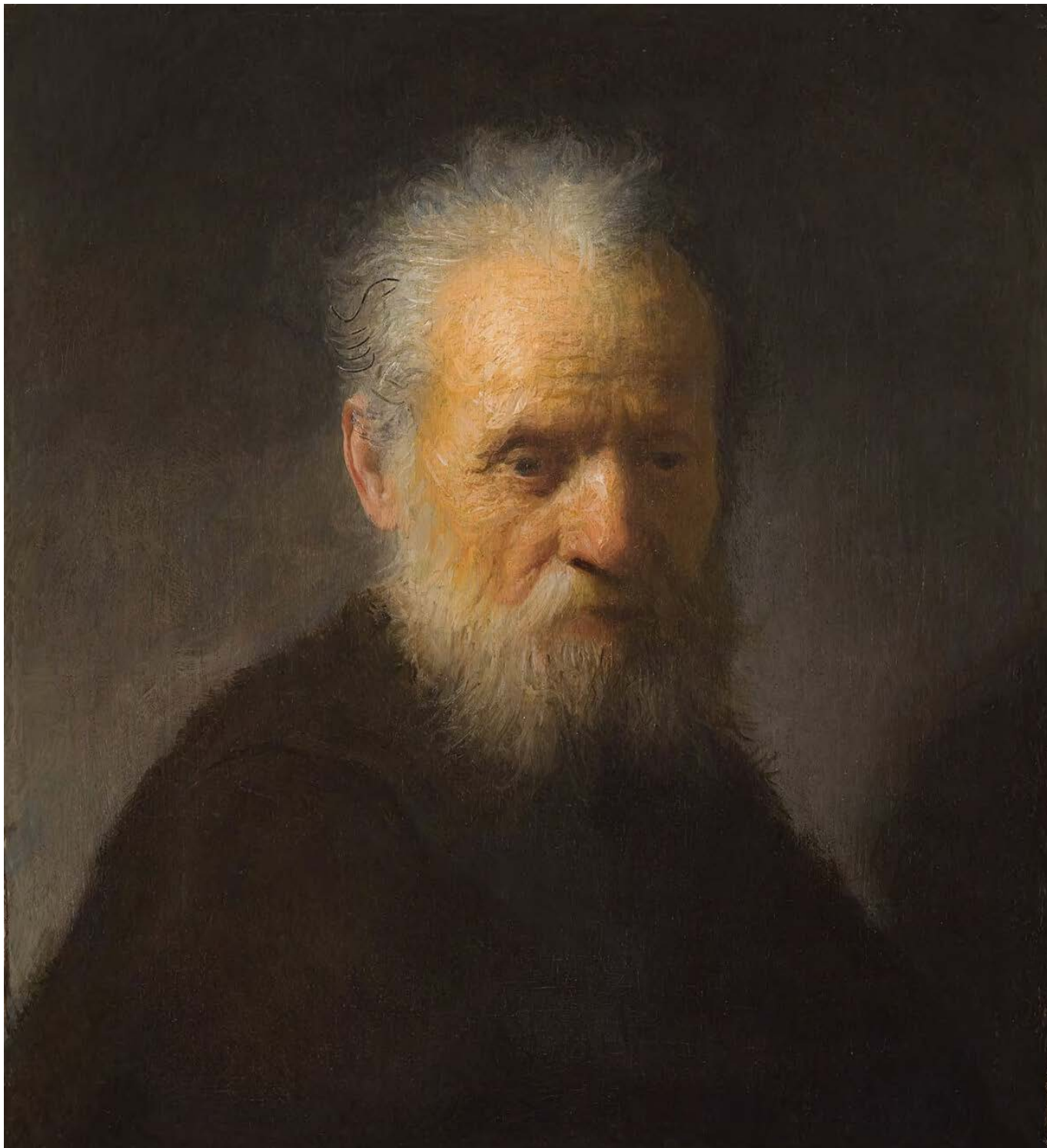
Beléptem. Az öreg kalaposmester éppen egy ív posztót kanyarított az enyvezett próbafej köré, apró hördülések és krákogások kíséretében. Félig felém fordult, majd elzárva a gőzfejlesztő fogantyút, intett, hogy jöjjenek közelebb.

– Te vagy az, fiam? – vette le huszonhét dioptriás pápaszemét, miután megismert. – Mi rosszat hoztál?

Rövid kérdéséből máris sugárzott emberismerete. Mi jót hozhat, aki – ahogy mondják – *az éj leple alatt* jelentkezik? Ezúttal azonban alaposan rácăfoltam az öregre. Kámzsám alól előhúztam az üveg snapszot és elébe tettem a pultra. Grácius szeme-csillanása nem látszott a dioptriák mögül, de fáradt kezével öblös köpenye zsebébe sodorta az üvegcsét. Zavart kifejezésem magyarázatra készítette:

– Fiatal barátom, ne higgye, hogy éveim száma, illetve a feltorlódoó idő tapasztalatai miatt állandóan a Múlt ideáljaival foglalkozom... A transzcendentalitás, noha elkendőzött valóság, nem fogyasztható. Mint igen öreg ember, a jelen realitását gyűlölöm, de mégiscsak itt ehetek kacsasültet... Ennek szellemében köszönöm figyelmességét, és kérem, röviden mondja el, mi szél hozta ide, mert a feldolgozás alatti nyúlszörtomp kényes valami..., ha szünetel a gőzölése, hát... kampec.

Kénytelen voltam elhagyni a tervezett születésnapi gratulációt, és jövetelem tárgyára tértem.

- Vigaszra és tanácsra volna szükségem ezekben az időkben – kezdtem.
- Papnál járt már? – vágott közbe. Értettem, mire gondol. Megráztam a fejem.

– Rossz hírek keringenek a világban, mester. Nem olyan *régi rossz hírek*, mint általában és hajdanán..., amikor felülkerekedhettünk az adverzításokon és győzedelmesen..., szóval most nem stimmelnek a dolgok...

– Mire gondol?

– Elolthatatlan tűzvészek, dögvész, vírusjárvány, árvizek, olvadozik az Északi- és Déli-sark, Afrikában éheznek, pusztulnak a méhek..., eközben háborúk, kontinensnyi néptömegek kapaszkodnak a süllyedő Európába, a tengerszint emelkedik, a klíma... Ilyen még nem volt. Tenni ellene pedig késő...

Gráciusz görnyedtségében is figyelemmel hallgatott.

– Gondoltam, hogy valami, ahogy mondta, *nem stimmel*... Mostanában igen elapadtak a kalaprendelések is..., sildes sapkákra sincs igény. Márpedig ez a válság jele. Ilyenkor, fiam, legjobb, ha a nagy éjszakában kóborolva felidéz valamit a múltból, ami tetszésére volt, akárcsak egy mondatot, mint *a dohányos, aki utolsót slukkol a felizzó csikkból és elhajítja, tüzes ívet írva így a sötétség falára...*, igen, így legalább marad valamink.

Az öreg elhallgatott és merengve ízlelgette, amit mondott, közben szájszegletén fáradt mosoly nyílt. Lassú mozdulattal feltette pápaszemét.

– Ez gyönyörű volt, Mester – habogtam.

– Nemrég olvastam – vallotta be szégyenlősen –, az ilyesmit elteszi magának az ember, a snapsszal együtt – és eltotyogott a gőzölgő kalaptomp felé.

Mit mondjak? Elköszöntem, és kiléptem a boltból. Hazafelé a sötétben arra gondoltam: nem valószínű, hogy valaha visszatalálok. Habár, ki tudja?

kép | Rembrandt, wikimedia.org

Hegyi Ede

BÉKÉS EGYÜTTÁLLÁS

[„AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM”]

2020-03-20 | **VERS**

Dühös nyugtalanság űzött
a tizenkét órás munkanap után.
Csak érjek haza, gondoltam,
csak hadd zárjam be magam mögött az ajtót,
csak hadd fordítsam el a kulcsot a zárban,

csak hadd kapcsoljam le a lámpát,
hadd öleljen a béke vágya és a sötétség,
hadd feküdjek vibráló nyugtalanságban.
A villamos mögöttem volt már, az utca előttem,
már csak pár sarok,
már csak néhány arc és néhány tekintet,
már csak az a párszáz méter várt, ami ilyenkor mindig,
amit nem lehet megúszni,
ami elől nincsen menekvés.
A fejkendő hajléktalan ott ült, ahol szokott,
a park melletti padon,
ugyanolyan sört ivott, amelyet minden reggel
és minden este
és vélhetően minden napszakban
nyilván akkor is, amikor nem látom.
Köszönt nekem,
és visszaköszöntem,
és megkérdezte, mennyivel tudnám támogatni.
A zsebembe nyúltam,
találtam némi aprót,
bementem a dohányboltba,
és vettem neki két doboz sört,
olyat, amelyet mindig inni szokott.
Cigid is van?, kérdezte,
mire adtam neki két szálat,
egy-et-egy-et a sörök mellé.
Tüzet tudsz adni?, folytatta,
mire meggyújtottam neki az egyiket.
Az Isten áldjon meg, mondta,
legalább egy igaz ember van ebben a nyomorult világban.
Igazán semmiség, feleltem,
majd elköszöntem.

Már nem volt sok hátra,
talán az út fele,
ezt még kibírom, csak már ne szóljon senki hozzám.
Elém lépett egy srác, tizenhat lehetett,
megkérdezte, hogy ő is kap-e cigit,
mondtam, hogy sajnós, nem adok,
van még millió módja,
hogyan tehetné rosszabbá az életét,
találjon ki valami mást.
Dögölj meg, mondta, és köpött egyet a földre,
a vállával meglökött és távozott.
Igazán semmiség, gondoltam magamban,
bár nem tagadhatom,
hogy ezzel mégiscsak
kizökkentett valamelyest.
Isten áldjon és dögölj meg.
A kettő összeadva pontosan nulla,
az arany középszer;
jobbat nem is kívánhatnék.

kép | NASA, flickr.com

Versényi Anna

A BŐRÖNDHAL TITKOS REKESZE

[„AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM”]

2020-03-22 | **AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM, NOVELLA**

*„A barokk idején gyakran éltek az illúziókeltéssel, tükörtermekkel, szélsőséges hullámzással, melyek bizonytalanná teszik a nézőt. Elbizonytalanodik, hiszen kikerül a statikus világból, s azt az érzetet keltik benne, hogy létezhet egy transzcendens világ, ahol minden lehetséges.”
(Bényi Árpád festőművész előadásából)*

Folyondár sokat nézte a sorozatokat, s az egyikben épp ilyen hotel szerepelt. Barokk kastélyhotel, hirdetik. Örül, hogy itt dolgozhat, még a katalógusokból is kitörölte magát. Szelfit csinál az elegáns háttér előtt, aztán kitolja a takarítókocsit. Majd később megosztja. Súrolás, öblítés, szappantartó feltöltése. Nem nehéz. Régen az agyagsoron élt, tudja, hogy kell, szorgalmas. A folyosón a Haditudósító megy el mellette, falhoz lapulva. Folyondár izgalmas regényt sejt, titkosügynök lehet, sok a titkosügynök a tévében. Egyre több a katona. Biztosan tiszt, az pedig sok pénzt jelent. Csücsörít kicsit, hátha. A Haditudósító morog valamit, de nem veszi észre.

ahol törzsi háború dúl

A Haditudósító a háborúba vágyott. Sosem hagyta el a várost, ám minden reggel túlélőfelszereléssel indult útnak. Kés, kulacs, álcaháló a hátizsákban. Ruha, több rétegben.

Nagyapja sem utazott egzotikus meleg országokba, ahol törzsi háború dúl, eldöntendő, ki volt hamarabb az oázisban. Fogynak a vízlelőhelyek. Csak várt. Így is eljutott több országba, érte jöttek a határok, lett törzsi háború, öldöklés, s emlékiratai is lettek bőven. Házhoz jöttek a hadak, nyomukban farkasokkal.

Több állatfaj – farkas, holló – megtanulta, hogy ha egyforma ruhás emberek egy irányban menetelnek, érdemes a közelben várakozni. Élelemforrást jelent, s errefelé sohasem csalódtak.

A Haditudósító figyelte őket, számukat lejegyzte. Nagyapja poharainak nyoma sokáig látszott a szekrény szélén, lesúrolhatatlanul. Aztán megfordította a polcot, így csak akkor látta a köröket, ha a padlóra feküdt, hogy megcsinálja a reggeli felüléseit. Edzett, ki tudja, mikor veszi hasznát.

Folyondár este az étteremben segít, ma hosszú napja lesz. A Fővadász tart záróbulit, jönnek kínaiak is, már megérkeztek, de nem mutatkoznak. Üzleti tárgyalás, mondják. Az étteremben most csak az Állatkitömő kávézik, készül a munkára.

Az Állatkitömőtől fél kicsit. Ha képes ilyesmire, ki tudja, jobb vigyázni vele. Ráadásul ijesztő dolgokat mond, Folyondár pedig nem szereti a kísértetes meséket, könnyen elhiszi. Mindig beszél hozzá, furcsa ember. Azt mondta, már a dédapja is ebben a kastélyban szolgált. Tőle hallott először a betemetett pincéről. Állítólag az egész kastély alatt pincerendszer van, mint egy labirintus. Régen még egy menekülő-folyosó is volt innen – a szomszéd faluig vezetett –, mert a török időkben is állt itt egy vár. Annak a helyére építették a kastélyt, a várra mindössze a nagy terméskövek emlékeztetnek a sziklakertben, műanyag kolibrikkal, kertitörpékkel. A folyosókat a háború után befalazták, és senki sem tudja, hol lehet lejutni. A helyi öregek pedig megtanulták, hogy ne kutakodjanak mások mélyen eltemetett labirintusaiban.

Ezekről a pincékről álmodott Folyondár, mert az Állatkitömő szerint kripta is volt benne, igazi csontokkal. Még az is lehet, hogy igazat mond.

– A Grófot el kellett volna földelni a többi pestises halottal, a ruháját, ágyneműit pedig elégetni, ezt mondta a Pestisdoktor. A Grófné azonban a családi kriptába falaztatta – mondja az Állatkitömő, és rágyújt, pedig kint van a tábla.

– Nem tud kiszabadulni onnan? Mármint a pestis? Mert akkor mind elkapjuk – rémüldözött Folyondár. Ezért utálja az Állatkitömőt, napokig forgatja a fejében ezeket a nyomasztó dolgokat.

Az Állatkitömőnek jól megy, de ő gondol a jövőre. Régi Ladájával jár, amivel a fagyasztott patkányokat szállítja a sólymainak. Azokat is megtartotta, mert ki tudja, mi lesz. A Vadászok után is lesz valami. Az Emírnek még mindig eladhatja a sólymokat.

homár színes mozaikból

Megy, hozza a Ladából a preparált gömbhalakat a wellness-részleg dekorálásához. Tenger design, zöld csempéből polipok kirakva, de kirakva.

Tengeri csillag, bőröndhal, homár színes mozaikból. Magyar tenger, van akvárium is. Igazából ponty és keszeg él benne, de praktikus az étteremhez. A részleteket itt senki sem nézi.

Folyondár lemegy a konyhába, bár azt tervezi, pihen kicsit, alszik. Az alvás szépít, s neki szépnek kell lenni. Talán a Vadászok között lesz egy gazdag ember, aki elviszi innen a városba.

A Fővadász azt mondta tegnap a vacsoránál, minek aggódni az állatok miatt. A sok szabadelvű állatvédő siránkozik, meg a műanyag szatyrok miatt rinyál. Ha rajta múlna, mindet lelőné. Folyondár bólogat, jól fizet a Fővadász. Figyelnie kell, miről beszélnek a vendégek. Ha netán lenne állatvédő közöttük, jelentenie kell. Borítékba gyűjti a pénzt, parfümököt vesz belőle. Jól jön, sűrű itt a konyhaszag, az olajszag, a bűz.

A kisteremben felfigyelt a Haditudósító, begombolta zubbonyát. Ahol lövésekről beszélnek, ott előbb-utóbb lőnek is.

A falu bolondja megint bejött a kertbe, Folyondár visz neki ennivalót, akkor elmegy majd. Nehogy megzavarja az estét.

– Vigyázni kell a tűzzel! – mondja, mint mindig. Szakálla, mint az Állatkitömőé. – Az alagsorban... nagy ládákat hoztak a németek. Befalzták. Láttam. Oda bújtatott a rabbi a németek elől. Emlékszem a ládákra.

Elviszi az ételhordót, dűnnyög. Folyondár kisminkeli magát. A szakácsnő falubeli, azt mondja, van abban valami, amit a bolond mond. Van egy mély kút a falhoz közel, a nagy kőoroszlán mellett, vastag rács fedi. Azt mondják, ott megy levegő a pincébe. Legalábbis régen így volt.

Folyondár lepihen, de nem tud aludni. Mindig a pestises gróffal álmodik, a múlt héten csúnya foltok voltak a bőrén, megrémült nagyon.

Az Állatkitömő is most indítja be a Ladát, utánfutója megpakolva tetemekkel. Vércsíkot húz maga után, s a zene is bömböl a kocsiban. Indulók, katonadalok pattognak szüntelenül. A kínaiak is pont az ablaka alatt álltak meg valami tervrajzzal. Vitatkoznak, méricskélnek. Csak nem akarják megvenni a hotelt? – rémül meg Folyondár. – A szakácsnő szerint furcsa dolgokat főznek.

magát is megsokszorozva

Kitakarítja a különtermet, még virágokat is hoz. Tükörteremnek mondják, falai íveltek, mennyezetén régi festmény. Folyondár szereti a tükröket, hatalmasnak tűnik a

terem, magát is megsokszorozva látja. A tükörlabirintus mellett leginkább az aranyozott íves stukkókat szereti. A horizontot könnyű elveszíteni a barokk hullámvásban. Nincs vízszintes, függőleges, nincs valós tér. A tükrök miatt elbizonytalanodik az ember, s aki nem tudja, merre áll arccal, azt bárhová el lehet forgatni.

Az esti mulatságon serénykedik, szépen kifestve. A dekoráció rokokó elemekkel keveredik. Hanyatló barokk, rocaille-kandeláberek aranyozva, bár utángyártottak. Tósztot mond a Fővadász, kissé nehezen forog a nyelve.

– Egye meg a fene, aki minket nem szeret... – mondja népiesen, kedélyesen –, meg aki a szegénységre vágyik – teszi hozzá in sotto voce, filozofikusan.

Folyondár lőt-fut a palackokkal, van rendelés bőven. A szakácsnő azt mondja, mindjárt kezdődik a tűzijáték, a kőoroszlán mellett már készítik a petárdákat is.

Folyondár kiles az ablakon. Hatalmas fényvirágok robbannak szét, némelyik kígyóként cikázik az égen. Mint zöld, lila, sárga, gyorsan növekvő, vakító, kérészéletű mélytengeri állatok. A vendégek, a vadászok, a személyzet ámul, a szebbeknél „ó”

kiáltások hallatszanak. Néha csak petárdák pukkannak, az egyiket elejtik, lehull a kútba.

Amikor a lőszerraktár felrobbant, az Állatkitömő félrekapta a kormányt, majd fékezett. A tetemek megremegtek az utánfutón. Hatalmas volt a detonáció. Akik hazafelé tartottak aznap éjjel, valamennyien fékeztek, és rémülten nézték, ahogy sárgán-vörösen kivilágosodik az éj körülöttük. Háború, baleset, veszély, meglapulni... üzente a váratlan robaj.

A Haditudósító hátraesett ugyan, de hamar elárasztotta az adrenalin. Hasra vetette magát, s egy kidőlt szobor mögé lapulva elővette katonai látcsövét. Kódarabok záporoztak körülötte.

Eljött az ő ideje, gondolta, s kúszni kezdett a kastély felé.

kép | artsandculture.google.com

Fecske Csaba

ZÁRÓRA

[„AZ ÉJJEL HAZAFELEÉ MENTEM”]

2020-03-18 | **AZ ÉJJEL HAZAFELEÉ MENTEM, VERS**

az éjjel veszendőbe mentem
éreztem a lábam meginog
kacagtak rajtam holmi jázminok

azt hittem már hazamentem
máshol mégis hol vagyok
szememben a pokol kemenceajtaja izzik
vagy a telihold ragyog
cipőmet nedves fű csutakolja
gyomromat a rum
tücsök hangoskodik kései fáradt villamos
van még annyi erőm hogy rád gondoljak
kedvesem elbódít az éjszaka szesz szaga
elnyelni készül a sötétség ingoványos öle
álmos szárnyaimon verdesek haza

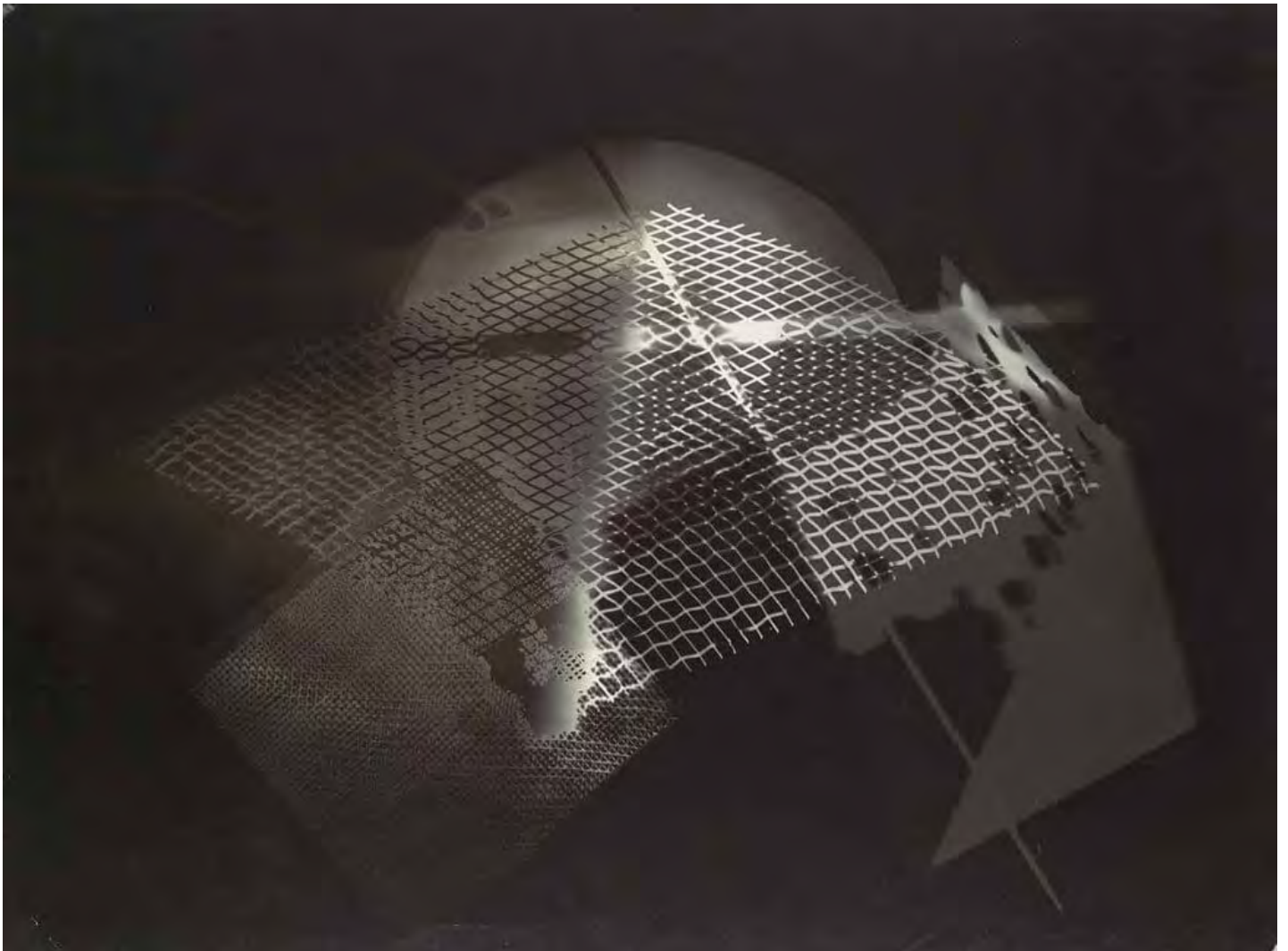
kép | shutterstock.com

Ács József

NEM VETTÜK ÉSZRE

[„AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM”]

2020-03-26 | **AZ ÉJJEL HAZAFELÉ MENTEM, VERS**

az éjszakai busz megállójától
gyalog fél óra volt az út
jobbról külvárosi házak
fekete iszapba temetve
moccanatlanul
balról a rét túlsópartján
a villanyfényben úszó lakótelep
színesre festett paneljei

a sötét utcák
a bűgő transzformátorház
és a néma kockatestek
úgy meredtek rám mint
az ember emlékművei
üresen ásító stadionok
óriásplakátok vágóhidak
feketén csillanó ablakszemek
roskadt cipők tátongó öblei
a sötétbe fúlt előszobában
mint friss halott kabátja
a szekrényben felakasztva
türelmes vigyázzban
be nem szedett tabletták az asztalon
bögrében ki sem húlt tea

itt mindenütt emberek éltek

a térkövezett utcasarkon
egy drótokon lengő jelzőlámpa
makacsul váltotta fényeit
a semminek vezényelt
a kongó táncteremben
aztán meglökte egy szélroham

vagy eljött a beállított óra
átkapcsolt sárga villogóra
a szünetjel szétáradt a tájon
a korábbi zápor után a víz
lelassulva csordogált
az aszfalt mélyedésein
s meleg szél söpört végig
a kihalt városon

jó volt kicsit otthon lenni benned
mindig szerettem a temetők csendjét
irigyeltem a holtak nyugalmát
hogyan évekig magukhoz ölelnek
odalent egy nyirkos horpadást
nyest jár függén a parcellákban
a sírkövek közt őzek figyelnek
hallani futásuk zaját
s ki tíz évig néz egy irányba látja
mindent elborít az erdő s az élet
visszafoglalja régi birtokát

a csend itt persze nem tart soká
hajnalban feltűnnek köhögve
az első autóbuszok
még kivilágított utasterükkel
jön a reggeli csúcsforgalom
a táj helyszínné fakul
fejek törzsek végtagok
várnak a kereszteződésben
egymásra hányva
tárva a facebook összes csatornája
lent a metró csövében
telefonkijelzők tarka világát pörgetik

a sportcipőüzlet kinyit
telik-múlik csupán a nappal
és minden csak árnyék
körvonal sík rajzolat
hanyatt esik a fény
az előregyártott szendvicsen
hangszórókból cseng-bong a ritmus
ám itt szemben az éjszakával
nem történik semmi sem

kép | Moholy-Nagy László: Fotogramm, wikimedia.org